Analele Dobrogei

1926

Anul VII 1926

Analele Dobrogei

Revista Societății Culturale Dobrogene

Director: C. Brătescu

SUMARUL:

Brutus Cotovu: Biserica Sf. Nicolae din Tulcea.
Rozmarin: Maran Ata!; Noembrie; Fata Morgana; Iluzia; Părăuaş.
I. Georgescu: Coloniile germane din Dobrogea. — O călătorie de Crăciun în Dobrogea la 1884 de Dr. Carl Schuchhardt.
Gr. Sălceanu: Omul şi marea (Baudelaire); Nevermore (Verlaine).
C. Brătescu: Coasta de răsărit a Constanţei; Toponimie românească în Bulgaria.
C. Karadja: Un Neamţ despre Ţara noastră.
Valeriu Grecu: Literatură dobrogeană.
I. Dumitrescu-Frasin: Sfânta Ana; Roma.
M. Pricopie: Florian.
Al. Soare: Valul (Katedelaro).
V. Lăiniceanu: Miez de noapte; Izvorul; Trandafirii.
Teodor Bălan: Noi documente privitoare la familia Hăjdău.
Din folklorul român, poezii comunicate de I. Georgescu.
Salsovia: Curiosităţi dobrogene.
E. Pohontzu: V. Bogrea.
Monitorul jud. Constanţa, cuprinzând noile numiri de sate.

Cernăuţi 1926
Institutul de Arte grafice şi Editură „Glasul Bucovinei"

8529

Manuscrisele se trimit d-lui **C. Brătescu**, *profesor universitar, Cernăuţi.*

Redacţia nu ia sub a sa răspundere nici una din opiniunile emise de autorii articolelor publicate.

BISERICA SF. NICOLAE

Catedrala oraşului Tulcea

Printre edificiile publice mai de seamă din oraşul Tulcea se numără sf. biserică cu hramul „Sf. Nicolae". Ea este situată în centrul oraşului şi ocupă o posiţiune frumoasă.

Stilul arhitectonic — asemănător cu al bisericilor din ţară, din jumătatea a doua a veacului trecut, — o deosebeşte mult de celelalte biserici din Dobrogea, ridicate de pioşii creştini pe vremea stăpânirii turceşti.

Această biserică de o construcţie solidă, având şi înălţime mare, este împodobită pe din afară cu 3 rânduri de cornişe, ce o încing în partea de sus ca nişte brâe, despărţite între ele prin diferite ornamente în zidărie.

Deasupra clădirei se înalţă turnuri, în număr de 3, construite în lemn, acoperite cu tablă; cele 2 din faţă de asupra intrării îi slujesc de clopotniţe.

Dreptul de a ridica biserici cu turnuri, oprit până atunci în tot cuprinsul împărăţiei turceşti, a fost îngăduit pentru prima oară Românilor din oraşul Tulcea printr'un firman al Sultanului.

Această înaltă favoare împărătească a fost dată în urma intervenţiei lui Rezim-Paşa, Guvernatorul Dobrogei, după stăruinţele fruntaşilor români puse pe lângă acest înalt demnitar, precum şi graţie sprijinului consulului francez Emil Langlé şi a episcopului Dionisie, ambii reşedinţi în Tulcea.

Faţada bisericii este inpodobită la mijloc cu chipul Sf. ierarch Nicolae, patronul bisericii, iar pe ambele laturi cu ale sfinţilor Sava Campoducele şi Nichita Romanul. Dedesubtul acestora se află întrarea în pridvorul bisericii, alcătuită din 3 arcade, prinse într'o galerie de geamuri, în stejar şi inpodobită cu figuri. Alături de intrare, în faţa uşilor, în vitrine, se întinde o platformă lucrată în mosaic, mărginită cu mai multe rânduri de trepte lucrate în piatră cioplită.

Pe frontispiciul faţadei, în spaţiul dintre cupole se vede inscripţia săpată în piatră, în cuprinsul următor :

Iisus Hristos-Biruitor. Stărnitorii locaşului sfântului ierarch Nicolai: Vasile Nedelcu Gâscă, Preotul Dimitrie Luca, Manolache Sandu, Gheorghe P. Livadili I maister. Tulcea 5 Iunie 1865.

Un grilaj în zăbrele de lemn, prins între stâlpi de zid şi aşezat pe un postament de piatră, împrejmueşte astăzi sfântul locaş, încadrându-l într'un loc întins; astfel biserica, privită în întregul ei, presintă o privelişte din cele mai plăcute.

Interiorul bisericii atrage la prima vedere atenţiunea visi tatorului prin forma sa deosebită. Bolta, alcătuită din numeroase sinuri, unele ovale, altele circulare, formate din arcade ce plac vederei prin varietatea formelor şi a decorurilor, este susţinută de ambele laturi de coloane mari de formă rotundă, în număr de patru, ce merg subţiindu-se domol spre vârf, armonizând cu aspectul general al interiorului. Pardoseala în întregimea ei este lucrată în mosaic.

Plafonul, sinurile şi pereţii sunt pictaţi în ulei, cu chipurile sfinţilor în stil bizantin, despărţite între ele, ca podoabe, cu chenare în variate forme geometrice. Intreaga lucrare interioară a fost întocmiţă cu multă grije.

Ca lucrări de seamă în interiorul bisericii sunt de însemnat: strănile, amvonul şi tâmpla. Mobilierul în stejar sculptat se alcătueşte din tronul regal, tronul episcopal, din străni rânduite de a lungul pereţilor la ambele laturi ale bisericii, din strănile cântăreţilor şi din amvon, prins de una dintre coloane, la care urci pe o scară în spirală dusă pe lângă coloană. Tâmpla este lucrată în stejar şi înpodobită cu icoane pe deplin reuşite ca pictură şi sculptură. Această tâmplă este o imitaţie după modelul celei dela Curtea de Argeş, cu oare cari mici modificări. Aspectul în întregime al tâmplei este frumos şi impunător.

Lucrarea mobilierului şi a tâmplei s'a executat după planul dat de arhitectul Ministerului Cultelor, d-l Băicoianu, care a pus tot interesul ca lucrarea să fie cât mai reuşită, armonisând-o cu măreţia sfântului locaş.

Odată cu punerea în lucru a mobilierului, interiorul bisericii a fost văpsit în ulei, zugrăvindu-se pe partea circulară de sub cupola centrală a boltei cei 4 Evanghelişti, iar sinurile de pe lângă altar cu câteva chipuri de sfinţi.

Lucrările de refacere au fost făcute pe seama Ministerului Cultelor, după stăruinţele puse de P. S. Episcop Partenie, I. Neniţescu prefectul judeţului, ş. a. Ele au costat suma de 60.000 lei.

Complectarea în întregime a zugrăvirei bisericii s'a făcut mai târziu, în a. 1905, după sfinţirea bisericii, de cunoscutul pictor Marinescu, care a indeplinit cu vrednicie sarcina ce şi-a luat, înpodobind-o cu decoruri bogate, picturi alese, armonisându-le cu pictura catapetesmei şi celelalte picturi existente, făcute anterior lucrării sale.

Tot atunci s'a pictat şi peretele dela intrare cu chipurile M. S. Regelui Carol, M. S. Reginei Elisabeta, a P. S. Pimen,

chiriarhul eparhiei, toate executate în mărime naturală şi în condiţiunile cele mai bune.

Cu intrarea Dobrogei în posesiunea României (1878), bisericile din cuprinsul ei trecură sub autoritatea episcopului Dunărei de jos, P. S. Melhisedec, rânduindu-se ca protoierei la Tulcea iconomul Gh. Râşcanu, iar la Constanţa icon. N. Râşcanu.

Instalarea celui dintâi s'a făcut în catedrala din Tulcea, în ziua de 24 April 1879, de către protoiereul Ion Severin, delegat de episcopul Dunărei de jos, găsindu-se atunci ca slujitori ai bisericii preoţii D. Luca şi C. Palade, diacon Gh. Ghimpa, cântăreţ Apostol Teodorescu, iar ca epitropi M. Petrescu şi V. Gâscă. Icon. Gh. Răşcanu a păstrat postul de protoiereu al judeţului şi de paroh al bisericii până la 29 Ianuarie 1893, data încetării sale din viaţă.

După P. S. S. au urmat ca protoierei, în ordinea numirii lor, iconomii N. Ghiorghiu, I. Grigorescu, G. Niculescu (azi Ghenadie Episcop al Buzăului) şi Em. Bogatu, actualul protoiereu, care ocupă această demnitate dela 1909.

Tulcea, aparţinând eparhiei Dunărei de jos, trecem aci şi pe P. S. ierarhi, cari au păstorit credincioşii creştini din Dobrogea dela 1878 şi până astăzi, în ordinea succesiunei P. S. lor.

Primul episcop a fost P. S. Melhisedec Ştefănescu, trecut la 1879 la episcopatul din Roman, după care a urmat P. S. S. Iosif Ghiorghian (1879), P. S. S. Partenie-Clinceni (1886), P. S. S. Pimen Georgescu (1903), P. S. S. Nifon Niculescu (1909), P. S. S. Iacob Antonescu (1923), şi P. S. S. Cosma Petrovici Botoşeneanu (1924), chiriarhul de astăzi al episcopiei; iar la Constanţa, prin înfiinţarea episcopatului, P. S. S. Ilarie, decedat de curând.

Dintre aceşti P. S. Prelaţi, P. S. S. Iosif Ghiorghian a ocupat în urmă scaunul de Mitropolit Primat, iar P. S. S. Partenie Clinceni scaunul de Mitropolit al Moldovei şi Sucevei, succedându-i P. S. S. Pimen Georgescu, care se află şi astăzi în înaltă ierarhie de Mitropolit.

Dela 1878 şi până astăzi s'au făcut donaţiuni în bani şi obiecte în natură pentru acoperirea lipsurilor de care avea nevoe biserica, precum şi pentru înfrumuseţarea ei. Amintim aci donatorii, cari au contribuit într'o măsură mai mare la avutul, buna stare şi înflorirea acestui sfânt locaş.

In Septembrie 1879 Ministrul M. Cogălniceanu, vizitând oraşul, a oferit suma de 10.000 lei pentru tencuirea exteriorului bisericii.

In a. 1882 s'a adunat, prin stăruinţa protoiereului Gh. Răşcanu, suma de 8.900 lei, cu care s'a procurat din Sachsen-Mei-

ningen (Bavaria) 2 clopote cu postament de tuciu pentru această biserică.

Incepându-se restaurarea bisericii (1897), lucrare care a durat până la 1900, s'a cheltuit de Ministerul Cultelor suma de 63.000 lei cu refacerea ei.

La 1902 Primăria oraşului Tulcea a plătit 12.000 lei pentru vestminte preoţeşti ş. a.

In anul 1909, după stăruinţele parohului bisericii, icon. Zaharia Popescu, văduva Iordana Ianov a dăruit bisericii casele sale, d-na M. Marcof o evanghelie îmbrăcată în argint şi o sumă de bani pentru poleirea sf. potir, iar la 14 Martie 1920 d-l Seb. Teodorescu, fost primar al Tulcei, a dăruit pentru sf. pristol un chivot de argint poleit, închis în vitrine, în valoare de 12.000 lei şi un disc de argint poleit, în sumă de 1.500 lei.

La 24 Noembrie 1922 s'a vărsat în casa epitropiei 8.000 lei, sumă colectată de d. Căpitan al Portului, Gh. Nistor, pentru facerea grilajului la biserică.

Aceste donaţiuni, făcute de persoanele amintite mai sus, sunt de toată lauda şi pot servi ca pilde vrednice de imitat.

Pe lângă aceste daruri, avutul bisericii s'a mărit, după sfinţirea ei (29 Mai 1990), şi cu alte diferite odoare, icoane, sfeşnice mari de alamă, candelabre luxoase de preţ, candele de preţ, vestminte scumpe, covoare, bibliotecă ş. a. prin neobosita stăruinţă a vrednicilor ei parohi, iconomii N. Ghiorghiu şi Zaharia Popescu.

Faptele lor de bine vorbesc îndeajuns.

Războiul din 1916 a lăsat urme adânci de distrugere în această parte a ţării. Ocupaţiunea nefastă a Dobrogei de către armatele duşmane, pomenită în acte de violenţe sălbatice ne mai auzite, a nimicit tot ce geniul culturei şi civilizaţiei româneşti a creiat şi a clădit cu multă stăruinţă şi trudă pe cale materială şi morală, în această provincie, dela anexarea ei, ruinând starea de înflorire la care ajunsese cu atâtea sacrificii mari; cotropitorii n'au cruţat nimic în calea lor şi nici măcar sfintele locaşuri de închinăciune, în deosebi ale Românilor.

Aceeaşi soartă a trebuit să sufere şi catedrala oraşului de pe urmele acestor năvălitori vremelnici.

Până la acea dată, această biserică se găsea în starea cea mai bună, după cum am descris-o.

După ce a fost jefuită de multe lucruri preţioase, salvându-se numai acele ce au fost ridicate în grabă, la refugiu, de parohul ei, spre a nu cădea ca pradă năvălitorilor, grilajul de lemn ce înprejmuia biserica a fost ars, frumosul parc cu arbori distrus, bazaltul din jurul ei risipit, iar tot terenul parcului brăzdat de tranşee adânci.

In această stare de plâns am regăsit-o la reocuparea Dobrogei.

După revenirea noastră în Dobrogea, toată atenţiunea autorităţilor a fost îndreptată la refacerea clădirilor ruinate, neapărat necesare instalării serviciilor publice, amânându-se începerea lucrărilor de restaurare a acestui sf. locaş.

Prin grija comunităţilor streine, de diferite culturi, bisericile lor au fost refăcute în scurt timp, înfăţişând un contrast faţă de catedrală, care rămăsese în aceeaşi stare de dărăpănare, în care am găsit-o după războiu.

Vedere panoramică a oraşului Tulcea cu catedrala Sf. Nicolae

Părăsirea ei a provocat adânci nemulţumiri populaţiei de origină română, văzând starea de inferioritate ce i se creiază faţă de cele lalte biserici ale comunităţilor streine din localitate.

Din fericire, dorinţa populaţiunei a fost realisată nu după mult timp. Autorităţile locale au luat măsuri pentru repararea bisericii şi a împrejmuirei ei.

Comisiunea interimară a oraşului, în frunte cu preşedintele ei, d. Grigore Musculiu, terminând seria refacerei localurilor publice, pendinte de ea, şcolile, primăria, uzina de apă, repararea străzilor şi alte lucrări mari, a pus în lucrare înprejmuirea bisericii, în locul celei distruse în timpul ocupaţiunei, înzestrând-o cu un grilaj de lemn, aşezat pe un soclu masiv de piatră mozaic, cu feţele rostuite cu mortar de ciment şi cu stâlpi de

cărămidă aparentă, cu rosturi cimentate, dând astfel un aspect plăcut clădirei.

Toată lucrarea de înprejmuire cu piatră, în lungime de 224 m., a costat pe comună suma de 226,188 lei; tot odată s'a nivelat şi curtea bisericii, făcându-se un început de transformare a ei în parc, iar eforia bisericii a reparat cu fondurile ei proprii exteriorul bisericii, în întregime, revăpsindu-l, tot ast-fel tabla de pe acoperiş, dinpreună cu cupolele, revăpsindu-le.

Astfel biserica aceasta, de o construcţie solidă şi cu un aspect frumos prin forma ei arhitectonică, se află astăzi, spre bucuria şi mulţumirea enoriaşilor ei, restaurată şi în aceeaşi stare înfloritoare cum se găsea înainte de 1916, graţie solicitudinei comunei şi a epitropiei respective.

Peripeţiile prin care a trecut acest sfânt locaş meritând a fi cunoscute, le descriu aici, făcând un scurt istoric după datele culese dela persoanele de încredere, care au luat parte la evenimentele petrecute dela începerea clădirii bisericii şi până la terminarea ei.

Clădirea s'a început în anul 1862 şi s'a terminat în anul 1865 cu banii adunaţi dela pioşii creştini, de către o mână de Români doritori de a împodobi oraşul cu un locaş măreţ de închinăciune, unde să înalţe în voie rugile către Dumnezeu în graiul părintesc.

In fruntea Românilor stăruitori pentru adunarea fondurilor şi ridicarea bisericii amintim pe Costache Boambă, Petru Hagi Ion, Mihalache Petrescu, V. Nedelcu Gâscă, fraţii Sotireşti, Gheorghe Uzumtoma, Dragnea Mungiu ş. a.

Astfel se învederează că sentimentul religios şi dragostea pentru limba strămoşească a fost tare nu numai la Românii din Ţară, ci şi la fraţii lor de peste Dunăre, stabiliţi pe vremuri în Dobrogea din moşi strămoşi şi legaţi de aceste locuri, fiind nevoiţi apoi să trăiască printre neamuri străine de limbă, aşezate aci mai târziu şi să trăiască sub stăpânirea străinilor de altă lege.

In anul 1867 M. S. Regele Carol, pe atunci Domnitor, trecând pe Dunăre la Constantinopol pentru investitură şi fiind invitat de Muteseriful (Guvernatorul) Dobrogei, Rezim-Paşa, cu reşedinţa în Tulcea, s'a oprit să viziteze oraşul.

M. Sa a fost primit în chip strălucit, dându-i-se onorurile cuvenite unui suveran. Locuitorii români au fost vestiţi din vreme despre această vizită de către Rezim-Paşa.

In fruntea notabililor români se prezintară M. Sale d-nii C. Boambă, A. Stoianovici şi M. Petrescu, rugându-L să viziteze biserica română. M. Sa primi bucuros această invitaţie şi, însoţit de Rezim-Paşa şi întreaga suită, vizită biserica, se interesă de aproape de mersul lucrărilor şi mulţumi notabililor ro-

mâni că au izbutit să înalţe un aşa de frumos locaş, oferindu-le şi 100 galbeni pentru continuarea lucrărilor, un potir frumos de argint poleit cu aur, cu accesoriile sale, care sunt în păstrarea bisericii şi astăzi, aşa că Majestatea Sa este trecut în registrul bisericei ca ctitor fondator al ei.

Dragostea cea mare pe care o arăta Rezim-Paşa pentru creştini, stăruinţele puse pentru obţinerea firmanului prin care se acordă Românilor în mod escepţional dreptul de a construi biserică cu turnuri, se atribue faptului că acest paşă a fost născut din mamă creştină. Copilăria a petrecut-o la Atena şi la etatea de 15 ani fu dus la Constantinopol şi mai târziu a fost trimis de tatăl său, un paşă cu multă vază, la studii la Paris, unde îşi complectă învăţătura.

Reîntors în patrie, nu după mult timp fu trimis la Tulcea, ca guvernator al Dobrogei. Aci câştigă în curând simpatia populaţiei, prin firea sa blândă, educaţia aleasă şi prin sprijinul ce l-a dat populaţiunei creştine, în toate înprejurările.

In anul 1868, biserica fiind terminată şi tencuită pe dinăuntru, a fost deschisă, dar în curând, ivindu-se neînţelegeri între ctitori, ea fu închisă.

In anul 1872, după înfiinţarea exarhatului bulgar, începură rivalităţile dintre Mitropolitul bulgar Grigorie din Rusciuc, care vizita des Tulcea şi episcopul grec Dionisie din Tulcea.

Cauza acestor neînţelegeri a fost tendinţa Mitropolitului bulgar de a-şi întinde supremaţia asupra bisericilor române din Dobrogea, având ca ţintă mărirea veniturilor din darea obicinuită a bisericilor.

Mitropolitul Grigorie reuşise pentru moment să atragă în partea sa mai multe biserici române, însă cea mai mare parte dintre ele refuzară să se supună autorităţii sale spirituale, înainte de a se pronunţa ctitorii bisericii române din Tulcea, aşteptând ca începutul să se facă de catedrală şi în urmă să se pronunţe şi ele, îndeplinind hotărârea luată.

Această dorinţă nestrămutată a celor mai multe biserici române din Dobrogea sili pe Mitropolitul Grigorie să pună toată stăruinţa pe lângă ctitorii bisericii Sf. Nicolae din Tulcea să se desfacă de Episcopatul grec şi să-l rècunoască pe S. Sa de Şef al lor spiritual.

Persoanele cele mai influente din colonia bulgară interveniră cu stăruinţe mari şi chiar presiuni în favoarea Mitrop. Grigorie pentru realizarea ambiţiunii Sale, pe lângă ctitorii bisericii române din Tulcea.

Aceste stăruinţe avură în parte efectul lor. Neînţelegerile începură între ctitori. O parte dintre ei şi anume acei cari izbutiseră să deschidă o şcoală românească în curtea bisericii şi aduseră din Ţară ca învăţător pe d-l C. Andrian, recunoscură

ca şef al bisericii pe Mitrop. Grigorie, cu atât mai mult că Episcopul Dionisie se opuse la cererea lor, neîngăduindu-le să deschidă şcoală românească.

In fruntea ctitorilor, cari refuzaseră să se supue Mitropolitului Grigorie se aflau d-l C. Boambă, N. Stoianovici, V. Nedelcu-Gâscă şi M. Petrescu.

După cererea partizanilor săi, Mitrop. Grigorie obţinu dela autorităţile turceşti închiderea bisericii până la aplanarea neînţelegerilor dintre ctitori.

In acest timp unul dintre ctitori, V. Nedelcu, a fost întemniţat, învinuit fiind că se împotriveşte să dea seamă de socotelile bisericii. Ceilalţi ctitori însă rămaseră nesupăraţi, fiind sub protecţii streine.

Nesupunerea ctitorilor, cu toate ameninţările autorităţilor turceşti, a avut urmări bune, căci bisericile române din Dobrogea nu recunoscură autoritatea spirituală a Mitrop. Grigorie, ci continuară mai departe a rămâne sub autoritatea chiriarhică a episcopului Dionisie.

Inchiderea bisericii Sf. Nicolae a durat timp de 5 ani, până la intrarea armatelor ruseşti în Dobrogea, iar serviciul bisericesc urmă a se face în tot timpul acesta în mica şi vechea bisericuţă de lemn, din curtea catedralei, pe locul unde astăzi se află construit de comună un mic monument de marmoră, indicând sf. pristol.

Această bisericuţă de lemn a fost înălţată de locuitorii români veniţi din satele Beştepe şi Prislava şi aşezaţi în Tulcea, din cauza multor neajunsuri ce avură să sufere dela bandele de başibuzuci, mai ales în epoca din naintea războiului.

După moartea episcopului Dionisie, Patriarhia din Constantinopol rândui pentru scaunul vacant de episcop pe Mitropolitul Nichifor, intitulat Mitropolit de Carpaţi, care a jucat un rol însemnat în timpul războiului Ruso-Turc din 1877 în apărarea oraşului Tulcea şi carele, după anexarea Dobrogei, rămase în Tulcea. Guvernul român, luând în seamă bunele servicii făcute Românilor de acest prelat, i-a servit o pensie până la moartea sa.

După retragerea autorităţilor turceşti, pe timpul ocupaţiunei provizorii ruseşti a Dobrogei, Mitropolitul Nichifor crezu că a sosit timpul priincios pentru deschiderea catedralei Sf. Nicolae.

In ajunul zilei de 8 Noembrie 1877 I. P. S. vizită pe ctitorii bisericii, favorabili cauzei ce urmărea şi le mărturisi intenţiunea sa de a distruge sigiliile puse pe uşile bisericii şi de a oficia Sf. liturgie în biserica cea nouă; cu aceasta făcea un mare sacrificiu, de oarece îşi asuma răspunderea faţă de autorităţile ruseşti.

Această intenţiune îndrăzneaţă a Mitropolitului, pornită din propria sa iniţiativă, plăcu tuturor şi chiar în acea seară a fost

adusă la cunoştinţa enoriaşilor celor mai de încredere, fără să se fi putut afla ceva de partida adversă sau de autorităţi.

A doua zi se făcu serviciul religios în bisericuţa cea mică, în faţa unei mari mulţimi de credincioşi şi, la un moment dat, apăru Mitropolitul în faţa uşilor împărăteşti cu toate insignele arhiereşti, binecuvântă poporul şi porunci preoţilor să ridice sf. Antemis, iar poporului icoanele şi steagurile. Intr'o clipă porunca a fost îndeplinită.

Mitropolitul, înconjurat de cler, se puse în fruntea poporului, se îndreptă spre noua clădire a bisericii, rupse sigiliile, deschise

Catedrala Sf. Nicolae din Tulcea

uşile şi intră în biserica cea nouă, unde continuă serviciul liturghiei, fără să fi fost sfinţită după rânduiala bisericii ortodoxe.

In timpul acesta o parte dintre credincioşi, iniţiaţi din timp, dărâmară la pământ bisericuţa de lemn, acum părăsită.

Guvernatorul rus Beloţercovici, înştiinţat de cele petrecute, veni în grabă la faţa locului, însoţit de o suită de poliţişti ruşi. El ceru epitropilor să-şi dea seama de vina ce şi-au luat dând voie să se rupă sigiliile şi pentru deschiderea bisericii. Primind însă răspunsul că vina este a Mitropolitului, care a făcut cu dela sine putere şi pe a sa răspundere acest gest, rămase nemulţumit.

Atunci Guvernatorul somă, în faţa altarului şi în auzul poporului pe Mitropolit să-şi dea seama de îndrăzneaţa sa faptă, rupând sigiliile şi deschizând biserica, fără ştirea şi voia sa.

La aceste cuvinte de somare, Mitropolitul răspunse cu multă energie că, fiind autoritate supremă bisericească, dispune de biserică cum crede de cuviinţă şi că acest drept şi putere îl are dela sf. Apostoli ; apoi somă pe Guvernator să se retragă din faţa sa. Această atitudine energică şi neaşteptată sili pe Guvernator să se retragă la o parte, îngăduind continuarea serviciului sf. liturghii.

După terminarea serviciului, Mitropolitul a fos invitat să se prezinte la sediul Guvernatorului. Aci, la imputarea Guvernatorului că afacerea bisericii s'ar fi putut deslega pe cale pacinică şi liniştită cu consimţământul său, fără să fi fost nevoe ca P. S. S. să recurgă la măsuri violente, Mitropolitul obiectă că el fiind recunoscut de Sinodul din Petersburg, a crezut că nu mai e nimerit să fie aplicate sigilii de un guvern necreştin pe o biserică, asupra căreia îşi întinde autoritatea sa spirituală şi că desbinările pe cale bisericească între credincioşi nu mai pot avea loc, fiind un guvern creştin. Aceste cuvinte chibzuite desarmară pe Guvernator şi-l liniştiră, iar deschiderea şi ocuparea bisericii rămase fapt îndeplinit.

Ast-fel, prin curajul şi energia Mitropolitului Nichifor, precum şi a Românilor cari l-au ajutat, biserica Sf. Nicolae a fost deschisă şi serviciul religios a continuat fără întrerupere.

După anexarea Dobrogei, M. Cogălniceanu, pe atunci Ministru de interne, vizitând oraşul Tulcea şi fiind rugat de epitropii bisericii să vină în ajutorul acestui Sf. locaş pentru tencuirea exterioară a zidurilor bisericii, acoperirea ei cu tablă ş. a., a dispus să se dee suma de 10.000 lei pentru terminarea lucrărilor. Banii au fost primiţi de epitropie şi utilizaţi în scopul amintit.

In anul 1881 Maj. Sa Regele Carol vizitând oraşul Tulcea, a dispus să se aducă iconastasul taberei din Furceni, care a fost instalat în catedrală, înlocuindu-se astfel vechile icoane aduse de Românii din satele Beştepe şi Prislava, cu prilejul mutării lor în târgul Tulcea. Aceste icoane au fost aşezate mai întâi în mica bisericuţă de lemn, rădicată de ei în curtea catedralei şi despre care s'a vorbit mai înainte.

După stăruinţele P. S. Episcop Partenie, Guvernul a hotărât restaurarea bisericii Sf. Nicolae.

Lucrările au început în anul 1897 şi au durat până la 1900, în care timp serviciul religios a fost întrerupt, iar clerul bisericii a fost rânduit să oficieze serviciul pe rând la toate bisericile din oraş şi în deosebi în biserica bulgară cu hramul Sf. Gheorghe

Restaurarea bisericii fiind aproape terminată, P. S. S. Partenie, în marea sa dorinţă de a vedea pe enoriaşii români iarăşi strânşi în locaşul sfânt al lor, a hotărât sfinţirea catedralei.

Sfinţirea s'a făcut cu mare pompă în ziua de 29 Mai 1900, de cătră P. S. Episcop Partenie, asistat de un numeros cler, în prezenţa unui mare număr de credincioşi veniţi din toate părţile, precum şi a autorităţilor locale, civile şi militare, învitate la această serbare solemnă. Ast-fel pentru prima dată biserica aceasta a fost sfinţită în anul 1900.

In amintirea acestui fapt s'a pus o placă de marmoră, care se vede aşezată în peretele pridvorului, la intrarea în biserică şi pe care stă săpat în litere de aur istoricul pre scurt al bisericii, în cuprinsul următor:

„In numele Tatălui şi al Fiului şi al Sf. Duh, Amin. Acest sfânt locaş cu patronul sf. Ierarch Nicolae, din oraşul Tulcea, s'a clădit în anul 1865 în timpul stăpânirii turceşti, alăturea de vechea bisericuţă, al cărei monument se află încă în fiinţă în partea despre Nord, de cătră creştinii micei colonii române; iar în ziua de 8 Noembrie 1877, începându-se serviciul Utreniei în bisericuţa veche, Prea Sfinţitul Mitropolit Nichifor, arhiereul după vreme, a ridicat sf. Antemis şi l-a dus în biserica aceasta nouă, unde a săvârşit sf. liturghie, fără ca biserica să fi fost terminată sau sfinţită, după regulele sfintei noastre biserici ortodoxe. Acum, sub domnia glorioasă a M. S. Regelui Carol I, în al 34-lea an al Domniei şi Dinastiei Sale şi sub păstoria Arhierească a P. S. S. D. D. Dr. Partenie S. Clinceni, episcop respectiv al eparhiei Dunărei de jos, s'a început reparaţia radicală în 1897, de cătră Guvernul român, presedat de cătră d-l D. A. Sturdza şi continuat de cel presedat de Gh. Gr. Cantacuzino, prefect al judeţului fiind d-l Ioan Neniţescu, protoiereul judeţului N. Ghiorghiu, Preşedintele Tribunalului d-l Ioan Doxescu, epitropi d-nii Ioan Donea, Brutus Cotovu, Mihail Petrescu, şi s'a sfinţit acest sf. locaş în 29 Mai, anul mântuirei 1900".

In fruntea inscripţiunei se află marca ţării şi marca eparhiei.

Astăzi catedra cu hramul sf. Nicolae se află, spre bucuria tuturor şi lauda Domnului, în starea pe care am arătat-o.

Din descrierea făcută aci, înţelegem greutăţile prin care a trecut această biserică până la restaurarea ei deplină, precum şi jertfele mari pe care le-au făcut înaintaşii noştrii pentru ridicarea şi înflorirea ei.

De asemeni se învederează că sufletul Românului a rămas pretutindeni acelaşi, chiar atunci când vitregia vremurilor l-a silit să trăiască veacuri întregi sub stăpânirea noroadelor de alt neam şi lege.

Credinţa în legea strămoşească a fost deapururea pentru Români mângâierea în vremuri de restrişte, stânca de rezistenţă la uneltirile vinovate, pavăza naţionalităţii păstrătoare de limbă şi datine moştenite dela străbuni şi nădejde într'un viitor mai bun.

Marii ierarhi şi dascăli ai bisericii naţionale româneşti ca Varlam, Veniamin Kostache, Stamati, Andrei Şaguna, Scribanii ş. a., au încălzit în trecut cu predicile şi învăţăturile lor sufletul poporului român, întreţinând în el focul sacru al iubirii de neam, lege şi Ţară.

Biserica deci a avut în totdeauna înrâurire mare asupra sufletului Românului, din care a izvorât acea dragoste neţărmuită de lege şi moşie.

Tăria şi salvarea noastră va fi şi în viitor Biserica.

Trecutul să ne fie de pildă şi pe viitor.

Brutus Cotovu
fost senator, Tulcea

MARAN ATA!

— *Cela ce nu iubeşte pre Domnul nostru Iisus Hristos, să fie anatema:* Maran ata! *(sf. Pavel: „Către Corintieni, I, XVI, 22).*

— *Şi iarăşi va să vie cu mărire, să judece viii şi morţii* (Crezul).

— *Les deux mots syriaques* Maran ata, *„le Seigneur va venir", étaient le mot de reconnaissance des chrétiens entre eux.* (Ernest Renan: *„Saint Paul", c. XIV).*

Erà şi-atuncea plebe frământată
De lupte, de dureri, de umilinţi...
Călcâiul Romei n'a fost niciodată
Prielnic înăscutei năzuinţi
A neamurilor spre neatârnare,
Iar pumnul ei, pe-un nesfârşit cuprins
Poruncitor — *vae victis!* — erà'ntins
Să-şi ia numai tributul cât mai mare
Şi numai să despoae pe învins.

Dar plebea, resemnată şi blajină,
Găsea mândriei sale un suport
In veacurile pline de lumină,
In gloria trecutului ei mort;
Şi ea îşi stăpânea, tăcut, fiorul
Revoltei din adânc ce-o frământà
Şi, plină de nădejde, aşteptà,
Ştiind că va veni Mântuitorul
Cu'mpărăţia Lui: — *Maran ata!*

Cum, după-o noapte neagră, aurora
Insenineazâ cerul mohorât,
Aşa şi *El*, nădejdea tuturora,
In vălmăşagul vieţii coborât,

Ne-a învăţat poruncile iubirii,
Ne-a luminat cu vorba-i, ne-a'ncălzit,
A răspândit îndemnul înfrăţirii
Şi ne-a deschis cărarea mântuirii,
Iar noi, nemernicii, — L-am răstignit.

De-atunci de mii de ori pământu'n spaţiu
A dat ocol şi s'a rostogolit,
Şi noi, stăpâni pe dânsul, cu nesaţiu
Oceanul şi văzduhul am robit; —
Şi totuşi soarta bestiei umane
Nu s'a schimbat nimic din ce-a fost eri:
Aceleaşi gânduri şi porniri profane,
Aceleaşi sfâşieri, aceleaşi rane,
Aceiaşi svârcolire în dureri.

Nelegiuirea zi cu zi sporeşte,
Măcelul şi ruina s'au întins,
Blestemul lui Adam ne urmăreşte,
Un Cain e în fiecare ins;
Şi'n destrămarea asta necurmată
Noi ne simţim cu sufletul pustiu:
Nici o scântee caldă şi curată
Din focul sacru cel de altădată,
Care-l ţinea deapururi treaz şi viu.

Ca într'o jalnică procesiune
Ne perândăm tăcuţi şi făr' avânt
Cu fiecare generaţiune
Pe drumul dela leagăn la mormânt;
Nici rostul vieţii nu-l pricepem bine,
Nici moartea nu ştim ce-i cu-adevărat;
Ne farmecă tăriile senine
Şi admirăm minunile divine,
Dar ignorăm pe Cel ce le-a creat.

Voi, toţi cari-aţi avut nesocotinţa
Să faceţi omul crud şi egoist,
Voi cari-aţi smuls din suflete credinţa
Şi cuele din palmele lui Crist,

Priviţi-vă acum isprava'n faţă :
Ştiinţa voastră, 'n locul lui Iisus,
Al Tatălui şi-al Duhului de sus,
Ne-a dat numai desgustul de viaţă
Şi desnădejdea'n suflete ne-a pus.

Ştiinţa voastră rece, pozitivă,
A dărâmat mereu, dar n'a clădit...
Redaţi-ne credinţa cea naivă
In care străbunicii au trăit.
Redaţi-ne-o!... In ea găsim izvorul
Nădejdilor, — puterea de-a'nfruntà
Durerile, — şi'n ea vom aşteptà
Să vie iar la noi Mântuitorul
Cu 'mpărăţia Lui... — *Maran ata!*

Rozmarin

NOEMBRIE

Norii învălue cerul cu pânzele lor călătoare;
Ruptă din ramură, frunza se scutură, cade și moare;
Deasă și umedă, negura'nfășură zarea'n linţoliu,
Bura cernându-și-o, rece, ca plânsetul vastului doliu.

Focul căminului arde și mistue câte-va vreje:
Limbi roșietice urcă fantastice para'n vârteje;
Streașina picură și picăturile, rare, cad grele,
Ca amintirile vecinic tovareșe inimei mele.

Versuri de dragoste din manuscrisele îngălbenite
Dau aripi gândului, gândul durerilor vechi, tăinuite.
Albe și veștede, mor crizantemele, floare cu floare,
Lângă portretul ei, cu'ncremenirea lui surâzătoare.

Și-aci scrisorile scrise cu degete mici, delicate:
Numai vederea lor mintea mi-o tulbură, inima-mi bate,
Și mă cutremură, privind la filele vechi de hârtie,
Gândul că mâinile care le scriseră n'or să mai scrie.

Toamna, Noembrie și amintirile, — toate m'apasă...
Cresc mereu umbrele și se întunecă... Noaptea se lasă.
Focul căminului de-abia mai pâlpâe, — spuza-l cuprinde, —
Numai în sufletu-mi dorul de stângere iar se aprinde.

Și, de'nchid genele, umbra pleoapelor mi te arată
Ca pe-o vedenie acum și pururea ne-asemănată, —
Pe când din streașină cad picăturile rare și grele,
Înșiruindu-se ca amintirile zilelor mele.

Rozmarin

COLONIILE GERMANE DIN DOBROGEA

Introducere

Intâia colonizare germană în Dobrogea n'a fost operă de Stat, ca în Rusia, unde autorităţile purtau grije deosebită de colonişti.

Nemţii din Dobrogea au plecat din Rusia nesiliţi şi nechemaţi de nimeni. Căutându-şi în altă parte de lume, cine ştie unde, norocul, ei numai întâmplător se opresc în această provincie. De aici caracterul sporadic, fragmentar, isolat, lipsit de orice sistem al acestor colonii. Cele dintâi colonii au şi fost nişte aşezări proaste, aproape sălbatice. In arhivele Statului turcesc de pe vremuri zadarnic am căuta acte relative la această colonizare; n'am găsi nimic, sau aproape nimic. Coloniştii au fost lăsaţi de capul lor, într'o completă părăsire. La început ei nu aveau nici preoţi, nici învăţători. Nu se purtau nici registre de stare civilă, nici situaţii matriculare. Aspectul acesta rudimentar, patriarhal, l-au păstrat coloniştii germani până în ziua de astăzi, rămânând şi acum ceea ce au fost dela început: un popor de ţărani, fără o pătură cultă eşită din mijlocul lor şi fără de o literatură relativă la ei.

Aşa se face că timp de aproape o jumătate de secol aceste colonii n'au dat nici măcar un cronicar sau analist, cât de simplu, din mijlocul lor. In vreme ce coloniile germane din Rusia au fost cercetate şi urmărite cu deamănuntul, privitor la cele din Dobrogea nu e nici o lucrare de seamă.

La 1883 apare cel dintâiu apel redactat în numele acestor colonişti de preotul evanghelic din Bucureşti, Wilibald Stefan Teutschländer, autorul unei monografii asupra comunităţii evangelice din Bucureşti, precum şi al unei istorii a tuturor comunităţilor evangelice din România („Geschichte der evangelischen Kirchengemeinde in Bukarest", Bucureşti 1869 şi „Geschichte der evang. Gemeinden in Rumänien mit besonderer Berücksichtigung des Deutschtums", Bucureşti 1891). Apelul lui Teutschländer a fost tipărit întâiu în „Bukarester Zeitung", mai apoi reprodus de „Weltpost" din Germania. — Notiţe şi informaţii, privitoare la aceste colonii, se mai găsesc în lucrarea fostului

preot evangelic din Brăila, mai pe urmă în Bucureşti, H. Meyer („Die Diaspora der deutschen evang. Kirche in Rumänien, Serbien und Bulgarien", Potsdam 1901), precum şi în anuarele societăţii culturale germane din România („Jahrbücher des deutschen Volksbildungsvereines in Rumänien", Bucureşti, 1910, 1911 şi 1913), asemenea şi în lucrarea lui Emil Fischer asupra coloniilor germane din România, publicată în revista „Von der Heide" din Timişoara, VII, 1—3. — Bogat material informativ se mai găseşte şi în arhivele unora dintre bisericile germane din Dobrogea, ca, de exemplu, la cea din Atmagea, deşi a fost jăfuită de ruşi.

In vara sau toamna 1841 şi-au făcut apariţia în Dobrogea cei dintâi ţărani germani.

Ei au venit din Berezina, Leipzig şi alte colonii din părţile Varşoviei, aşezându-se mai întâiu la Măcin, unde au stat o iarnă întreagă. Pe urmă s'au aşezat în comuna Acpunar, situată mai spre miazăzi cu vreo 30 Km. pe şoseaua dela Babadag. Aceasta a fost cea dintâiu colonie nemţească din Dobrogea.

Pela 1840 au pornit o seamă de colonişti germani din Rusia să-şi caute o altă patrie. Ei au rătăcit multă vreme prin Moldova pe la Botoşani, Baia, Vaslui, — localităţi ce se găsesc şi în unele acte de botez. Alţii au stat un an întreg la Ploeşti, mai apoi la Borduşani, 12 Km. spre Nord de Feteşti.

Un număr mai mare de colonişti catolici din gubernia Cherson a venit în anii 1841—2 la Călăraşi. Şi iarăşi alţii la Silistra. Relativ la aceştia din urmă se găseşte o însemnare in notele de drum prin Orient ale profesorului Karl Koch („Wanderungen im Orient während der Jahre 1843 und 1844", Weimar 1846, Bd. I. p. 108) care, în drum spre Constanţa, văzu la Cernavoda familii nemţeşti în cară din Basarabia. Aceştia i-au povestit că vreo 300 de familii germane din Rusia s'au adresat guvernului turc să le dea voie să se aşeze în Dobrogea. Turcii au refuzat. De aceea rătăcesc bieţii oameni, observă Koch, şi încearcă să-şi câştige pâinea plină de amărăciune şi necaz prin cărăuşie şi lucru manual. Cei mai mulţi se găsiau atunci în Muntenia şi numai 11 familii au izbutit să se oploşiască în Silistra. Unii dintre coloniştii aceştia s'au pripăşit până în Ungaria pentru a se întoarce iarăş în Ţara Românească şi, de aici, în Dobrogea.

La 6 Km. spre Nord de Brăila, e şi astăzi Satul nemţesc (Jacobsonsthal), întemeiat de coloniştii germani din Basarabia, pribegiţi pe la Ploeşti şi Brăila. Ei s'au aşezat într'o regiune inundabilă, ca simpli chirieşi. Cu toate dezastrele inundaţiilor dese, ei s'au întors şi se întorc încă la vatra cea veche. In răsboiul din 1916 ei au fost evacuaţi şi aşezaţi la Chiţcani. Aici i-a cercetat în vara 1917 scriitorul Paul Traeger, căruia i-au

declarat că nu mai vor să rămână în Ţara Românească. După tratatul de pace dela Buftea, însă, cei mai mulţi s'au întors acasă, iar ceilalţi au plecat spre Curlanda în căutarea unei noui patrii.

La 1840 au plecat mulţi colonişti nemţi, atât din Basarabia, cât şi din Cherson.

Care a fost cauza acestei pribegiri?

Din bogatele şi numeroasele lucrări relative la coloniile din Rusia se ştie că aici s'au desvoltat foarte bine aceste colonii, ajungând curând la o stare înfloritoare. Ce-i va fi determinat pe oamenii aceştia să-şi lase comunele lor aşa de înfloritoare şi, luând toiagul pribegiei în mână, să înfrunte primejdia necunoscutului şi a nesiguranţei? Simplul fapt că nu le-a mai plăcut să stea acolo, cum zice H. Meyer (l. c. p. 36), nu e o explicaţie mulţumitoare.

Ştiricind printre coloniştii veniţi din Basarabia şi din părţile Odesei, aflăm că adevărata cauză a pribegiei a fost nevoia de pământ. Răspunsul acesta se va părea ciudat celor ce cunosc dărnicia proverbială faţă de coloniştii de pe vremuri a guvernului rusesc. Coloniştii din Basarabia au obţinut foarte mult pământ. Nici unul n'a primit mai puţin de 57 desiatine; cei din Töplitz chiar 78, cei din Krassna 80, iar cei din Brienne 104.

Cum se explică, deci, fenomenul acesta?

Legea de colonizare rusească încă din timpul Ecaterinei II, la 19 Martie 1764, avea oarecari restricţiuni. Pământul distribuit coloniştilor nu se putea nici vinde, nici amaneta, nici împărţi; el revenia de drept, prin moştenire, copilului celui mai mic. Dacă nu rămânea, după moartea colonistului, decât o văduvă şi o fată, atunci pământul devenia proprietatea celui dintâiu bărbat care intra în familie prin căsătorie. La colonizări s'a prevăzut 1/6 parte de teren destinat coloniei ca rezervă pentru înmulţirea populaţiei. Cu toată rezerva aceasta, faţă de înmulţirea atât de rapidă a locuitorilor, terenul de rezervă era insuficient. Dintre colonişti unii au cumpărat sau arendat proprietăţi nouă, ca în 1828 Neufreudenthal, sau în 1838 Helenenthal. In 1841 în districtul Molocina, pe lângă 1033 colonişti gospodari, erau 1700 familii de negospodari, adică fără pământ. In anii următori, aceste familii au cerut guvernului rusesc să le mai dea pământ, fiindcă n'au de unde să trăiască.

In afară de această lipsă de pământ au mai fost şi alte cauze ca: recolta proastă mai mulţi ani dearândul, stagnarea în industrie şi comerţ, boliştile de vite în anii 1835 şi 1836, ciuma din 1837, cutremurul de pământ din 1838 ş. a.

Aceste şi alte cauze au determinat migraţiunea coloniştilor germani din Rusia.

Distingem trei perioade de migraţiune germană în Dobrogea.

Intâia perioadă de migraţiune germană în Dobrogea până la răsboiul crimeic.

După întemeierea celei dintâi colonii nemţeşti în Dobrogea, Acpunar, unii colonişti s'au dus mai departe la Dechelia lângă Hârşova, unde au stat mai mulţi ani. De aici au plecat spre Nord la Cataloi. Astăzi nu se mai găsesc Nemţi nici în Dechelia, nici în Hârşova.

In 1848 mica colonie germană din Acpunar primi noui elemente din Satul nemţesc de lângă Brăila. Aceştia au venit în frunte cu Adam Kühn, dela care a rămas o biblie cu însemnări asupra naşterii copiilor săi, precum şi asupra pribegiilor lui şi a familiilor ce ţineau de el.

In toamna 1846 el e în Acpunar şi e cel dintâiu primar („Schulze") al acestor colonişti. Dela el a rămas şi o matriculă a botezaţilor din acest sat, cu data de 8 Februarie 1847.

N'a rămas însă aici decât până în toamna 1848. Dela 8 Octombrie 1848 găsim însemnări făcute de el la Atmagea. Coloniştii nemţi plecară din Acpunar, deoarece nu mai era de trăit de răul Turcilor, precum îşi mai amintesc şi astăzi cu groază unii bătrâni.

Pe când unii colonişti plecau spre Sud, alţii veniau spre Est, aşezându-se mai întâiu, între Isaccea şi Tulcea, în satul Câşla, unde s'au născut mulţi colonişti de mai târziu din Cataloi.

Şi în **Tulcea** s'a aşezat atunci un considerabil număr de colonişti. Intre aceştia a fost şi un anume Konrad Stumpf, căruia primăria din Speyer, districtul Beresina, i-a liberat la 27 April 1842 un certificat de bună purtare. Nemţi singuratici vor fi fost şi mai înainte în porturile dunărene, aduşi probabil de comisiunea europeană ca industriaşi şi muncitori pe vapoare. Cei dintâi şi cei mai mulţi colonişti germani din Tulcea au fost Şvabi catolici. In Tulcea sunt, de altfel, nouă (9) confesiuni religioase. Aici ei au prosperat în toate privinţele. Strada Mircea Vodă de astăzi pe vremuri se numia strada nemţească. In acestă stradă se află biserica şi şcoala catolică germană, clădite în 1872. Visitând Tulcea la 1856, francezul C. Allard („Souvenirs d'Orient, La Bulgarie orientale", Paris 1864, p. 105) a găsit cam 100 de familii germane în oraş şi împrejurime. In vara 1858 Wilhelm Hamm („Südöstliche Steppen und Städte", Frankfurt a..M. 1862, p. 48) a fost găzduit chiar în ospătăria germană a unui tirolez însurat cu o săsoaică din Ardeal. Casele nemţilor din Tulcea erau atunci numai nişte bordee acoperite cu stuf şi cu ferestre mici, dar încolo ei erau bine înstăriţi. Parohia catolică cuprindea

în 1916 în total 51 de familii cu 222 de suflete. Pe lângă nume vechi şi specific germane ca: Schiller (Schüler), Strasser, Stumpf, Flaum, Fix, Kreil, Weidemann ş. a. s'a adaos în cursul timpului o serie întreagă de nume străine, mai ales slave. — Nemţii evangelici n'au putut fonda în Tulcea o parohie. S'a făcut o încercare la 13 Septembrie 1857, dar în curând ei au fost alipiţi la parohia din Atmagea. Pe la sfârşitul secolului trecut s'a desfiinţat filiala evangelică din Tulcea, contopindu-se cu secta metodistă, fondată de misionarul Flocken din Odessa, care a clădit două case bune şi şcoală nemţească.

Spre Est de Tulcea, la o distanţă de 6—7 km., e colonia **Malcoci**, aşezată pe terasa calcaroasă de lângă regiunea mlăştinoasă a braţului Sf. Gheorghe. In 1843 s'au aşezat aici cele dintâi 20—25 familii germane, originare din comunele catolice (10 la număr) ale guberniei Cherson. Ei trecură prin Basarabia şi Moldova pe la Focşani spre Călăraşi, unde ar fi petrecut timp de 1 $^1/_2$ ani şi de unde apoi, prin Galaţi şi Tulcea, s'au aşezat unde se găsesc şi acum. Locul a fost întâiu păduros şi ei au fost nevoiţi să lăzuiască pădurea şi să-şi facă teren de casă şi de curte. Şi pământul şi lemnele erau ale lor. Aproape toţi erau Şvabi. Se găsiau între ei şi Alsacieni, ceeace se vede din formele franceze ale numelor proprii: Georges nu Georg; Charles nu Karl; Louis nu Ludwig. La 1 Novembre 1847 li se face întâia matriculă bisericească de botezaţi, miruiţi, căsătoriţi, şi morţi, care ne permite o ochire în viaţa interioară a acestor colonişti. Având preoţi străini (italieni şi francezi), numele nemţeşti sunt de multeori foarte schimonosite. De exemplu: Klaaen pentru Klein; Vaidaman pentru Weidemann; Scmit pentru Schmitt ş. a. Ca loc de origine se indică aproape totdeauna „Russia"; rar de tot vre o provincie germană; mai des Alsacia sau Franţa. Ce priveşte cetăţenia se arată cea otomană, iar protectoratul francez („jurisdictio gallica"), având cei mai mulţi paşapoarte franceze. O familie din Bavaria avea paşaport austriac şi se găsia sub acelaş protectorat. Un registru al sufletelor catolice din Malcoci la 1 Novembre 1847 arată 28 familii cu 134 suflete. Până la 1861 veniau mereu tot alte şi alte familii de colonişti. Fiind religiunea acestor colonişti cu totul deosebită de a celorlalţi locuitori, ei se căsătoriau aproape exclusiv între olaltă; rar aduceau flăcăii catolici de aici câte o „luterană" de nevastă din Atmagea. După 20 ani dela întemeiere nu mai veniau colonişti străini. Colonia se sporia normal numai prin naşteri, nu şi prin admigraţiuni. In 1906 erau 135 familii cu 784 suflete. Ultima situaţie matriculară arată 182 familii cu 1000 de suflete. Prosperitatea acestei comune o atestă şi geograful Karl Peters („Grundlinien zur Geographie" p. 54) în 1864, încredin-

ţându-ne totodată că ea n'a avut nimic de îndurat în răsboiul crimeic de atunci. După trecerea Dobrogei în stăpânirea românească se făcu o nouă împărţire a pământului, dându-se fiecărui cap de familie în etate de 30 ani câte 10 ha. In 1917 erau în comună 80 familii fără pământ. Ele trăesc destul de uşor, cu toate acestea, ca pălmaşi sau arendaşi de pământ. Unii, mai puţini, au emigrat în Canada şi Dacota; alţii vor să se înapoieze în Germania. In Malcoci, pe lângă curţile veteranilor români şi ruşi, sunt şi 144 de curţi germane. Casele sunt acoperite cu stuf, dar sunt curate şi bine îngrijite. E şi un han şi o cafenea. Din 1899 funcţionează şcoală de Stat românească.

Altă colonie veche este **Atmagea,** fondată în vara 1848 de coloniştii din Acpunar, dela care e situată spre Sud-Est la 10 km şi la 24 km spre West de Babadag, pe podişul păduros dela Slava, la o înălţime de 250 m. Poziţia comunei, pe spinarea unui deal şi dealungul unui pârâu, e din cele mai pitoreşti. Când au venit Nemţii aici, ei n'au găsit decât păduri şi un cioban care săpase un puţ foarte adânc.

In cimitirul de aici s'a găsit un mare număr de hârburi de oale. Cercetându-se mai de aproape, s'a aflat că întreaga comună e clădită pe ruinele unei vechi aşezări romane. Paul Traeger a văzut aici monede din timpul împăraţilor romani. I s'au arătat şi monede bizantine, precum şi inele de argint de dată mai târzie, fireşte, aflate de ţărani cu ocazia săpăturilor făcute la o pivniţă. După cât se pare, localitatea a fost părăsită numai în cursul evului mediu, pe timpul numeroaselor incursiuni barbare. Localitatea e până acum necunoscută. Nu ştie de ea nici *Iakob Weiss*, care înşiră toate staţiunile şi coloniile romane în lucrarea sa „Dobrogea în antichitate“ (Die Dobrudscha im Altertum, Sarajewo 1911).

Arheologii noştri, deci, au cuvântul.

In această localitate au venit mai întâiu patru familii germane. Pe urmă a venit, câteva săptămâni mai târziu, *Adam Kühn*, fondatorul acestei colonii. Matricula scrisă de el arată din Septembre 1846 până în Decembre 1849 în total 27 familii. Coloniştii erau aproape toţi tineri, născuţi în Rusia, de origine din Prusia occidentală şi din Posen. Toţi germani curaţi şi evangelici (luterani) credincioşi. Un rus numai aşa s'a putut căsători şi statornici între ei, dacă şi-a dat mai întâiu asentimentul, ca toţi copii lui să fie educaţi în confesiunea evangelică.

Anii cei dintâi au fost cei mai grei. Trăiau în bordee, al căror acoperiş abia se vedea din pământ.

Pentru a obţine terenul agricol necesar, ei au stârpit pă-

durile seculare ce erau aici: Cale de 6—7 ceasuri ei duceau cărbunii peste deal la Pecineaga, la Dunăre, sau lemnele de construcţie la Sulina. Karl Peters e adânc scandalizat, la 1864, văzând sălbătăcia cu care coloniştii distrug pădurile (Grundlinien, p. 27 şi 54). Şi, în adevăr, astăzi abia a mai rămas un petec de pădure.

Ca şi în Malcoci, fiecare colonist obţinea atâta teren agricol, cât putea să munciască. Guvernul otoman îi elibera un bilet, numit „tapy“. („Tapu senedi“ sau tapy era, conform sistemului feudal dominant, recunoşterea oficială a dreptului de proprietate. Vezi *Jules Theodore Zenker*, Dict. Turc-Arabe-Persan, t. I. Leipzig, 1866 şi *W. Radloff*, Versuch eines Wörterbuchs der Türk. Dialekte, 3. Bd., St. Petersburg, 1905.

Guvernul român a recunoscut aceste titluri de proprietate, eliberând, la timpul său, în locul lor, cuvenitele titluri româneşti. Acest guvern acorda fiecărei familii cel puţin 10 ha. Cine, în momentul împroprietăririi, nu avea decât 1 ha, mai obţinea alte 9. Cine avea mai multe, le păstra pe toate, oricât ar fi fost de numeroase. Fără pământ n'a rămas nimeni. Şi cei cari au venit mai târziu încă puteau închiria, pentru 25 lei, 1 ha. de pământ dela Stat.

Vieaţa de codru n'a sălbătăcit pe colonişti.

In Atmagea, se simte, dela început, un admirabil spirit de ordine, de disciplină, de interes pentru binele public. E spiritul adus de „tatăl“, cum îi spuneau toţi coloniştii, *Adam Kühn*. Un ţăran, ca toţi ţăranii, dar talentat şi o adevărată personalitate de conducător. Ca băiat de şapte ani, el părăsi satul natal din Gnesen şi veni cu părinţii în Basarabia. Ca bărbat de 35 ani, plecă din Tarutino cu nevasta şi cinci copii, mai întâiu în Ţara Românească, pe urmă în Dobrogea. Aşezându-se în Atmagea, el devine primar, el botează şi înmormântează, în caz de nevoie. El conduce şi povăţueşte două generaţiuni în comuna sa. El se gândeşte nu numai la nevoile materiale, ci şi la cele spirituale ale connaţionalilor săi. El se îngrijeşte de şcoală, să nu rămâie copii fără lumina învăţăturei şi el aduce preot în sat şi face să se clădiască biserica. Din toate se vede omul de energie, de acţiune. Era şi un bun tată de familie. Cu câtă dragoste şi scrupulositate nu notează el în biblia familiară toate naşterile şi decesele întâmplate. Pe lângă cunoştinţe religioase, el avea şi frumoase cunoştinţi de lume.

Când coloniştii, nemulţumiţi cu noua localitate, vreau să plece mai departe şi preotul încerca să-i împiedice, — Kühn îi spunea: „Părinte, dacă Neamţul a pribegit odată, nu mai are stare nicăiri.“ (Herr Pastor, wenn der deutsche Mensch erst einmal gewandert ist, so hat er nirgends mehr lange Ruhe.) Altă dată spunea: „Noi Nemţii suntem aşa: dacă avem pâine, vrem cozo-

naci." (Wir Deutschen sind so: Wenn wir Brot haben, dann wollen wir Semmel haben.) [Vezi Bernhard Schwarz, Vom deutschen Exil, p. 88.]

Ca un patriarh din alte vremuri, el creşte, între 1829 şi 1856, în total 11 copii, cari se răspândesc nu numai în întreaga Dobroge, dar unii se duc şi în America, sau revin în Prusia de baştină.

Se cuvine, în adevăr, să fie pomenit cu aceeaş cinste ţăranul fruntaş, ca şi ministrul care săvârşeşte lucrările cele mai de seamă în resortul său.

Alt conducător al nemţilor dobrogeni, în particular al celor din Atmagea este *colonelul cavaler von Malinowsky* din Tulcea. Acesta a fost mai întâiu instructor în armata turcească din Asia mică şi Rumelia, pe urmă comisarul Porţii otomane în comisiunea europeană a Dunărei. Purta fes, ca toţi demnitarii turci, dar avea deosebit interes pentru Nemţii săi din această provincie, pe cari îi representa şi apăra înaintea autorităţilor turceşti şi prusiene.

El scrie în 1857 Societăţii Gustav Adolf relativ la situaţia precară în care se afla atunci şcoala din Acpunar şi Atmagea, unde se preda mai mult numai cetitul, dar nu şi scrisul. Invăţătorul din Atmagea, un ţăran mai idealist decât ceilalţi, primia anual câte două măsuri de bucate şi câte trei piastri de fiecare copil de gospodar. Dela 40 gospodari avea cam 1000 piastri. Mult timp a funcţionat ca învăţător un anume August Kant. (Vezi Pfarrerbericht vom 18. Juni 1871.)

In 1873 are comuna Atmagea mai întâiu un învăţător pregătit în Germania, de fel din Rauhen Hause in Horn bei Hamburg.

Pastor luteran are comuna din Maiu 1849. Intâiu, el a venit din colonia basarabeană Rohrbach, dar, după trei ani, supărând pe caimacamul din Babadag, el a fost nevoit să plece. Atunci Malinowsky scrie la 8 Septembre 1857 societăţii Gustav Adolf să trimită acestei colonii părăsite şi pe pragul de a se însălbăteci un duhovnic. In această scrisoare e vorba de 50 familii şi 8 locuitori cu 250 suflete. Se mai notează apoi că în împrejurime se mai găsesc familii evangelice la Ciucurova 6, la Măcin 4 şi că la Ismail încă s'a fondat de curând o comunitate evangelică. In August 1858 veni pastorul Kühn din Berlin.

Acum trebuia autorizare pentru construirea unei biserici. La 9 August 1860, ambasadorul prusiac dela Constantinopol *von der Goltz* anunţă că s'a iscălit fermanul sultanului de autorizare. (Vezi acest ferman în facsimil şi traducere germană în „Bilder aus der Dobrudscha", Constanţa 1918, p. 152.)

Conform fermanului, biserica avea să fie de 24 coţi de

lungă, de 15 lată şi de 8 înaltă. Contractul încheiat cu zidarul Garlotto Dominico la 28 Maiu 1861 prevede ca încă în vara aceluiaş an biserica să fie pusă sub acoperiş. La cheltuelile de construcţie au contribuit şi coloniile-mame din Basarabia. Astfel Beresina a dat 25 ruble şi 20 copeici.

După asemenea creaţiuni şi jertfe ai cugeta că aceşti colonişti să fie mai strâns legaţi de colonie. Dar nu.

După răsboiul crimeic începe acţiunea de colonizare a Turciei. In Dobrogea vin Tatari din Crimeia şi Cerchezi, poporul cel mai temut de creştini. Guvernul român chiamă pe coloniştii germani în Moldova, în satele părăsite de Bulgari. Ei pleacă aproape toţi, fiindcă nu mai puteau trăi din cauza Cerchezilor. In Atmagea abia au mai rămas 3—4 familii.

Cerchezii au fost aduşi de Turci în număr de 20.000. Popor nomad, el nu avea locuinţe stabile. La 10 Km. spre Sud-Est dela Atmagea, se fondează colonia *Slava-Cercheză.* Coloniile Atmagea şi Ciucurova erau foarte adeseori atacate de Cerchezi. Reclamaţiile împotriva lor erau infructuoase. In 1871 şi 1872 guvernatorul din Tulcea a instituit, ce e drept, o judecătorie de cazari în Babadag. (Vezi Bericht des Pfarrers Hochmeister vom 29. VII. 1872), dar fără nici un rezultat.

Cerchezii socotiau jaful şi răpirea lucruri fireşti. Ei spuneau că aşa e şi în natură. Albinele sunt lăsate să munciască un timp, până când umplu stupii, apoi li se ia mierea şi ceara. Aşa fac şi ei cu vecinii lor, cari au rolul albinelor, din a căror muncă ei au să trăiască. Şi, precum scrie pastorul Hochmeister, ei în adevăr procedau aşa, răpind dela popoarele vecine: haine, rufărie, cojoace, ghete, hamuri, securi şi fel de fel unelte casnice şi agricole.

Văzând Cerchezii că Nemţii îşi fac biserică în Atmagea, i-au forţat să transporte tot materialul de construcţie, adunat gata, în Slava-Cercheză, pentruca să-şi construiască ei cu acest material o giamie turcească. Atunci eram în pragul răsboiului independenţei, când patimele populare clocotiau mai învierşunat decât oricând. Din 6 August 1877 a rămas o lungă consemnare de zece coale mari in folio despre lucrurile răpite de Cerchezi din cele 70 de case nemţeşti ale coloniei în zilele de 1 Maiu, apoi de 8, 10, 12, 15, 16 şi 23 Iunie 1877. In aceste zile ei au răpit 297 cai (dela un gospodar 10—14 cai!) apoi cară, arme, unelte de lucru, vase de apă şi de bucătărie, făină, cereale, bani ş. a. De asemenea şi haine pentru femei şi copii. Un călător german spune despre ei că sunt hoţi şi tâlhari cari nu lasă în urmă decât pietrele de moară şi fierul fierbinte. (Vezi *W. Brenneke,* Die Länder an der unteren Donau und Konstantinopel. Reiseerinnerungen aus dem Herbst 1868. Hannover 1870). Valoarea obiectelor răpite se urca la 242.431 piastri. Nu e mirare,

deci, dacă după asemenea întâmplări, în raportul parohial din 1872 cetim că dorul de pribegie a cuprins din nou pe colonişti. Unii voiau să se ducă în America, alţii pe ostrovul dintre braţul Chilia şi Sulina, în credinţa că acolo vor fi mai siguri.

In timpul răsboiului independenţei ei au avut mult de îndurat. In desperarea lor, coloniştii germani au încercat să intervină direct la Regele Carol I. Au ales şi o delegaţie care avea să prezinte Regelui un memoriu cu doleanţele lor

Din nenorocire, însă, delegaţia n'a găsit pe Rege acasă. Mai târziu s'a făcut o intervenţie la ambasada germană. Fără rezultat şi aceasta.

Dacă autorităţile germane au fost cam ingrate cu coloniştii lor din Dobrogea, aceştia, în schimb, s'au dovedit Nemţii cei mai înfocaţi în anumite împrejurări critice.

Intre actele descoperite de *Paul Traeger* la biserica din Atmagea se găseşte şi o scrisoare de mulţumire a prinţului moştenitor al Germaniei, Friedrich Wilhelm, datată din cartierul general Versailles, 20 Noembre 1870 pentru darul de 25 napoleondori, trimişi de aceşti răsleţiţi fii ai Germaniei, pentru ajutorarea fraţilor lor. In registrele primăriei din Iunie 1879 se mai găseşte urma darurilor strânse de comuna Atmagea pentru nunta de aur a împăratului Wilhelm, celebrată în acelaş an.

Comuna a rămas curat nemţească până în zilele noastre. In ea nu erau la 1918 decât doi ţigani, servitori comunali, şi un rus, însurat cu o nemţoaică şi trecut la luteranism şi el.

Satul e pitoresc şi interesant. El face impresia unei vechi aşezări din Germania însăşi. Aici lipseşte regularitatea meşteşugită a celorlalte comune de colonişti. Casele sunt acoperite cu stuf. Pe vârful acoperişului caselor, unde alţi creştini pun crucea, ei aşează două capete de cal cioplite din lemn, după obiceiul din Mecklenburg şi Pomerania. In mijlocul satului e biserica cu acoperiş de lemn şi turn în patru colţuri. Scara largă înaintea intrării principale. Vechea biblie, aflătoare pe altarul acestei biserici, are o dedicaţie a teologului Ernst Hengstenberg, dedicată în Dumineca „Exaudi“ 1858. În timpul răsboiului mondial, comuna n'a suferit aproape nimica. Ruşii au furat învelitoarea altarului şi 5 sfeşnice cu lumânări, iar Românii au internat câţiva bărbaţi mai suspecţi.

Lângă biserică e casa parohială, primăria şi şcoala cea veche. A fost şi o cârciumă,, deschisă de un evreu, care, însă, a fost nevoit să plece de aici, fiindcă locuitorii nu sunt băutori, şi cu atât mai puţin beţivi.

Coloniştii aceştia sunt un neam de oameni foarte sănătoşi. Intr'o listă a locuitorilor, găsită la primărie, la rubrica „Defecte corporale“, din 338 persoane numai 15 au fost găsite cu asemenea

defecte ca: bătrâni cari aud greu, unii presbiopi, alţii miopi etc. In deosebi tineretul e foarte sănătos. De scarlatină până în 1916 nu s'a ştiut în partea locului. Altitudinea geografică a localităţii încă îşi va fi având însemnătatea sa, în această privinţă, dar nu e mai puţin adevărat că toţi coloniştii cunosc şi practică regulele igienice.

Costumul fetelor e: cârpă neagră în cap, bluză deschisă şi rochie vânătă. Flăcăii poartă: cămaşă cusută pestriţ, haină neagră, descheiată, pantaloni negri, strimţi, cisme mari şi grele, iar în cap căciuli mari, ruseşti. Ei cântă şi cântece de lume (Schelmenlieder) şi sunt constituiţi în societate corală.

Infloritoarea stare materială a acestor colonişti se vede dintr'o consemnare făcută la 25 şi 26 Iulie 1878 din ordinul autorităţii ruseşti dela Babadag. In această listă sunt 63 proprietari. Numărul ogoarelor, de mărime diferită, variază între 2 şi 48 de fiecare gospodar. Un colonist, în medie generală, are 200 dulim-i. Numai 8 inşi au mai puţin de 100 dulim-i. $^4/_5$ din acest teren e pământ arabil. Caracteristic şi vrednic de reţinut e faptul că cei mai mulţi proprietari n'au „tapy“, adică titlu de proprietate în regulă. Locurile de curte şi casă au câte 2—$4^1/_2$ dulim-i. (Un dulim sau dönüm e un pătrat cu lungime de 40 pik, — iar un pic este 0,68 m.)

Struguri nu cultivau atunci decât doi ţărani. Viticultura s'a introdus mai târziu. Şi aici viile au avut mult să sufere din cauza filoxerei.

In Atmagea se cultivă mai ales grâu, păpuşoiu, orz şi ovăs. Vite încă avem în mare număr.

Inainte de răsboiul mondial condiţiile de trai erau foarte lesnicioase. Reţinem, ca o curiozitate a timpului, câteva date: 2 Kg. pâine costau 50 bani; 10 ouă 20 bani, 1 Kg. carnea cea mai bună 70 bani; 1 găină grasă 80 bani; 1 porumb gras 20 bani; 1 gâscă 1,60—2 lei; 1 raţă 1,20 lei; 1 oaie 20 lei; 1 porc gras 50—80 lei; 1 vaca 100—120 lei.

Numărul deceselor e abia 6—8 pe an. Al naşterilor e cu mult mai mare. Căsătoriile se încheie, de obiceiu, între localnici. Rar îşi aduce vre un bărbat nevastă din Ciucurova sau şi mai rar din Cataloi sau Cogealac. Cele 35—40 familii de emigranţi s'au sporit, până în 1857, la 58 familii. In 1863 şi 1868 găsim 45 familii. In 1872 sunt 48 familii evangelice şi 11 babtiste. In 1877 sunt 70; în 1879 sunt 74 fam. cu 351 suflete. In 1887 sunt 382 suflete. Dela 1892 cifra e staţionară: 389. In 1917 erau 73 familii, aproape exact ca în 1879, cu 451 suflete.

Cele mai interesante colonii sunt, incontestabil, cele mai vechi: Malcoci şi Atmagea. De aceea am stăruit mai mult asupra

lor. Cele mai noui, prezentând, în parte, aceleaşi aspecte, vor fi trecute mai sumar în revistă.

La izbucnirea răsboiului crimeic, coloniştii germani din Sudul Rusiei au fost cuprinşi de mare nelinişte, temându-se să nu fie duşi în răsboiu, împotriva asigurărilor făcute cu ocazia colonizărei lor. Aceasta se vede lămurit din cele comunicate de coloniştii pribegi lui Wilhelm Hamm. Unii au plecat atunci din Basarabia în Dobrogea, alţii invers. După răsboiu, şi guvernul turcesc a dat voie coloniştilor germani să se aşeze în Dobrogea.

Din timpul acestor rătăciri continue de colonişti germani, astăzi mai sunt două sate ocupate de ei: Cataloi şi Ciucurova.

Cataloi e situat 12 km. spre Nord de Babadag, pe şoseaua Constanţa—Tulcea. In vara 1857 s'au aşezat aici 7—8 familii germane, între care Thomas Lutz, apoi Seybold şi Nitschke. Germanii au găsit, la colonizarea lor, Români şi Tatari. Ei formară colonie aparte, pe care procesul verbal al comunităţii evangelice din Tulcea dela 13 Septembre 1857 o menţionează întâia dată. In Iunie 1858, când a visitat-o Wilhelm Hamm, colonia avea 40 de familii.

In această colonie s'au aşezat şi câteva familii de francezi, cu care, însă, nemţii trăiau în vrăjmăşie.

Bordeele lor, la început, nu erau cu nimic mai bune decât ale Românilor. Intrebându-i călătorul german Hamm cum o duc, ei răspund că bine, dar toţi plângeau după Rusia ca după un paradis perdut. Şi atunci, ca şi acum, ei cultivă: porumb, cartofi, orz şi secară; aveau păşune bună, cai şi viţei foarte buni. Totuş impresia generală ce i-a lăsat lui Hamm a fost de apăsare şi de tâmpenie (Dumpf, stumpf und verkommen).

Cu ocazia inundaţiei Dunărei din 1857 mulţi colonişti din Satul nemţesc au venit în Cataloi, aducând cu ei inventarul bisericei, clopotul donat de societatea Gustav Adolf, biblia şi potirul dela altar. In 1861, însă, cei din Statul nemţesc se înapoiază, lăsând clopotul adus cu ei în seama lui Malinowsky. In acest an sunt menţionaţi 24 gospodari în colonie. O listă a locuitorilor acestei comune ne dovedeşte că ea devenise centru de atracţie nu numai pentru coloniştii din Basarabia, ci şi pentru cei din Baia (Moldova), Hârşova, Dechelia, Silistra, Măcin şi Satul nemţesc.

In această comună nu s'a găsit un conducător de talia lui Adam Kühn. Pribegirile continue i-au însălbătăcit. Pastorul lor afirmă că s'au întâmplat „lucruri dobitoceşti" (viehische Dinge). In 1865 toţi se fac baptişti, cari aici au sediul principal. „Clopotul migrător" a fost dus în Ciucurova. Statistica comunei din 1892 arată 86 evangelici, 200 baptişti şi 60 fără confesiune religioasă, adică nebotezaţi.

In 1867 au mai venit 7—8 familii din Galiţia. Prin 1880 au venit mai multe familii din Wolhinia, dar tot atunci încep să emigreze în America. In 1918 erau 67 famili cu 336 suflete în 50 case, dintre care 37 sunt baptiste. Afară de acestea, şi pe timpul ocupaţiunei germane mai erau în sat 40 familii româneşti, 35 bulgăreşti şi 85 italieneşti, colonizate aici odată cu cele venite din Volhinia.

Toate aceste neamuri trăesc deosebit unele de altele. Numai câţiva români au pătruns în cartierul german. Deşi sunt înstăriţi şi gospodarii aceştia, totuş comuna nu prezintă ordinea şi curăţenia din Atmagea sau Malcoci.

Cam jumătate din populaţia germană n'are pământ. Ea se ocupă cu creşterea vitelor (porci, gâşte, găini), pe care le vând cu preţuri bune la Tulcea, unde e târg de două ori pe săptămână. Un Neamţ are aici şi moară cu motor.

Ciucurova e în valea Slava, la 7 Km. spre Sud-Est de Atmagea. Aici erau Ruşi, apoi Turci şi Lazi din seminţia Caucazului. Aceşti Lazi erau un popor aspru, de care se temeau Nemţii. In 1860 se mai găsiau şi Tatari. Primii colonişti germani sosesc în 1857. Până la sfârşitul acestui an, conform raportului lui Malinowsky, se aşezară şase familii, iar în anul următor 24 famili din Satul nemţesc, refugiate aici din cauza inundaţiei Dunărei. Unii au venit din Basarabia odată cu Adam Kühn. Toţi, sau aproape toţi sunt originari din provinciile germanice de Nord (Plattdeutsche).

Pământul ce li s'a dat a fost pădure. Şi acum mai sunt păduri în împrejurimi. Ei au fost nevoiţi să se ocupe de lemnărit şi cărbunărit. La 29 Decembre 1858 au adresat o plângere consulului prusiac Blücher: 1) că toate vitele le-au murit şi 2) că pământ pentru agricultură nu au de loc; puţinul teren arabil îl au Ruşii.

Afară de colonelul Malinowsky şi consulul Blücher coloniştii germani mai aveau un protector în preşedintele comisiunii dunărene din Galaţi, *Omer Paşa*, om cu educaţie nemţească dela Viena, care spunea că loc mai bun ca Ciucurova nu găsesc.

Sârguinţa şi stăruinţa germană, în cele din urmă, a biruit. In toamna 1862 comuna a fost înconjurată de un incendiu în pădure. A fost dezastruoasă şi vecinătatea Cerchezilor. Invăţător a fost întâiu un helveţian. In locul modestei case de rugăciuni de lemn, s'a clădit în 1893 o biserică masivă, în care s'a aşezat „clopotul migrător“ din Satul nemţesc. Interiorul acestei biserici a fost ruinat întâiu de ruşi, pe urmă de turci.

Până în 1864 au fost 35 familii cu 146 suflete. O listă din Decembre 1872 arată 46 familii evangelice cu 234 suflete şi 3 familii baptiste. In 1892 erau 107 baptişti pe lângă 241 evange-

lici. In 1918 erau 76 familii cu 401 suflete. — Afară de Nemţi, la această din urmă dată, se mai găsiau: 55 familii ruseşti, 16 tătăreşti, 5 bulgăreşti, 4 româneşti şi 1 evreiască.

Dintre nemţi cam a treia parte au, afară de loc de casă, şi 1—1½ ha. pământ. Unii din aceştia închiriază pământ dela Stat. A doua treime au între 7 şi 10 ha., iar a treia câte 25 ha. — Pământul e de calitate mijlocie. Se cultivă grâu, orz, ovăs cartofi. Viticultura a regresat. Se cultivă cânepa, fiindcă aici se ţese mult. Ţin şi multe vite, mai ales oi. De când s'a interzis păşunatul vitelor în pădure, numărul lor a scăzut simţitor. Totuş sunt numeroşi proprietari, cari posedă 80—200 oi. In unele curţi sunt peste 300 găini. Cei mai mulţi pot să trăiască convenabil şi fără pământ. Pe strada germană se găsesc pomi şi case frumos aliniate, una lângă alta, în număr de 80.

Cu Cataloi şi Ciucurova se încheie seria dintâia a coloniilor germane, fondate în perioada de migraţiune ce a precedat răsboiul crimeic.

A doua perioadă a migraţiunilor germane în Dobrogea 1873—1883.

Anul 1871 aduce o schimbare însemnată în viaţa coloniştilor germani din Rusia. Comitetul pentru îngrijirea coloniilor din guberniile Cherson, Ecaterinoslav, Tauria şi Basarabia, înfiinţat în 1818, e desfiinţat printr'un ucaz, care trece toate aceste colonii, de aici înainte, sub ascultarea autorităţilor ruseşti. Şi în privinţa şcolară şi bisericească aveau să atârne coloniştii germani de autorităţile imperiului rus.

In 1873 s'au recrutat cei dintâi soldaţi ruşi şi din rândurile coloniştilor. Aceasta mai cu seamă a determinat pe mulţi să ia din nou lumea în cap. Intrebând pe mulţi despre cauza plecării lor din Rusia, primeşti răspunsul: „Altfel aş fi devenit soldat".

Unii din aceşti emigranţi au venit direct în Dobrogea; alţii, mai numeroşi, au trecut întâiu prin Moldova şi Muntenia. Despre aceştia din urmă nu se ştiu multe lucruri. Unii s'au aşezat pe moşia unui mare proprietar lângă Buzău, botezând colonia Neu-Plotzk, spre deosebire de Plotzk-ul din părţile Ackermanului de unde se trăgeau ei. Aici au stat până prin 1880. Paul Traeger a găsit colonişti în Dobrogea desprinşi dintr'o ceată ce plecase în 1874 spre Palestina, la Roma, unde însă n'au putut trăi din cauza căldurilor excesive şi, astfel, au fost nevoiţi să se întoarcă înapoi.

In 29 Iulie 1872, autorităţile turceşti dau voie Nemţilor pribegi să se aşeze în Dobrogea şi, în vara anului următor, vin, în adevăr, o sumă de colonişti.

Coloniile germane mai vechi am văzut că s'au aşezat toate în Nordul Dobrogei. Celè din a doua perioadă se aşează în centrul şi în Sudul provinciei, în regiunea, altfel fertilă şi binecuvântată, a stepelor, unde, la început, n'aveau să plătiască decât o zeciuială din recolta lor şi altceva nimica.

Din această perioadă sunt următoarele colonii:

Cogealac-ul, situat cam la jumătate distanţa Babadag—Constanţa, 3 Km. spre Vest de şoseaua naţională. E una din cele mai frumoase colonii germane din Dobrogea. In 1873 sau poate în anul următor au venit aici cele dintâi 15 familii care mai înainte fuseseră în Cataloi. Inainte de aceea ei staţionară în coloniile basarabene: Mannsburg, Kulm, Katzbach, Berezina şi Alte Elf. După primele 15 familii au venit altele, mai multe, din gubernia Cherson. Câţiva ani mai târziu, noua colonie avea 486 suflete.

In ce priveşte origina lor din Germania, ei erau foarte amestecaţi. Majoritatea erau Şvabi. Erau însă şi din Polonia, Prusia şi Meklenburg, ca şi părinţii lor din colonia-mamă Berezina.

Astăzi Cogealacul contează drept sat şvăbesc.

Aici se vede bine acţiunea de unificare a elementelor etnice eterogene. Copiii Germanilor de Nord numiţi „Caşubi" (die Kaschubenkinder) învaţă repede graiul şvăbesc. Familii şvabe sunt: Burgemeister, Hauser, Rauser, Straub, Stehr, Fix, Käfer, Stach, Hoffmann, Rommisg, Sülzle, Heim ş. a.

Răsboiul ruso-turc din 1877/8 a adus coloniei multă spaimă şi mizerie. Noroc că, după răsboiu, guvernul român a acordat scutire de orice impozite şi dări timp de trei ani. Oricine putea să cultive pământ cât de mult, fără ca să plătiască vre o arendă sau dare. După trecerea celor trei ani, însă, fireşte că a trebuit să se încaseze toate impozitele fără nici o deosebire. Nici nu se putea altfel. Când a visitat Bernhard Schwarz aceşti ţărani, în primăvara anului 1886, i-a găsit foarte desnădăjduiţi. Dar fără cuvânt. Guvernul român a fost foarte generos cu ei. Aici şi era pământ destul. Acest guvern a recunoscut toate titlurile de proprietate turceşti. Fiind pământ mult, aici s'au dat 10 ha. de om, nu de familie ca în Atmagea. Nimeni, însă, nu putea să aibă mai mult de 50 ha. Din cele 10 ha. 8 erau ogor şi 2 păşune. Fiecare mai primia apoi şi loc de casă, la început 4000 m², pe urmă numai 2000 m². Cele 10 ha. se numesc şi „pământ de suflet" (Seelenland) şi multă vreme nu s'a plătit decât o chirie de 48 lei şi 75 bani pentru acest pământ.

Cine emigra sau nu plătia impozitele timp de trei ani, perdea pământul. Aşa au intrat în stăpânirea statului peste 1000 ha., pe care, în cele din urmă, s'au colonizat veterani din

răsboiul neatârnării. Cei născuţi după 1886 nu mai obţineau pământ. Totuş se putea cumpăra destul de ieftin. Condiţiile de proprietate sunt mai avantagioase în Cogealac decât în alte colonii. Unii ţărani au chiar 100 ha. şi numărul celor fără de pământ e disparent. Erau şi vii, dar filoxera le-a stricat.

Cogealacul trece drept cea mai bogată colonie nemţească din Dobrogea. El are gară, poştă, telegraf şi telefon. Piaţa cea mare, unde se adună la târg, în fiecare Marţi, comunele din apropiere, cu primăria şi judecătoria, îi dau un aspect de orăşel. E frumoasă strada Toxof, plantată pe de margini cu arbori frumoşi. In mijlocul pieţei străluceşte biserica albă în bătaia soarelui, contrastând puternic cu verdeaţa în care sunt îmbrăcate celelalte curţi şi case jur împrejur. Ea a fost construită în 1908 după un plan făcut în Germania.

Şi baptiştii au o casă de rugăciune. Şcoala germană, înainte de clădirea celei româneşti, se ţinea în localul primăriei şi tot aici s'a ţinut şi în timpul ocupaţiei germane din urmă (1917—1918.) Un învăţător neamţ, fiu al acestei comune, avea sub conducerea sa 190 copii. Şi înainte de răsboiu aici se predau zilnic trei ore de nemţeşte. Era şi o bibliotecă sătească cu peste 200 de volume.

La 31 Maiu, în fiecare an, coloniştii de aici, au ca şi cei din Tariverde, sărbătoare pentru ploaie.

In timpul ocupaţiunii germane din urmă au emigrat 40 de familii, unele în Germania, cele mai multe, însă, în America. Intre emigranţi erau numeroşi tineri cari fugiau de armata română.

In 1918 erau: 173 familii germane cu 938 suflete, 70 familii româneşti, 8 turceşti şi 3 bulgăreşti.

Tariverde, aşezat la 2½ Km. spre Est de Cogealac, lângă şoseaua principală, are acelaş trecut, ca şi acesta. Mai întâiu constatăm aceeaş nesiguranţă în ce priveşte data fundării (1873 sau 1874), din cauza lipsei de documente scrise. Cea mai veche matriculă bisericească e din 7 Ianuarie 1879. Tradiţia orală spune că aici au venit 44 familii din Basarabia şi anume: din Klöstitz, Kulm, Leipzig, Neu-Arcis, Beresina, Tarutino, Borodino, — cei mai mulţi originari din Württemberg.

Şi aici prevalează elementul şvăbesc cu toate infiltraţiile eterogene. Şvabi sunt: Nagel, Ritter, Stach, Heim, Speitel, Albrecht, Pfeifer, Meyer, Ehret, Baumstark. Din Germania de Nord sunt: Adam, Kant, Fischer, Arndt, Hinz, Kraus, Martin, Fechner, Büttner, Krüger ş. a. Aici sunt şi emigranţi noui.

Improprietărirea s'a făcut ca şi în Cogealac. Cine a venit mai târziu şi n'a mai obţinut pământ, a început să emigreze spre Canada, Dacota sau chiar Argentinia. De altfel coloniştii se simţiau

bine aici, fiindcă erau stăpâni. Primarul era Neamţ şi toţi erau respectaţi. Curţile, casele şi întreaga lor gospodărie vorbeşte în modul cel mai convingător despre înfloritoarea lor bunăstare materială.

Biserica nemţească de aici, o simplă casă ţărănească, alături de care se află clopotniţa, e pe jumătate acoperită de verdeaţa pomilor. E vorba să se construiască o biserică nouă. In scopul sporirii fondurilor de construcţie, fiecare ţăran cultivă 1 ha. mai mult, din venitul căruia se strâng aceste fonduri încă din 1910. (Vezi: Bericht des Lehrers *Fischer* im Jahrbuch des deutschen Volksbildungsvereines in Rumänien, Bukarest 1911, pag. 171.)

Un Armean a deschis aici un han. Comuna l-a închis pentru a preveni pericolul alcoolismului.

In marginea de West a comunei curge un pârâu, a cărui apă nu seacă nici vara. Sunt şi două mori cu motor.

Invăţământul românesc a devenit obligatoriu din 1890. Până în 1902 instrucţia se făcea jumătate nemţeşte, jumătate româneşte; de atunci încoace, însă, s'a redus cea nemţească la două ore pe zi. Şcoala a fost construită de comună, Guvernul a făgăduit 4000 lei, dar nu i-a dat. In 1917, şcoala, cercetată de 160 elevi, era pur germană. Un bătrân învăţător de aici scria în anuarul societăţii culturale germane din Bucureşti: „Germania rămâne Germania, dar noi, Nemţii din străinătate, aici sau aiurea, trebue să cugetăm şi să acţionăm nemţeşte, cu tot devotamentul nostru fidel către ţara în care trăim acum". Acest învăţător a fost decorat în 1909 cu ordinul casei Hohenzollern.

In 1918, Tariverde avea 122 case nemţeşti cu 133 familii şi 761 suflete.

Inaintea Crăciunului nemţesc 1873 au sosit primii colonişti nemţi în **Facria,** situată la 12 km spre Nord dela gara Mircea Vodă. Ei veniau din colonia basarabeană Paris, fondată în 1816 de Nemţi din Polonia şi Prusia. Ei au stat câtva timp în Cataloi apoi în Neu-Plotzki lângă Buzău. Şi aici prevalează Şvabii, deşi numeric ei sunt abia jumătate din populaţie. Această populaţie s'a sporit şi prin refugiaţii nemţi şi ruşi (în total 22) ai flotei ruseşti Potemkin. Aceştia ancorând la Constanţa, s'au aşezat în coloniile nemţeşti din Dobrogea. Aici s'au aşezat trei nemţi şi un rus, care, însurându-se cu o nemţoaică, a luat numele ei.

Comuna a avut multe de îndurat în răsboiul ruso-turc 1877/8, când Ruşii au trecut Dunărea pe la Hârsova sub conducerea generalului Zimmermann. In timpul acestui răsboiu mulţi colonişti de aici s'au refugiat la Cogealac şi n'au revenit acasă decât în 1884.

Facria e comună înfloritoare. Ea e situată la marginea

înălţimei ce închide la Nord regiunea mocirlelor Carasu. In 1918 erau 67 familii germane cu 330 suflete; 25 de familii au emigrat în Canada. Spre şoşeaua principală se găsesc 60 de curţi mari, frumoase, cu case spoite alb sau vânăt şi împodobite la creasta acoperişului cu două capete de cal frumos cioplite.

Deşi în total nu posedă pământ decât 28 familii, totuş coloniştii trăiesc aici destul de bine. Toţi au curţi şi case mari şi se ocupă cu lăptăria. Produsele lor sunt mult căutate în oraşele Megidia şi Cernavoda. In fiecare casă se aude uruitul unei maşini de bătutul şi închegatul laptelui.

In anii dinaintea răsboiului mondial comuna avea învăţător german, care preda limba germană în ora dintăiu de învăţământ dimineaţa şi în aceeaşi oră şi după amiază. Acest răsboiu a pricinuit mari pagube comunei: o parte din bărbaţi au fost internaţi. Vitele şi partea cea mai însemnată a avutului, jefuite de Turci şi de Bulgari. N'a fost cruţată nici casa de rugăciune a acestor săteni. Orga, adusă de departe din Germania, a fost tăiată cu toporul şi arsă. Sfeşnicele şi crucifixele preţioase, ascunse în pământ, au fost descoperite şi răpite.

De dată mai recentă, dar foarte importantă este colonia germană **Caramurat.** Ea se află pe un seş întins, la 8 km. spre West de lacul Taşaul, la 18 km. dela gara Megidia şi 25 km. din Constanţa.

La început a fost un sat tătăresc cu 300 familii. Coloniştii germani au venit din Crasna Basarabiei. După răsboiul din 1877/8 au plecat foarte mulţi Tătari din localitate, rămânând abia 70 de familii tătăreşti. Mulţi colonişti nemţi au venit şi din Caraibil.

Guvernul român a fost foarte generos la împărţirea pământului în 1883—1884. Cine închiria loturi mai mari de 10 ha. plătia anual 5 lei de 1 ha. Pentru loturi mici de 10 ha. timp de 30 de ani ei plătiau 30 de lei. Cine nu plătia darea timp de 3 ani îşi perdea pământul. Locul de curte şi de casă era la început de 4000 m □, mai apoi de 2000 m □. Fiind atâta teren, aici veniau neîncetat tot alţi şi alţi colonişti din Basarabia. Cei sosiţi după 1884 n'au mai obţinut pământ. Cine n'a cumpărat, a putut să ia în arendă pământ suficient în condiţiile cele mai avantagioase.

Starea materială a coloniştilor e foarte înfloritoare. Ei cultivă: grâu, păpuşoiu, ovăs şi orz. Pe imaşul comunei pasc peste 600 de vaci şi încă şi mai mulţi cai.

Este şi o bancă ţărănească în localitate. Asemenea şi o fabrică de cărămizi, care având maşini bune aduse din Germania, confecţionează: cărămizi şi pietre de zidit, ţigle, olane, jghiaburi, tăvălugi sau pietre de trierat şi chiar pietre funerare.

In Caramurat au venit colonişti germani nu numai din Crasna, ci şi din gubernia Cherson. Unele nume de familie de aici se

găsesc şi în Malcoci şi sunt de origine sud-germanică: din Alsacia, Baden sau Rheinpfalz. Sunt însă şi mulţi Poloni. Aşa e Christian Fenrich, a cărui bunică a fost Poloneză. Bunicii familiei Müller încă vorbiau poloneşte. Nume ca: Politschki, Ruscheinski, Bogoslowski, Wisosinski, Ploski, Rolowski arată obârşia lor curat polonă. Limba polonă n'a dispărut cu totul nici astăzi.

Caramuratul e, poate, cea mai frumoasă colonie dobrogeană. Tabloul ce ni se înfăţişează aici într'o Duminecă de primăvară frumoasă e de un farmec neuitat. O stradă, largă de 25 de m., dreaptă şi întinsă ca masa, curăţită de ori-ce murdărie şi buruiană, străluceşte de curăţenie. Ziduri înalte de $1^1/_2$ m., spoite alb, închid curţile dinspre stradă şi formează două linii lungi, luminoase, deasupra cărora îşi pleacă crengile salcâmii înverziţi. Porţi cu arcuri de dimensiuni monumentale şi lungi şiruri de măreţe colonade conduc în interiorul caselor şi gospodăriilor acestor ţărani fruntaşi. Casele luminoase şi strălucitoare de curăţenie au frontul spre stradă roşu, vânăt sau violet şi geamurile verzi sau albastre. Acoperişul caselor încă e din olane de diferite culori. In curte au şi bucătărie de vară, apoi magazii şi beciuri (pivniţe). Dintre ramurile pomilor fructiferi răsar coliviile porumbarelor. Trainice şi bine întreţinute sunt şi grajdiurile şi toate celelalte acareturi economice. Pretutindeni ordine, curăţenie şi culori încântătoare. Fiind aşa de bine înstărită, nu e mirare că această comună e mai înaintată decât altele din Dobrogea şi în privinţa culturală.

In 1885 a colonizat guvernul român între Caramuratul tătăresc şi cel nemţesc şi Români din Transilvania (Mocani). Cine vine dela Constanţa la Caramurat, traversează aşezările celor trei neamuri care, în multe privinţe, reprezintă trei lumi deosebite.

In partea tătărească şoşeaua e ca în stepă. Nici un pom, nici o îngrăditură nu arată marginele unei curţi de ceelalte. In dreapta şi în stânga şoşelei, risipite neregulat, se văd bordee sărăcăcioase cu pereţi de lut şi acoperiş de stuh. Totul pare ruină, sterp şi sec, fără verdeaţă şi fără viaţă. Inaintea bordeelor, pe rogojini sau pe pajiştea uscată, şed turceşte femei şi copii.

După aceea tabloul se schimbă. Case respectabile se aliniază strâns lângă şoşea, cu cerdace, pridvoare şi prispe, îngrijite frumos numai la faţă, dosul şi unele părţi din lăuntru rămânând mai puţin îngrijite. La mijloc o clădire modernă: banca românească şi o biserică pompoasă, cum obişnuesc Românii să zidiască şi în cătunele cele mai mici. Inaintea caselor, după bunul obiceiu românesc, se găsesc grădiniţele de flori sau livezile de pomi fructiferi. E însă şi multă murdărie şi bălării urâte.

Dintr'odată strada se lărgeşte şi e ireproşabil îngrijită. Suntem în Caramuratul nemţesc. Ori unde te uiţi vezi aşezări

omeneşti trainice de gospodari vrednici, cari ştiu ce e ordinea şi curăţenia. In partea germană a localităţii, paralel cu şoşeaua principală, mai sunt de o parte şi de alta câte trei străzi paralele. In partea de Nord, evlavioşii ţărani de aici au ridicat o cruce pe care Mântuitorul răstignit e făcut din metal argintat. Monumentul a îndurat câteva brutale lovituri de sabie în ultimul răsboiu; încolo n'a avut nimic de suferit.

Intre toate coloniile germane, Caramuratul are cea mai frumoasă biserică, construită în 1897/8, în locul unei modeste case de rugăciune, înfiinţată ceva mai înainte, la 1881. Pe lângă piatra şi zilele de lucru gratuite, acordate de comunitatea catolică, s'au cheltuit în acest scop 85.000 lei. E o clădire monumentală din piatră galbenă, din care se desprind liniile luminoase ale muchilor şi arcurilor dela ferestre. Interiorul bogat împodobit are trei altare cu podoabe preţioase, executate de sculptorul tirolez Ferdinand Stuflesser din St. Ulrich. Lângă biserică e casa parohială şi vechea şcoală germană. Copiii învaţă româneşte. Limba germană o predă în două ore pe zi parohul catolic din localitate.

In timpul din urmă unii băieţi au făcut studii şi la Bucureşti şi astfel au început să se ivească intelectuali şi din mijlocul acestor ţărani. Un astfel de intelectual ar fi *Emanuel Kreis*, care a făcut studii superioare şi în Şviţera.

In 1918 comuna avea 155 familii germane cu 867 suflete; 110 familii româneşti cu 540 suflete şi 70 familii tătăreşti cu 400 suflete. Vre-o 16 familii germane au emigrat parte la Dacota, parte în Argentina (America de Sud), anume în colonia Colonel Suarez, unde mai sunt şi alţi Nemţi din valea Volgăi.

Mai săracă e **Colilia**, colonie catolică şi ea, situată 28 km. spre Nord de Caramurat. In 1880 au venit mai întâiu aici opt familii germane, dintre care şase din Mannheim, gubernia Cherson (Rusia); alţii din Caraibil şi Malcoci. Tatarii, refugiaţi în timpul răsboiului independenţei, n'au mai revenit.

In timpul ocupaţiei germane, la 1917, erau în localitate numai 17 familii româneşti.

Regiunea e cam deluroasă şi stearpă. Un pârâu ce nu seacă nici vara, mâna odată trei mori. In 1917 funcţiona numai una. Fiind depărtată de centrele de seamă ale regiunii, locuitorii acestei comune nu-şi puteau valorifica produsele aşa de bine ca alţii. Teren arabil au relativ mult (10—40 ha.) Un ţăran are chiar 129 ha. Şi de aici, însă, au plecat 15 familii în Argentina. Curţile şi casele sunt curate şi bine intreţinute. Impresia de sărăcie şi mizerie ţi-o lasă mai curând aşezările româneşti decât cele nemţeşti. (Vezi şi Raymund Netzhammer, aus Rumänien. 2. Auflage. Einsiedeln o. d. pag. 380.)

In răboiul din urmă comuna a avut mult să sufere, nu dela armata română, ci dela aliaţii Germanilor (Turci şi Bulgari) cari au devastat şi siluit.

In 1881 au venit câteva familii evangelice din Atmagea şi Ciucurova în comuna **Anadolchioi**, situată 2 km. spre Nord de Constanţa, care, precum arată şi numele ei, este o aşezare mai veche de locuitori din Anatolia. Coloniştii germani de atunci erau nepoţii şi nepoatele lui Adam Kühn, despre care am vorbit mai înainte. Populaţia e destul de amestecată din punct de vedere etnic.

Elementul german e represintat prin 33 familii cu 134 suflete. Din Anadolchioi unii au reemigrat în ţara de obârşie: Germania. Mulţi au plecat însă la America.

In toamna 1887 au plecat de aici 14 familii la Brussa în Asia mică, de unde, după trei ani, cu amare decepţii au revenit.

In 1883 evangelicii din Anadolchioi şi cei din **Constanţa** au format o singură comunitate religioasă. In Constanţa erau numeroşi meseriaşi, ingineri, funcţionari de cale ferată şi un capelmaistru; în total vre o 15 familii. Merite deosebite în ce priveşte organizaţia comunităţii evangelice au avut H. W. Pastor, şeful de depou al C. F. R. şi Franz Pleuss, directorul hotelului Carol care, de altfel, a fost construit de Englezi.

Serviciul divin evangelic se ţinea întâiu în spălătoria acestui hotel. In 1892 se construi actuala biserică evangelică, după planul inginerului din Pomerania Max Wegener. Pe creştinii de altă confesiune îi impresionează ciudat nu atât versurile pline de exaltare ale autorului reformei Martin Luther: „Eine feste Burg ist unser Gott", gravate pe frontispiciul acestei biserici, cât mai ales faptul că parterul acestei construcţii e reservat locuinţei pastorului, iar adevărata biserică e sus la etaj. Noua biserică se inaugură în 1895, contribuind pentru construcţia ei şi Regele Carol I precum şi Regina Elisabeta.

Şcoala germană din Constanţa datează din 1892. In 1901 s'a făcut o frumoasă donaţiune. Sofia E. Luther, văduva marelui fabricant de bere din Bucureşti, a imortalizat numele familiei dăruind casa ei cea mare din strada Tache Ionescu, cu toate dependenţele ei, şcoalei germane din localitate.

In 1917 erau 260 Nemţi în aceste două comune.

După marele răsboiu, şcoala germană nu numai că s'a menţinut în cadrele şi cu caracterul ei vechiu, dar a şi evoluat, dându-i-se posibilitatea de a înfiinţa şi un curs gimnazial de 4 clase.

In 1881 au venit la **Cogealia**, comună situată 15 km spre Nord de Constanţa, cei dintâi colonişti germani din gubernia

Cherson. La aceştia s'au ataşat şi alţi colonişti din nordul Dobrogei. In 1918 erau în localitate 60 familii germane cu 306 suflete, pe lângă 30 familii de veterani români şi alte 60 familii de tatari. Şi aici se poate constata deosebirea între cele trei neamuri conlocuitoare, ca şi la Caramurat.

Astăzi, colonia germană cu casele şi curţile ei gospodăreşti curate şi bine îngrijite, cu perdele înflorite la ferestre, face o impresie încântătoare. Dar n'a fost totdeauna aşa. Când, în toamna 1883, pastorul evangelic Teutschländer din Bucureşti i-a cercetat, i-a aflat în cea mai neagră mizerie. Incă nu obţinuseră pământul făgăduit. Nici casele celor mai mulţi colonişti încă nu erau gata. Unii zăceau şi de febră tifoidă. După visita duhovnicească ce a făcut, pastorul Teutschländer a publicat un inimos apel către toată lumea de bine să ajute cu ce poate pe aceşti nenorociţi. Apelul a apărut în „Bukarester Zeitung" şi a fost reprodus imediat şi de „Deutsche Kolonialzeitung" din Frankfurt a. M. I, 2. Apelul şi-a atins scopul. Coloniştii au primit ajutoare şi din Germania. Prinţul de Neuwied a donat 300 mărci.

In anul următor (1884), în sfârşit, li s'a dat pământul făgăduit în loturi mari şi mici, pentru care mai târziu li s'au eliberat şi cuvenitele titluri de proprietate. De atunci colonia prosperă. Pământul e foarte bun. Fiind aproape de portul Constanţa locuitorii îşi pot bine valorifica toate produsele lor. Intre coloniştii germani sunt şi astăzi mulţi cari au 30—60 ha. Numai 10 familii nu au pământ. Dar şi acestea trăesc uşor. Din aproape nici o casă nu lipseşte maşina necesară pentru fabricarea produselor laptelui. Biserica e din 1891, dar e renovată şi mărită în 1903. Acestei biserici îi donă regina României, Elisabeta, o biblie cu remarcabila dedicaţie: „Dumnezeu e aproape de mica comunitate".

A treia perioadă a migraţiunilor. 1890—1891.

La 1890 începe un nou curent de emigrare din coloniile nemţeşti ale Rusiei meridionale. Statul rusesc la 1870 a desfiinţat privilegiile şi de atunci a început o politică din ce în ce mai naţionalistă. O lege din 1890 interzicea tuturor cetăţenilor străini nu numai să cumpere pământ şi proprietăţi, dar chiar să are şi să samene pe pământ rusesc. Mai departe erau opriţi de a-şi construi biserici. In anul următor (1891) limba rusească deveni obligatoare în toate şcoalele imperiului.

Mii de nemţi se îndreptară atunci spre Statele-Unite ale Americei sau spre Canada. Unii au venit şi în Dobrogea, încurajaţi de promisiunile ministrului român *Petre Carp*. Aşa se în-

temeiară în 1890 şi 1891 opt colonii nouă, a căror istorie e plină de peripeţii dureroase.

Condiţiile de colonizare acum nu mai erau cele din 1883. Pământ nu mai era. Se împărţise tot. Şi de altfel, conform legilor în vigoare, nimeni nu putea obţine pământ dacă nu era cetăţean român. Cetăţenia nu se obţinea decât după un traiu de cel puţin zece ani în ţară. Până atunci li se făcea altă înlesnire: li se da pământ în arendă.

Ne fiind îndestulător nici acesta, mulţi luau în arendă pământ dela proprietari. Aceştia erau de multe ori lacomi şi, îndată ce vedeau că coloniştii prosperă, îngreuiau condiţiile de arendare, făcându-le traiul imposibil sau silindu-i chiar să ia lumea în cap, ducându-se în altă parte a Dobrogei, în Cadrilater sau departe peste ocean, în America.

Coloniile germane, întemeiate după 1890, sunt aproape toate spre Sud dela linia ferată Cernavoda-Constanţa.

Dintre coloniile acestea, cea mai prosperă e **Cobadin**-ul, situat la 20 km. spre Sud de Megidia, lângă linia ferată Megidia-Dobrici. Majoritatea locuitorilor erau Tatari, când în primăvara anului 1891 s'au aşezat aici 16 familii germane din coloniile basarabene: Tarutino şi Minciuna. Aceştia s'au aşezat întâiu lângă Buzău, unde au stat vreo opt ani. Pe urmă, pribegind din nou prin Rusia, în sfârşit se oploşesc la Cobadin. Şi aici, datorită calităţilor sale organisatoare, a biruit elementul şvăbesc asupra celorlalte elemente din provinciile germane de Nord. In 1918 colonia număra 71 familii germane cu 397 suflete; 120 familii tătăreşti şi 30 familii româneşti. Deşi aici nu s'au făcut împroprietăriri, totuş coloniştii puteau să cumpere pământ eftin dela Tatarii cari plecau înapoi, în stepele Asiei lor de obârşie. Trei Nemţi au peste 300 ha, alţi trei 100—200 ha; 11 au 30—85; 12 au între 2 ½—15 ha. Ceilalţi pot să ia în arendă. Se cultivă orz şi ovăs, apoi grâu şi porumb. Sunt şi 24 ha. vie. Prosperă şi creşterea vitelor. Comuna are armăsari de prăsilă. Sunt şi mulţi oieri cu 1000—2000 oi. In şcoala de aici se predă limba germană zilnic în patru ore. Buna stare materială a acestor colonişti a permis să-şi trimeată odraslele (8—10 băeţi şi fete) la învăţătură în Weimar sau în alte centre culturale ale Germaniei.

Sarighiol-ul e situat pe o vale îngustă, închisă între dealuri, la 13 km. spre West de Mangalia. Pământul de aici se spune că e cel mai neroditor din întreaga Dobroge. Totuşi oamenii vrednici pot trăi destul de bine şi aici. In 1894 câtorva colonişti li s'au dat câte 10 ha. In 1904 s'a dat şi mai puţin, numai 5 ha. Aici se aşezară şi colonişti din Caucaz. In vara

1891 erau aici în total 204 locuitori. In 1917 erau 61 familii germane, 30 familii tătăreşti şi 10 româneşti.

Mai puţini s'au aşezat, dispărând aproape cu totul elementul german, în comunele: Mangalia, Caracicula, Osmancea, Osmanfacâ şi Viile noui la Constanţa, unde coloniştii nemţi s'au aşezat deavalma cu Românii, nu deosebit ca în alte părţi. Aici funcţionează o învăţătoare cu studii din Germania. E de notat că o parte considerabilă a acestor colonişti aparţine sectei religioase a Sabatanilor.

Cu această din urmă colonie se încheie perioada emigrărilor germane din Rusia, perioadă ce a durat 50 de ani.

Numărul, sporirea, căsătoriile, starea sanitară şi reemigrarea Nemţilor din Dobrogea.

Relativ la Nemţii din Dobrogea sunt diferite statistici. Când au venit întâiu aceşti Nemţi, au fost aproximativ 800 familii. Bine înţeles că n'au fost totdeauna atâtea familii, ci numai la 1891, adică după perioada a treia a migraţiunii germane.

Richard Lesser, editorul publicaţiei „Weltpost", Leipzig 1883, No. 11 pag. 188, spune că sunt 600 familii cu 3000 suflete. Ceva mai târziu *A. E. Lux* (Die Balkanhalbinsel. Physikal. und ethnographische Schilderungen. Freiburg i. Br. 1887, pag. 47) afirmă că în Dobrogea, in total sunt 3024 Nemţi. In sfârşit antropologul elveţian *Eugène Pittard* (Dans la Dobrodja. Notes de voyage, Genève 1902, pag. 47), pe baza informaţiilor revizorului şcolar Ioan Bănescu, socotia numărul Nemţilor dobrogeni la 8779. — Cam acelaş număr îl arată şi statistica făcută de domnul *Paul Traeger* (Schriften des deutschen Auslands Instituts, Stuttgart. Band 6. Die Deutschen in der Dobrudscha. Stuttgart 1922, pag. 124) pe timpul ocupaţiunii germane din răsboiul din urmă, anume: 8534 suflete.

Natalitatea acestei populaţii e considerabilă. Nu se poate vorbi de familii cu 10—15 copii, cum spun unii călători superficiali. Domnul P. Traeger constată, însă, că între 369 familii abia 15 sunt fără copii, deci abia 4 %, — pe când în Berlin, în medie generală, sunt 27 % familii fără copii. Despre o limitare intenţionată a numărului naşterilor ca la Saşii din Ardeal sau la Şvabii din Banat, aici nu poate fi vorba. O cauză a natalităţii normale a acestei populaţii poate fi şi faptul că aici oamenii se căsătoresc la timp; fetele chiar la 16 ani. Trei sferturi din această populaţie are cel puţin trei copii, ceeace e o stare înfloritoare faţă de a celor mai multe populaţii europene. (In Franţa şi în unele părţi ale Germaniei e tocmai invers). Adam Kühn a avut 8 copii, 49 nepoţi şi 250 strănepoţi.

Natalitatea e numai un factor, şi nu cel mai important al sporirii populaţiei. Mai importantă e mortalitatea. Condiţiile higienice ale celor mai multe colonii sunt foarte bune. Apă, hrană, aer, totul colaborează la menţinerea unei sănătăţi aproape ideale. Aici nu sunt boli ereditare: tuberculosă, boli mintale, nervoase ş. a. In Atmagea, de exemplu, până în 1916, nu se ştia de scarlatină. Aici aproape nu e nevoie de doctor. Abia la 4000 oameni dacă e nevoie de unul. Toţi mor de bătrâneţe. Din datele matriculare bisericeşti, publicate de „Bukarester Hauskalender" în 1911 sunt vrednice de reţinut următoarele:

Atmagea:	2043 suflete,	112 botezuri,	33 înmormântări,	15 căsătorii
Constanţa:	1273 „	97 „	16 „	12 „
Caramurat:	742 „	44 „	22 „	4 „
Colilia:	237 „	10 „	4 „	3 „
Malcoci:	710 „	40 „	16 „	6 „
Tariverde:	610 „	32 „	2 „	1 „
In total	5615 „	335 „	93 „	41 „

Contrar unor păreri medicale că familiile consanguine ar fi sterile şi nenorocite, ale coloniştilor dobrogeni, deşi aproape toate înrudite, sunt sănătoase şi fecunde. Cauza înrudirii este numărul redus al familiilor. Numai în patru colonii sunt peste 80 familii. Pretutindeni auzi: „Noi toţi suntem veri şi verişoare" sau „tot satul nostru este neam." Cu toate acestea bărbaţii sunt voinici, cu umerii şi pieptul lat, cu oase vârtoase, iar femeile bine învălite, cu bazin larg şi feţe ovale (Caramurat). Alţii au faţa lungăreaţă (Atmagea). Inrudirea acestor colonişti o arată şi numele lor de familie. In coloniile evangelice la 215 familii revin 73 nume; în cele catolice la 344 familii 77 nume. Aceasta probează că dela început a fost un număr redus de familii care, date fiind condiţiunile lesnicioase de traiu, a sporit atât de considerabil. Astfel numele Ehret, reprezintat în Malcoci prin 17 familii, se mai află numai încă în 1 colonie. Aici nu poate fi vorba, deci, de o intensă circulaţie de oameni şi de familii. Tot aşa numele Ternes îl poartă 14 familii, iar Ruscheinski 13 familii din Caramurat.

Uneori numărul familiilor rămâne staţionar. In Atmagea sunt astăzi tot atâtea familii ca şi la 1879. Mulţi colonişti au plecat în anii 1883 şi 1884 din cauza anilor secetoşi şi a serviciului militar care, în acest din urmă an, devenise obligator pentru întreaga populaţie dobrogeană.

In general se poate spune că nemţii evangelici emigrau în Dacota, iar cei catolici în Argentina. Când guvernul prusiac a început să colonizeze Prusia de Est, mulţi colonişti germani s'au reîntors în patrie.

„Fie pâinea cât de rea,
Tot mai bine'n ţara mea,"

spune şi un cântec popular german:

„Schön ist es im fremden Lande,
Doch zur Heimat wird es nie."

Aşezara satului, casa, curtea, gospodăria, arta casnică, costumul şi administraţia comunală.

Guvernul turcesc n'avea nici un plan în opera sa de colonizare. El chema coloniştii, le arăta locul unde se pot aşeza, mai departe, însă, nu-şi bătea capul cu ei. Ei puteau să aibă atâta pământ, cât puteau să cultive, potrivit şi cu articolul 4 din Regulamentul de colonizare al Turciei. Din partea acestui guvern, aşezările noilor colonişti puteau să fie tot atât de neîngrijite şi neregulate ca şi cele tătăreşti şi cele bulgăreşti.

Mai raţional proceda în opera sa de colonizare guvernul rus. Terenul destinat unei colonii era bine delimitat; asemenea mărimea şi întinderea curţilor, străzilor, şi terenurilor libere ş. a. Caracterul acesta al coloniilor ruseşti ajunge dominant şi în Dobrogea. Chiar în comune, unde nemţii locuesc împreună cu alte neamuri, ca în Palazul mare sau în Alacap, cartierul sau strada germană se cunoaşte imediat din toate părţile. E tipică strada mare, largă, plantată cu arbori pe de margini, dealungul căreia sunt aliniate curţile şi casele toate la fel. Multe colonii au o singură stradă. Astfel sunt: Cogealia, Cobadin, Tariverde. In Malcoci, Sarighiol şi Caramurat sunt şi străzi paralele cu strada principală. Piaţă n'au aceste colonii. Escepţie e Cogealacul, un târguşor considerabil, pe piaţa căruia se ţin târguri în fiecare săptămână. In Atmagea e o piaţă înaintea bisericii, de unde pornesc cinci străzi în tot atâtea direcţii. Ingrăditurile din spre stradă variază. Ele sunt sau de zid, sau de laţi şi scânduri, sau gard viu. Lărgimea străzii în comunele mari e de 23—25 m., având de fiecare parte şi câte un caldarâm (trotoar). Inaintea porţilor care, dacă n'au întotdeauna arcuri măreţe, au cel puţin stâlpi înalţi şi puternici, se află bănci, pe care în Dumineci şi în serbători stau sătenii de vorbă. Lărgimea curţilor variază din sat în sat. In acelaş sat, însă, e cam aceeaş, dela 30 până la 40 m. Lungimea e de 80 m. Aproape toate casele au grădiniţă înainte către stradă şi sunt cu frontul către stradă.

Forma casei e aproape pretutindeni aceeaş. O clădire lungă, îngustă, cu acoperiş înalt în care, începând dela odaia de frunte, rezervată musafirilor, se înşiră la rând toate încăperile necesare gospodăriei. Sunt case lungi de 60—70 m. şi late abia de 6—8 m. Atât forma casei, cât şi a satului, e tipic rusească; n'are nimic nemţesc în ea. La fel sunt şi casele Lipovenilor, originari din

Rusia şi ei. Sunt, însă, şi numeroase bordee, mai ales în satele tătăreşti. Casele bulgăreşti şi cele româneşti îşi au tipul lor arhaic. Frontul casei se termină într'o decoraţie cu două capete de cal ca şi în atâtea provincii germane: Mecklenburg, Schleswig, Braunschweig, Nassau, sau Tirol. Pe lângă cea estetică, această decoraţie are şi o semnificaţie superstiţioasă. Poporul crede că aceste capete de cal au puterea miraculoasă de a alunga duhurile necurate. Superstiţia există şi la Bulgari, cari aşează căpăţâna de cal pe parul unui gard. Fondul casei e zugrăvit cu culori vii: roşu, albastru, verde, violet şi are uneori minunate inscripţii din biblie sau din poeţi. Un proprietar din Tariverde şi-a gravat pe frontispiciul casei nişte versuri germane, care în traducere românească ar fi cam astfel:

Casa-i a mea şi nu-i a mea:
Un altul va intra în ea
Şi după el asemenea.

Altul scrie şi mai cu tâlc:

Aicea trainic construim,
Nu ne gândim c'o să murim;
Iar unde-i veşnic să trăim
Aproape nici nu ne gândim.

Pereţii casei, ca şi ai curţii, se ung întâiu cu lut, apoi cu balegă de vacă, pe urmă se spoesc cu var. Intrarea în casă se face în secţia longitudinală, imediat după odaia dinainte. Această odaie are mobilierul cel mai frumos: masă, scaune, dulapuri, lăzi sau sipeturi colorate. Duşumeaua încă e împodobită. La geamuri sunt perdele. De pereţi atârnă tablouri şi fotografii, zicători înţelepte, frumos incadrate, certificatul de confirmare în legea creştinească ş. a. Patul e curat, alb ca zăpada imaculată, pe care se găsesc cinci perne mari şi moi de pene, cu învălitori tot atât de curate. Sobele, clădite din cărămidă, se încălzesc din afară, din bucătărie. Dincolo de bucătărie e unul sau mai multe dormitoare. In altă parte sunt grajdiurile şi celelalte acareturi economice. Pretutindeni ordine şi curăţenie.

Faţă în faţă cu casa, despărţită numai prin grădiniţă, se găseşte bucătăria de vară, apoi beciul, foarte curat şi îngrijit şi el. In multe curţi e şi fântâna cu jghiabul pentru adăpatul vitelor. Mai e apoi şi hambarul pentru ţinerea şi uscarea păpuşoiului. Nemţii îl construesc de obiceiu din laţi. Românii, Bulgarii şi Tătarii îl fac din nuele şi seamănă cu un coş mare. Nu lipsesc coteţele pentru porci şi găini. Mai la o parte e armanul, un fel de sub şopron, fără păreţi, având numai acoperiş, unde stau vara vitele şi unde se pregăteşte tizicul, adică bălegarul uscat şi bun de încălzit iarna. In fundul curţii se face îmblătitul şi trieratul cerealelor cu un tăvălug mare de piatră tras de cai peste

toate spicele. In multe curţi e şi porumbar, aşezat uneori foarte pitoresc între crengile arborilor. E de remarcat şi firul de sârmă, dela un capăt al curţii până la cellalt, dealungul căruia aleargă în dragă voie câinele, păzitorul credincios al curţii şi al casei. O podoabă a acestor aşezări e şi numărul cel mare de arbori şi pomi fructiferi ce ele posedă. De departe ele au aspectul unor oaze în mijlocul stepei. Aceasta se explică nu numai prin iubirea de natură a coloniştilor, ci şi prin § 51 din instrucţiunile pentru înfiinţarea şi administrarea coloniilor ruseşti, unde se spune: „Pentru apărarea de vijelii şi incendii, trebue înconjurate casele, şurile şi curţile cu tot felul de arbori ce cresc repede". Era de datoria primarilor să vegheze la executarea acestui ordin.

Relativ la proprietatea funciară a acestei provincii, s'a legiferat mai întâiu la 3 Aprilie 1882 şi apoi la 10 Martie 1884. România a desfiinţat dijma obişnuită la Turci, cerând plată în bani pentru cei dintâi 5 ani câte 2 lei de 1 ha., iar pentru următorii 15 ani câte 3 lei. Fiecare familie a fost împroprietărită, dându-i-se cel puţin 10 ha. Unii puteau lua în arendă până la 100 ha. După 25 sau 30 ani devenia proprietarul moşiei. Cu timpul sporindu-se populaţia, condiţiile de viaţă s'au înăsprit. Azi cultura e mai mult extensivă. Ţăranii au pluguri de fier dar nu ară adânc, nu îngraşă pământul şi nu cunosc sistemul schimbului plantelor de cultură, ceeace e foarte important în agricultură. Se cultivă aproape exclusiv: grâu, porumb, orz şi ovăs, uneori şi rapiţă, in şi cânepă; mai rar cartofi şi secară.

Creşterea animalelor e mai îngrijită. Se ţin cai mulţi şi frumoşi. Nu sunt rare nici turmele de câte 1000—2000 de oi. Asemenea viţei, râmători şi paseri. Industria laptelui a fost mult timp înapoiată. Autorul român Zaharia Zeciu într'o lucrare nemţească asupra economiei rurale din Dobrogea în secolul al 19-lea şi începutul celui de al 20-lea, tipărită la Leipzig 1909, pag. 49, spune că în 1905 încă nu exista în Dobrogea nici o maşină pentru industrializarea laptelui şi abia erau 17 putineiuri. Astăzi sunt cu sutele şi cu miile. Meritul cel mare, în această privinţă, revine femeilor, care au ştiut face din lapte un izvor nesecat de venituri.

Industriile nu sunt îmbrăţişate decât în măsura ce sunt trebuincioase agriculturei: făurărie, pantofărie, pielărie şi dulgherie în stil mic. Odinioară femeia îmbrăca pe toţi ai casei. Astăzi apoape toţi se îmbracă cu haine dela oraş. Pretutindeni învinge fabrica. Hainele, mai ales pantalonii bărbaţilor, se fac din lână de casă, toarsă şi colorată albastru. Caracteristic pentru Nemţoaice e scutecul pe care îl trec de pe umăr pe subsuoară, înodându-l bine la capete, pentru a putea purta mai uşor copilul în braţe. O fată, când se mărită, trebue să aibă 6—10 bucăţi

de acestea. Ele sunt învărgate şi înflorite, dar nu se pot compara cu ale Româncelor care sunt cu mult mai frumoase. Nici broderiile frumoase cu care Româncele şi chiar Bulgăroaicele îşi împodobesc cămeşile nu se găsesc la Nemţi. Nici costumul Nemţoaicelor nu are ceva deosebit. Rochie neagră şi bluză de obiceiu închisă. Marama sau testemelul din cap încă îl înoadă toate în acelaş fel sub barbă. In coloniile catolice fetele şi nevestele poartă la piept cruci mari, aurii. Portul bărbătesc (bătrânii cu căciulă, tinerii cu şapcă,) la gât cu cravată, numită după ruseşte „şarf" şi cu cisme mari în picioare) e ceva mai caracteristic, dar el aminteşte costumele ruseşti, nu pe cele nemţeşti.

„Instrucţiunile pentru înfiinţarea şi administrarea noilor colonii ruseşti" din 1801 prevăd în fiecare comună alegerea câte unui primar, a câte doi asistenţi şi tot la câte 10 curţi a unui decemvir.

Indatoririle primarului erau multiple şi variate. El n'are să îngrijească numai de binele public, ci şi de cel material şi moral al coloniştilor. El vesteşte legile cele nouă şi îndeamnă pe oameni să fie morali, drepţi, muncitori şi credincioşi. El combate destrăbălarea, risipa şi beţia. El veghiază ca fiecare colonist să-şi ţină curate şi îngrijite: casa, curtea, grajdiurile şi grădinile, precum şi plantaţiile cu pomi. El le arată folosul şi însemnătatea diferitelor meserii. El observă calităţile solului, face împărţirile agricole ale diferitelor terenuri, el controlează şi dă sfaturi. El urmăreşte pe oameni cu atenţie să nu lenevească nici iarna. Pe contravenienţi îi pedepseşte cu corvezi (lucrări publice) şi cu amende. El se amestecă şi în afacerile particulare ale locuitorilor. Alte pedepse mai obişnuite erau: arest, bătaie cu băţul şi legatul în feare. Aşa e notat despre unul, că a fost pedepsit să lăzuiască cinci sfori patrate, fiind că nu avea acoperiş bun la casă şi nu-şi făcuse gard la curte, nici n'a plantat arbori. Autoritatea primarului era indiscutabilă: Un locuitor din Franzfeld a fost pedepsit cu 45 lovituri de băţ, pentrucă a insultat pe primar, altul a fost ţinut în feare timp de 1 oră din aceeaş cauză. Nu erau cruţate nici femeile. O femeie a fost pedepsită cu 50 lovituri de băţ pentru furt.

Aceste instrucţiuni şi regulamente sunt însemnate, fiindcă, în parte, ele se mai aplică şi astăzi în satele Dobrogene. Turcii nu-şi băteau de loc capul cu administraţia şi viaţa interioară a satelor.

Cu trecerea Dobrogei în stăpânirea românească se schimbă, însă, şi administraţia, conform regulamentului pentru administraţia interioară a comunelor rurale, introdus în 1884. Regulamentul conţine dispoziţii relativ la siguranţa publică şi îndatorirea ce-

tăţenilor de a străjui pe rând, relativ la înfrumuseţarea comunelor, dând în acest scop primăriei dreptul de a fixa locul şi felul clădirilor, mai departe relativ la transporturi şi angarale în interes public. Odată cu primarul român a dispărut sau cel puţin s'au redus esenţial drepturile şi prerogativele primarului german. Totuş în unele comune dăinueşte încă instituţia primarului german (der Schulze) deosebit de cel român, recunoscut oficial. Dovadă e şi Procesul verbal al comunităţii catolice din Caramurat dela 1910, intitulat „Imputernicire“ şi publicat în întregime de d. P. Traeger l. cit. pag. 157 şi urm. Comunitatea arată un puternic simţ de solidaritate când prevede nu numai eliminarea din sânul ei a membrilor recalcitranţi, ci şi alte pedepse mai grave: de exemplu, să nu i-se dea unui asemenea membru nici păşune, nici pământ în arendă ş. a.

Şcoală, biserică, viaţă sufletească, moravuri şi obiceiuri.

Când au plecat coloniştii germani în Rusia, ei aveau şcoale bine organizate din timpul lui Frederic cel Mare. Dragostea de şcoală şi de învăţătură au dus-o cu ei şi în Rusia. Nici o colonie nu se întemeia fără ca să aibă şi o şcoală.

Dragostea aceasta de învăţătură au adus-o cu ei şi în Dobrogea. Din însemnarea lui Malincowsky dela 1863 ştim că învăţătorul evangelic din Atmagea era plătit cu câte 2 măsuri (1 măsură = 10 ocale) de grâu şi cu câte 3 piastri de fiecare copil; cam tot aşa era plătit şi cel din Cataloi. Când coloniile prosperau, ele îşi aduceau învăţători din Rusia, din Ardeal, din Şviţera, saù chiar din Germania. Şi aceştia erau plătiţi cu produse naturale. Astfel Louis Horn din Atmagea primia, pe lângă o leafă în numerar de 200 lei, şi 2 măsuri de grâu, 2 de cartofi, ½ oca de unt, ½ oca de slănină şi pământ pentru sămănătură de 5 măsuri şi 3 cărături. De altfel nefăcându-se regulat şcoală, ce se învăţa iarna, se uita vara.

In 1884 începe învăţământul românesc. El nu s'a introdus pretutindeni la aceeaş dată. In urma nouei legi, comunele nici nu mai puteau întreţine şi o şcoală nemţească deosebită, pe lângă cea românească de stat. Chiar comune mari şi bogate, cum e Caramurat, au rămas ani întregi fără învăţământ german. In parohiile catolice preotul face şi pe învăţător. In cele protestante sunt învăţători speciali. Parohiile evangelice nu dau certificat de confirmare nimănui, dacă nu cercetează cel puţin 2 ani şcoala nemţească. Şcoala ce se face e destul de primitivă. Nu se învaţă decât puţin cetit (scris şi ortografia aproape de loc), istorioare din biblie şi ceva catehism. Din această cauză, când vor să scrie ceva, ei confundă şi literele, încât e greu să descifrezi scrisul acestor ţărani, aproape analfabeţi. Singura şcoală, bine organi-

zată, datorită între altele fondaţiei Sofia Luther, e cea din Constanţa. Aici s'a dat şi se dă atenţia cuvenită studiului limbei germane. Din 246 ore pe săptămână, 175 erau reservate studiului acestei limbi. In 1915/6 erau în total 207 elevi, dintre cari 7 din Germania, 24 din Austro-Ungaria, 8 din Turcia, 4 din Bulgaria, 1 Olandez, 12 din Grecia, 124 din România şi 27 fără cetăţenie recunoscută. Această şcoală era subvenţionată şi de „Reichschulfonds" cu câte 4000 mărci, iar din 1912 cu câte 4200 mărci pe an.

Libertatea religioasă a fost respectată şi în timpul Turcilor şi după aceea. O recunoaşte şi art. 3 din Regulamentul de colonizare al Turciei. Comunităţile evangelice depind de Consiliul bisericesc superior din Berlin. Acest consiliu a trimis mai întâiu un preot la 1858 în Atmagea şi în filialele ei: Ciucurova, Cataloi, Cogealac, Tariverde şi Ortachioi. Constanţa atârna întâiu de Galaţi, pe urmă de Atmagea. Pastor evangelic propriu are numai din 1892. De Constanţa depind: Cobadin, Cogeala, Facria, Mamuzlu şi Sarighiol; apoi staţiunile: Alacap, Horoslar, Viile noui şi Sofular. Conform Regulamentului bisericesc din 1908, sunt parohii sau comunităţi bisericeşti deplin organizate şi biserici sau case de rugăciuni proprii şi simple staţiuni de predică. Administraţia bisericească o are un comitet, în care sunt câte 2 reprezentanţi din fiecare localitate. Toate aceste organizaţii sunt subordonate Consiliului bisericesc superior din Berlin, care are dreptul să revoce pe pastor. Fiind multe şi foarte risipite aceste colonii, ele sunt greu de administrat. Din această pricină se lăţesc sectele. Şvabii erau predispuşi spre sectarism încă de acasă, din Germania. Această predispoziţie au păstrat-o şi în Dobrogea. De aceea sunt aici atât de frecvente confraternităţile religioase (Bruderschaften) al căror scop e aflarea adevărului religios. Mai periculoşi pentru pacea şi ordinea publică au fost şi sunt baptiştii. Cuibul lor e Cataloi, unde astăzi sunt vreo 200, pe lângă alţi 56 evangelici şi 60 aconfesionali sau „sălbatici", cari nu aparţin nici unei confesiuni religioase. Adventişti sau Sabatani sunt la Viile noui în Constanţa şi în Sarighiol. Ei nu respectă nici sărbătorile mari ca Paştile şi Rusaliile.

Coloniile catolice au fost totdeauna mai de timpuriu şi mai bine îngrijite decât celelalte. Tulcea şi Malcoci aveau preot încă din 1847. Caramurat şi Colilia încă au primit curând. Sub regimul turcesc aceste parohii atârnau de episcopul catolic din Nicopole. Din 1883 ele depind de arhiepiscopia de Bucureşti. Biserici frumoase şi trainice sunt în Tulcea, Malcoci, Caramurat, Colilia şi Mangeapunar. O capelă e şi în Techirghiol. La catolici sunt foarte active şi congregaţiile Mariane.

Religioşi cum sunt aceşti colonişti germani, ei citesc cu mare atenţiune cuvântul lui Dumnezeu care e Sfânta Scriptură.

Lectura bibliei a imprimat un caracter de seriozitate gravă, de rigiditate chiar, credincioşilor evangelici mai cu seamă, la cari se constată şi un spirit zelotic. Ei opresc dansul, dispreţuesc cântecele populare lumeşti pe care le numesc ştrengăreşti sau de stradă (Schelmen- oder Gassenlieder). Jocul inocent de-a mingea îl consideră necreştinesc. Nu admit nici ciocnirea de păhare cu vin: „Să ai noroc!" Nici cârciume nu deschid. Lipsesc şi societăţile distractive şi cele sportive. In asemenea condiţiuni criminalitatea e disparentă, fireşte.

La catolici e o concepţie mai senină şi, ca urmare, se găsesc şi moravuri mai omeneşti. Ei admit dansul care se face pe rând la casa fiecărei fete. Flăcăii încă vin pe rând cu armonica şi cântă.

In urma civilizaţiei înaintate, multe obiceiuri populare au dispărut cu totul din Germania, dar se păstrează încă fidel la ţăranii din Dobrogea. De aceea ele merită toată atenţiunea, ca un patrimoniu popular vechiu. La Crăciun, de exemplu, în comunele germane catolice, fete îmbrăcate în alb ies cu Sf. Iosif şi cu un măgar (doi băeţi travestiţi astfel), şi, intrând din casă în casă, aduc daruri copiilor. Cu ele vine şi un Beelzebut pentru a speria pe copiii răi. Acest obiceiu de a colinda cu un măgar e de origine din Alsacia. (Vezi.: Bruno Stehle, Volkstümliche Feste, Sitten und Gebräuche im Elsass in Jahrbuch für Geschichte, Sprache und Literatur Elsass-Lothringens, 10, 218). In Mangeapunar pruncul Isus, la Crăciun, e purtat de o fetiţă însoţită de alta, care poartă un cap de bou şi de unele care aduc coroană şi sabie în mână. Intrând în casă ele cântă:

Alle Jahre wieder Kommt das Christuskind Auf die Erde nieder, Wo wir Kinder sind.	In toţi anii vine pruncul Isus jos pe pământ, unde suntem noi, copiii.
Kehrt mit seinem Segen Ein in jedes Haus, Geht auf allen Wegen Mit uns ein und aus.	Intră în fiecare casă cu binecuvântarea sa, merge pe toate căile şi ne însoţeşte.
Tret' rein, tret' rein Du frommer Christ Gott voller Gnade Von dem Übel sage.	Intră, intră, evlaviosule creştin Dumnezeu plin de milă să ne mântuie de rău.
Von dem liebsten Jesulein Der Stern wird sich heben Zu dir Jungfrau rein.	Dela prea iubitul Isus steaua se va ridica la tine, preacurată fecioară.

După cântare întreabă pruncul Isus, dacă copiii din casă ascultă de părinţi, apoi le dă daruri. La eşirea din casă se cântă:

Jetzt legen wir alle die Hände aufs Blatt
Und sagen euch alle eine schön' gute Nacht
O Jesulein süss, O Jesulein süss
Gelobt sei Jesus Christus.

Acum punem toţi mânile pe foaie
Şi vă urăm tuturora, o frumoasă noapte bună
O, dulce Isuse, o, dulce Isuse,
Lăudat fie Isus Hristos.

Anul nou e sărbătorit de flăcăi cu un colind şi urări de bine, apoi cu împuşcături şi sunete de treascuri. Fiind oprite în timpul din urmă împuşcăturile, se pocneşte din biciu. In Alsacia încă se colindă şi se urează la fel. Prin aceste pocnete şi împuşcături se crede că e alungat necuratul din sat.

In parohiile catolice din Joia şi până în Sâmbăta mare înainte de Paşti amuţesc toate clopotele:

Nach Mitten der heiligen Woche
Ziehen alle Glocken nach Rom,
Vom Glöcklein der Waldkapelle
Bis zur Riesenglocke im Dom.

La mijlocul săptămânii sfinte
Pleacă toate clopotele la Roma,
Dela clopoţelul capelei din pădure
Până la clopotul uriaş al catedralei.

In acest timp sacru, signalul se dă cu o scârţâitoare. In Vineria mare, în aceleaşi parohii catolice doi flăcăi înarmaţi, însoţiţi de un conducător, ţin paza mormântului Domnului, iar la Rusalii plantează armindeni (Maibaum) şi dansează veseli.

La cununie, prietenii mirelui cântă în Caramurat şi Mangeapunar această oraţie de nuntă:

Schönes Schätzlein, schönes Schätzlein,
Ei, was hört man von dir?
Ich hab gehört, du willst heiraten,
Ach wie schwer fällt das mir.

Heiraten, heiraten,
Ist gar ein hartes Band.
Kein Mensch ist auf Erden
Der es auflösen kann.

Auflösen, auflösen,
Kann es Gott nur allein,
Den nehmen wir zum Zeugen,
Dass er Helfer soll sein.

Rote Äpfel sind sauer,
Gelbe Beeren sind süss,
Und ich hab' dich geliebet,
Das weisst du gewiss.

Geliebet, geliebet,
Was hab' ich davon?
Mein Herz ist betrübet
Das hab' ich zum Lohn

Frumoasă comoară, frumoasă comoară,
Ce se aude despre tine?
Am auzit, că vrei să te căsătoreşti,
O, ce greu îmi cade.

Căsătoria, căsătoria
E o legătură aspră.
Nu e nici un om pământean
Să o poată desface.

Să o desfacă, să o desfacă
Nu poate decât singur Dumnezeu,
Pe care îl luăm de mărturie
Ca să ne fie ajutor.

Merele roşii sunt acre,
Boabele galbene sunt dulci
Şi eu te-am iubit,
O, ştii tu bine.

Iubire, iubire,
Ce-am profitat?
Inima mi-e turbure,
Aceasta mi-e răsplata.

Wenn ich und mein Schätzelein Von einandergehen müssen, So müssen zwei harte Stein' Wasser lassen fliesen.	Dacă eu şi comoara mea Trebue să ne despărţim, Atunci două pietre aspre Trebue să izvorască apă.
Dort steht er am Berge, Schaut traurig zurück, Ei, was hat er gelassen Das irdische Glück	Acolo stă pe munte Se uită trist înapoi, Ei, şi-a părăsit Fericirea sa pământească.

După această oraţie de nuntă urmează câteva detunături de puşcă, întocmai ca la anul nou.

In parohiile evangelice invitaţia la nuntă o face un conăcar (Hochzeitsbitter), împodobit cu panglici pestriţe şi cu un băţ înfrumuseţat tot aşa. El începe aşa:

Ich komme hereingeschritten, Hätt' ich ein Pferd, käm ich geritten.	Eu vin mergând pe jos, De-aş avea cal, aş veni călare.

Domnişoarele de onoare (die Brautmädels) poartă coroane de flori pe cap, iar pe spate numeroase panglici. Cavalerii de onoare (die Brautjungen) au flori şi panglici la pălărie.

Momentul cel mai dramatic al cununiei este când mama sau nănaşa miresei îi ia coroana de flori de pe cap, simbolul virginităţii. Atunci întreaga asistenţă cântă următorul cântec de despărţire de părinţi şi de fetie:

S'ist mir auf der Welt nichts lieber Als mein Stübchen wo ich bin. Denn es wohnt ihm gegenüber Eine so schöne Nachbarin.	Nu mi-e nimic mai drag pe lume Decât odaia unde sunt. Pentrucă locueşte faţă în faţă O vecină atât de frumoasă.
Spielet auf, ihr Musikanten, Spielet auf ein Lied so laut, Denn ich seh' vor Augen stehen Eine so schöne, zarte Braut.	Cântaţi, lăutari, Cântaţi cu tărie un cântec, Pentrucă văd înaintea ochilor O frumoasă, gingaşă mireasă.
Und der Bräutigam steht daneben Und ist mit goldenem Band geziert Und dem Vater war's ein Leben Weil er so schön war ausstolziert.	Şi mirele stă lângă ea Şi e împodobit cu legătură de aur Şi tatul se bucură Pentrucă a fost împodobit aşa frumos.
Und die Mutter tut sich kränken, Kränken tut sie sich so sehr, Weil sie das Kind so schwer erzogen, Zart an ihrer Herzensbrust.	Şi mama se supără Se supără foarte mult, Pentrucă ea a crescut copilul Gingaş la sânul ei iubitor.
Und der Vater tut sie trösten, Trösten tut er sie so sehr. Dann wird Gott seinen Segen geben Wenn man ihn recht bitten tut.	Şi tatăl o mângăie, O mângăie foarte mult. Dumnezeu îşi va da binecuvântarea Dacă va fi bine rugat.

Cântecul acesta se aude la fel şi în parohiile catolice. In acestea însă se mai adaogă şi alt cântec, precum urmează:

Merkt auf, ihr Christen was ich euch erklär'	Insemnaţi-vă, creştini, ce vă spun,
Merkt auf mit Fleiss : wo kommt der Ehestand her?	Insemnaţi-vă de unde vine căsătoria?
Den Ehestand hat kein Mensch erdicht'	Căsătoria n'a iscodit-o un om.
Gott selber hat ihm eingericht' —	Dumnezeu însuşi a rânduit-o
Im Paradies, im Paradies.	In paradis, în paradis.
Als Gott den Adam erschaffen hat,	Când Dumnezeu a creat pe Adam
Gab er ihm ein, auf dass er schlief	Il făcu să adoarmă.
Er nahm eine Ripp' aus Adams Leib	I-a luat o coastă din trup
Und bildet daraus die Eva, sein Weib	Şi zidi din ea pe Eva, soţia lui,
Setzt ein die Eh', setzt ein die Eh'.	Intemeie căsătoria, întemeie căsătoria.
Der Ehestand ist ein fester Schluss	Căsătoria e o legătură strânsă
Und macht auch viel Verdruss.	Şi pricinueşte multă supărare
Man muss sich geben geduldig drein	Trebue suportată cu răbdare
Muss denken: Es muss gelitten sein,	Trebue să cugeţi : E nevoie să suferim
So lang Gott will, so lang Gott will.	Cât vrea Dumnezeu, cât vrea Dumnezeu.
Der Ehestand ist ein festes Band,	Căsătoria e o legătură tare
Muss gebunden sein durch Priesters Hand.	Trebue legată de mâna preotului.
Und niemand darf sich wagen dran	Şi nimeni n'are voie să se atingă de ea
Der dieses Band auflösen kann	Cine poate desface această legătură,
Der Tod allein, der Tod allein.	Moartea, singură, moartea singură.

După ce i s'a luat coroana, mireasa părăseşte sala de dans şi lapădă haina cea albă de până atunci, apoi în altă haină ea se întoarce şi dansează mai departe. Obiceiurile şi cântecele acestea sunt şi în Oberpfalz. Evangelicii, în deosebire de catolici, cântă şi la ocaziuni de acestea mai mult numai cântece religioase.

După înmormântări se fac pomeni. E vechiul „Totenopfer“ germanic, împotriva căruia zădarnic a luptat biserica creştină şi autorităţile Statului.

Sunt şi multe superstiţii.

De exemplu : credinţa în vrăji şi în farmece, descântarea bolilor, strigoii ş. a. Dacă un copil are cârcei sau convulsiuni, atunci se arde o bucăţică de panglică dela nuntă şi cenuşa aceea, amestecată cu apă, i se dă copilului s'o bea. — La tuberculosă, bolnavul trebue să se scoale într'o Vinere în tăcere, să se ducă după uşă, să ridice braţele sus spre colţurile casei şi, balansându-le încoace şi încolo, să strige :

Der Zimmermann hat's Maass verloren	Dulgherul a perdut măsura
Und ich auch.	Şi eu asemenea.
Der Zimmermann will's Mass wieder haben	Dulgherul vrea să aibă iarăş măsura
Und ich auch	Şi eu asemenea.
Gottvater, Gottsohn, Gottheiliger Geist.	Dumnezeu tatăl, Dumnezeu fiul, Dumnezeu Duhul Sfânt

Dacă această invocaţiune nu foloseşte întâia dată, ea trebue să se repete în trei Vineri după olaltă.

Impotriva frigurilor, Joi seara se leagă o lăgătură albă pe corpul bolnavului. Vineri această legătură se ia şi se aşează pe un pom, recitându-se:

Guten Morgen Pflaumenbaum,	Bună dimineaţa, prunule,
Ich glaub' dir.	Eu am credinţă în tine
Siebenundsiebzigerlei Fieber plagt mir,	Friguri de 77 de feluri mă chinue
Der erste Vogel, wo auf dich tritt,	Intâia pasere ce se aşează pe tine.
Der mein Fieber mit sich ritt	Să ducă friguriie mele cu sine
Gottvater, Gottsohn u. s. w.	Dumnezu tatăl, fiul ş. a. m. d.

Obiceiul există şi în Germania la Şvabi.

Impotriva pecinginei se rostesc versuri sacramentale ca acestea:

Heute ist Sonnabend, aller Juden Sabattag	Astăzi Sâmbată, şabasul tuturor Evreilor
Kein Schweinefleisch essen sie nicht,	Ei nu mănâncă carne de porc
Kein Bein brechen sie nicht.	Ei nu rup nici un os.

Dacă copiii sunt răi şi plâng mult, îi duc în coteţul găinilor şi aici îi ridică până la cătuşi, unde dorm găinele.

Despre strigoi se crede că umblă noaptea şi apasă pieptul oamenilor, împiedicându-le răsuflarea. Unei femei din Caramurat i-ar fi băut tot laptele din ţâţe.

Potcoava, aducătoare de noroc, caracteristică în pragul casei Românilor şi Nemţilor din Germania, la coloniştii din Dobrogea nu se găseşte.

Cântece populare.

Cântecul popular e de cea mai mare însemnătate pentru vieaţa sufletească a unui neam. Câtă vreme există un cântec popular, există şi un suflet, un izvor nesecat de acţiune şi de inspiraţiune; iar când a murit cântecul, lâncezeşte şi moare şi sufletul. Sufletul unui neam, însă, nu e numai principalul element constitutiv, de vieaţă naţională ci şi legătura cea mai trainică între fiii aceluiaş neam. Sub acest raport, cântecul e mai preţios decât graiul însuşi. Sunt atâtea persoane în străinătate care vorbesc foarte bine limba noastră sau o altă limbă şi totuş sunt cu desăvârşire înstrăinate de noi, fiindcă nu ne cântă cântecele, nu ne înţeleg durerile şi aspiraţiunile noastre cele mai tainice. Prin urmare, criteriul cel mai sigur al naţionalităţii rămâne cântecul. Odată pierdut, nimic nu-l mai poate învia: nici şcoala, nici asociaţiile muzicale şi corale, nici un mijloc artificial. Are dreptate, deci, poezia populară românească atunci când stabileşte o legătură atât de strânsă între cântec şi suflet:

Cântă-mi, mândro, cântecul,
Că mi-e drag ca sufletul.

In cazul concret, de care ne ocupăm, cântecul popular mai are şi altă importanţă. El arată nu numai regiunea germană de unde au plecat la început aceşti colonişti, ci şi momente din trecutul lor destul de sbuciumat. Acest din urmă punct de vedere a fost cu totul neglijat de cercetătorii de până acum ai cântecului popular. Domnul *Paul Traeger* a descoperit cântecul: „Auf ihr jungen, deutschen Brüder" („Sculaţi, tineri fraţi germani"), care nu se găseşte în nici o culegere de poezii populare germane.

Cântecele populare nemţeşti din Dobrogea sunt flori sălbatice, neîngrijite de nimeni. Nimeni n'a cules arii sau texte din aceste cântece. Unele sunt vechi, cu reminiscenţe foarte arhaice, din secolele 15 şi 16, ce nu se mai potrivesc cu împrejurările vieţii actuale. Din 95 cântece populare, cunoscute de domnul P. Traeger în Dobrogea, abia 12 sunt de origine cultă. Dar şi între aceste 12 sunt unele ce nu se cunosc nici în Germania, mai ales cântece patriotice de: Maler Müller, Schubart, Pfeffel, Graf Fr. Leopold Stolberg, Joh. Rud. Wyss, Kaspar Friedrich Lossius, Fr. L. Bührlen, Samuel Fr. Santer, Theodor Körner, Max von Schenkendorf. Lipsesc, în schimb, cântece din cele mai cunoscute astăzi de toată suflarea germană ca: Loreley de Heine, In einem kühlen Grunde de Eichendorff, Steh'ich in finstrer Mitternacht de Hauff, So leb denn wohl du stilles Haus de Raimund.—Ultimii emigranţi din Rusia au adus cu ei: „Cântecul emigrantului" (Auswandererlied) de Sauter şi „Lacrimi, lacrimi am vărsat" (Tränen, Tränen hab' ich viel vergossen) de Hofmann von Fallersleben.

In comunele evangelice din Dobrogea, ca şi în general la protestanţi, există un spirit zelotic foarte ostil cântecelor populare pe care le numesc „ştrengăreşti" şi „de stradă". In cele catolice e un spirit mai larg, mai tolerant, mai generos, în această privinţă. D. P. Traeger spune că, intrând în şcoala primară din Caramurat şi întrebând pe copii ce alte cântece mai cunosc în afară de cele învăţate în şcoală, după un moment de răsgândire copiii au cântat cu toţii cântecul popular erotic: „E timpul să ne culcăm" ('S ist Zeit,'s ist Zeit zum Schlafengehen). Intr'o comună evangelică nu se poate închipui aşa ceva. Caracterul arhaic al acestor cântece se observă, atât în text, cât şi în melodie. Timpul nu le-a lustruit de loc. Melodiile înseşi sunt monotone şi stridente. Din cântecul melodic al Ruşilor şi Românilor aceşti colonişti n'au învăţat nimic, precum recunoaşte şi d-l P. Traeger. Sunt caracteristice refrenele şi strigătele: „Ei-ei, io-io, oho" şi a. la care ţin foarte mult.

După conţinut, cele mai multe cântece populare sunt de dragoste. Norocul şi nenorocul în dragoste, despărţirea, părăsirea,

dorul, durerea pentru moartea sau infidelitatea persoanei iubite ş. a. sunt subiectele acestor cântece. Sunt însă şi poezii epice, cântece bătrâneşti, balade cu istorii de iubire ale cavalerilor şi vânătorilor. Aşa e cântecul cavalerului Eduard şi al iubitei sale Ida, pe care îl reproducem şi noi mai la vale, atât în originalul nemţesc, cât şi în traducere românească. Apoi: „Odată în frunzişul întunecos al grădinei" „Eu stam pe un munte înalt" (Ich stand auf hohem Berge), amintită şi de Goethe ca existentă în Alsacia la 1771. E şi un cântec istoric din răsboiul de moştenire al Bavariei: „Impărate Iosif, mai vrei?" (Kaiser Ioseph, willst du noch?) şi unul foarte recent, din răsboiul din urmă, despre lupta dela Turtucaia (Schlacht bei Tutrakan), pe care încă îl reproducem aici, deşi domnul P. Traeger se temea să-l publice pentru a nu cauza ceva rău, prin aceasta, coloniştilor. E de remarcat că nu există la aceşti colonişti cântece de beţie (Trinklieder), fiind un popor foarte treaz şi cuminte. Şi aceasta încă dovedeşte cât preţ trebue să punem pe vorbe ca: „a luat luleaua neamţului".

Analizând cântecele populare nemţeşti, în număr de 22, din Cogealac, Facria şi Mangeapunar, după conţinut (oameni, localităţi, împrejurări) şi după dialect, se constată că toate sunt din Germania de Sud şi, anume din Pfalz, unde se găsesc 20 din ele; în Hessen 18; în Şvabia 14; în Alsacia 6. Din aceste 22 cântece abia 9 se găsesc şi în provinciile Germaniei de Nord. Iată cum confirmă cercetările linguistice şi folklorice rezultatele cercetărilor istorice. Coloniştii catolici din Dobrogea sunt originari din Pfalz şi anume din împrejurimile Heidelberg-ului, adică din Pfalz-ul de Baden şi Rhein. Pe lângă 56 cântece populare culese personal de d-l P. Traeger, D-sa a întrebuinţat şi culegerea de 39 cântece lumeşti, făcute în 1915 de Arthur Byhan la aceşti colonişti germani din Dobrogea.

Din cele mai multe reţinem aici următoarele:

Ritter Eduard.

Einst in Gartens dunklem Laube
Sassen treu zwei Hand in Hand,
Ritter Eduard neben der Ida
Schlossen treu ein festes Band.

Ida weinte, Eduard tröst sie.
Ida lässt das Weinen sein
„Wenn die Rosen wieder blühen,
Werd' ich wieder bei dir sein."

Und er zog bei Mondes Schimmer
In die Schlacht fürs Vaterland
Und gedachte oft an Ida,
Wenn der Mond am Himmel stand.

Cavalerul Eduard.

Odată în întunecosul frunziş al grădinei
Şedeau doi inşi mână în mână:
Cavalerul Eduard lângă Ida
Legă cu credinţă o legătură strânsă.

Ida plângea, Eduard o mângăie.
Ida încetează a mai plânge.
„Când iarăş vor înflori trandifirii,
Voiu fi din nou la tine."

Şi el plecă la lumina lunei
In răsboiu pentru patrie
Şi se gândia deseori la Ida,
Când luna se înălţa pe ceriu.

Als ein Jahr, ein Jahr verflossen
Und die erste Knospe brach,
Kommt der Ritter in den Garten
Wo zuletzt er Ida sah

Was erblickte er von ferne?
Einen grossen Hügel stehn,
Und auf Marmor stand geschrieben
„Oben wirst mich wieder sehn."

Darauf zog er in das Kloster
Legte Helm und Pausen ab
Und gedachte oft an Ida
Wenn der Mond am Himmel stand.

Dupăce trecu, trecu un an
Şi crăpă cel dintâiu mugur,
Vine cavalerul în grădină,
Unde văzu mai pe urmă pe Ida

Ce văzu de departe?
Ridicându-se o movilă mare
Şi pe marmoră era scris:
„Sus tu mă vei revedea."

Apoi se duse la mănăstire,
Lepădă coif şi scuturi
Şi cugeta deseori la Ida,
Când luna se înălţa pe ceriu.

Treubruch

Du Tor, du brichst den Schwur der Treue
Du liebest mich schon lange Zeit nicht mehr
Hab' nur Geduld, es trifft dich einst die Reue
Dann schlägt dein Herz von lauter Vorwürf schwer.

In der Blüte meiner schönsten Jahre
Gab ich mich zum Opfer für dich hin.
Du raubest mir die Unschuld samt der Tugend
Spott und Hass war höchstens mein Gewinn.

Die Liebe hast du mir geschworen
Du nahmest Gott zum Zeugen für dich an
Na, ist deine Liebe schon ganz verloren?
Und seht, wie sich der Mensch verändern kann.

Ich will nicht mehr mein Herz verschenken
Weil ja die Liebe nicht mehr möglich ist.
An dich will ich solange denken,
Bis einst der Tod mein nasses Auge bricht.

Infidelitate

Nebun, tu calci jurământul credinţei
Tu nu mă mai iubeşti de mult.
Ai numai răbdare, te va ajunge căinţa
Atunci ţi se va rupe inima de greutatea remuşcărilor.

In floarea anilor mei celor mai frumoşi
M'am oferit jertfă ţie.
Tu mi-ai răpit nevinovăţia şi virtutea
Batjocura şi ura mi-a fost, cel mult, răsplata

Mi-ai jurat iubire,
Ai chemat pe Dumnezeu mărturie
Ei bine, s'a perdut cu totul iubirea ta?
Vedeţi cum se poate schimba omul.

Eu nu vreau să-mi împart inima,
Pentrucă iubire nu mai e cu putinţă.
La tine vreau să cuget atâta,
Până când moartea-mi va închide ochii plânşi.

Schlacht bei Tutrakan

Wer ist bei Tutrakan ausgerissen
Und hat die Munition weggeschmissen
Wer ist bei Tutrakan durchgebrannt
Und gleich bis nach Topraisar gerannt?

Lupta dela Turtucaja

Cine a tulit-o la fugă la Turtucaia
Şi a asvârlit muniţia?
Cine a fost pârjolit la Turtucaia
Fugind îndată până la Topraisar?

Ja, die Romäner, ja, die Romäner, Ja die Romäner mit Hurra!	Da, Românii, da, Românii Da Românii cu strigăte de ura!
In Topraisar gibts auch keinen Halt Weil die deutsche Artillerie fürchterlich knallt Dann heisst es wiederum durch- gebrannt Und gleich bis nach Babadag gerannt Ja die Romäner, ja die Romäner, Ja die Romäner mit Hurra!	Nici la Topraisar nu e oprire, Pentrucă artileria germană bate îngrozitor Apoi iarăş se chiamă pârjoliţi Şi fug îndată până la Babadag. Da, Românii, da, Românii Da Românii cu urale!

(Vezi „Bilder aus der Dobrudscha", Constanţa 1916—1919, pag. 191.)

Trübsinn	Mâhnire
Ist alles dunkel, ist alles trübe, Dieweil mein Schatz eine andere liebt Ich hab' geglaubt, er liebet mich Aber nein, aber nein, er hasset mich.	Totul e întunecos, totul e trist, Pentrucă odorul meu iubeşte pe altcineva Eu am crezut, că mă iubeşte pe mine Dar nu, dar nu, el mă urăşte.

(Vezi: *Paul Traeger*, Die Deutschen in der Dobrudscha. Stuttgart 1922 Ausland und Heimat-Verlag, pag. 201, 202 şi 206).

Incheiere şi câteva rectificări.

Coloniile germane din Dobrogea, precum am văzut, au început să se aşeze pe la mijlocul veacului trecut (1840) şi s'au aşezat definitiv pe la sfârşitul aceluiaşi veac (1891). Migraţiunile durează, deci, timp de 50 de ani. — Din întâia perioadă avem coloniile: Tulcea, Malcoci, Atmagea, Cataloi şi Ciucurova. Din a doua periodă sunt: Cogealac, Tariverde, Facria, Caramurat, Colilia, Constanţa şi Cogealia. In sfârşit din a treia perioadă ne-au rămas, pe lângă coloniile mai însemnate: Cobadin şi Sarighiol, şi câteva elemente sporadice la: Mangalia, Caracicula, Osmancea, Osmanfacă şi Viile noui la Constanţa. — Am văzut că aceşti colonişti au o bunăstare materială înfloritoare, se sporesc normal, sunt viguroşi şi sănătoşi şi, în multe privinţe, ei iau înainte chiar elementului conducător al provinciei Românilor. Popor de ţărani, aceşti colonişti au păstrat şi păstrează mai fidel chiar decât fraţii lor Germani din patria-mamă: moravuri, obiceiuri, cântece şi cultură, părţile cele mai alese ale patrimoniului lor strămoşesc.

In urmare, oricine poate vedea, cât temeiu trebue să punem pe cele mai multe acuzaţiuni ce ne aduce domnul *Paul Traeger* în cartea sa despre Nemţii din Dobrogea, citată mai înainte, din care am reţinut şi noi cele mai multe date şi informaţiuni în lucrarea de faţă. De dragul adevărului şi al dreptăţii, ţinem să rectificăm anumite greşeli şi să punem la punct anumite chestiuni.

Astfel e fundamental greşit D-sa atunci când ia în nume de rău Statului nostru colonizarea de veterani şi de Mocani pe terenul rămas liber după colonizarea Germanilor. (Vezi cele scrise de D-sa la pag. 107 despre Sarighiol ş. a.). Dacă Statul nostru ar fi deposedat şi alungat din ţară pe coloniştii germani, cum a făcut guvernul prusac cu Polonii din Posen, ar fi avut, poate, cuvântul să protesteze. Dar câtă vreme Statul nostru încearcă să se afirme şi prin opera aceasta de colonizare, legal şi cinstit, cine poate să-i reproşeze ceva? De altfel se ştie din vechime: „Salus rei publicae summa lex esto."

Tot atât de greşit e D-sa, când vorbeşte despre tendinţele sistematice de romanisare ale guvernelor noastre (p. 216). In privinţa aceasta mai curând trebue să fim învinuiţi de indolenţă decât de intoleranţă. O statistică recentă dovedeşte că în provinciile de curând alipite la sânul ţării-mame numărul publicaţiilor periodice minoritare este cu mult mai mare decât al celor româneşti. Tot astfel este, relativ, şi numărul şcoalelor minoritare, în particular germane. Dacă guvernele noastre ar avea tendinţe de romanisare cu orice preţ, n'ar fi dat voie să se organizeze, ani de a rândul, la Sibiiu şi în alte centre, cursuri universitare germane cu profesori aduşi dela Berlin, Leipzig, ş. a. După încercările neizbutite ale altora (Unguri, Englezi şi de ce nu? Germani) noi găsim că e inutil să mai experimentăm cu alchimia aceasta. N'am luat, deci, şi nu vom lua în nume de rău compatrioţilor noştri germani, când în formele cuvenite, îşi manifestă sentimentele lor naţionale, fie că felicită pe Kaiser, fie că contribue cu obolul lor pentru crucea roşie germană, sau pentru alte scopuri naţionale. Putea, deci, d. P. Traeger prea bine să publice listele de contribuire ale acestor concetăţeni ai noşti pentru crucea roşie germană şi în răsboiul din urmă, fiind încredinţat că n'are să li se întâmple nici un rău contribuenţilor. Noi ştim că dragoste cu sila nu se poate.

Mai nostim e D-sa şi unii scriitori germani, când vorbesc de persecuţii şi şicane din partea administraţiei româneşti, compusă în cea mai mare parte din funcţionari evacuaţi din Basarabia după tratatul dela Berlin, oameni de „strânsură" (ein wahres Gesindel, p. 101). Să nu uite d. Traeger şi connaţionalii săi că acestă administraţie de strânsură a construit podul Regele Carol I peste Dunăre la Cernavoda, că ea a modernizat micul şi neînsemnatul port maritim Kjustendje în portul Constanţa de astăzi, cu silozuri şi magazii uriaşe, de mărfurile cărora s'au bucurat foarte mult biruitorii germani în Septembre 1916, („die reichen und kostbaren Vorräte dieses riesenhaften Warenstapelplatzes". Vezi „Bilder aus der Dobrudscha" herausgegeben von der deutschen Etappen-Verwaltung in der Dobrudscha in eigenem Velag, Constantza 1918, p. 330). Să nu uite apoi d. P. Traeger

şi tovarăşii săi că, dintre oamenii aceştia de „strânsură“, s'a ales un Ioan Bănescu, învrednicit în calitatea lui de revizor şcolar nu numai de prietenia oamenilor mari ai noştri, ci şi de aceea a savantului antropolog elveţian E. Pittard. Despre faptele lui ca primar al Constanţei (primărie, poştă, cazinou comunal, biserica Adormirea Maicei Domnului, cartierul românesc, linia ferată Constanţa-Mamaia şi Portul Constanţa) s'a putut convinge şi d. Traeger, ori cât de grăbit şi preocupat de alte probleme ar fi fost, în timpul petrecut la Constanţa.

Şi fiindcă D-sa îşi încheie cartea constatând situaţia politică nefavorabilă a acestor connaţionali ai săi şi prognosticând că cei mai mulţi vor emigra în America, noi ţinem să arătăm că de astă dată nu se adeveresc cuvintele D-sale. Coloniştii germani din Dobrogea nu se duc peste ocean, fiindcă se simt bine în ţărişoara aceasta. Mult hulitul Stat român, cel cu administraţia atât de păcătoasă, a publicat — s'afle aceasta şi d. P. Traeger şi consoţii — Decretul-lege 4236 din 6 Octombre 1919 pentru trimiterea coloniştilor austro-ungari şi germani în drepturile lor anterioare legilor exepţionale ruseşti în „Monitorul Oficial“, Bucureşti, No. 15 din 23 Aprilie 1922.

Et nunc gentes erudimini ...

Ion Georgescu
Profesor la liceul „Mircea cel Bătrân“
Constanţa.

FATA MORGANA

Din Reggio pân'la Messina,
Sub razele ferbinţi de soare,
Plutesc casteluri şi palate
Pe valurile mişcătoare.
Pilaştri dantelaţi, ogive,
Acoperişuri şi terase
Răsar, ca dintr'o altă lume,
Din fundul mării zgomotoase;
Şi catedrale şi cupole,
Strălucitoare de lumină,
Se perd cu fruntea lor înaltă
In zarea cerului senină.

*

Dar e de-ajuns un nor să treacă
De-a curmezişul peste mare,
Ca tot ce-a plăsmuit, o clipă,
Frântura razelor de soare
Şi-a coborât Fata Morgana
In lumea 'nchipuirei noastre
Să se destrame, ca o pânză,
Din înălţimile albastre;
Iar pe strâmtoarea frământată
De vântul răcoros al serii
Să treacă valurile rânduri
Spre largul nesfârşit al mării.

*

Viaţa sufletului nostru,
In sbuciumata-i alergare,
Are şi ea întotdeauna
Halucinări seducătoare:
Insetoşaţi de idealuri,
Intruchipăm din ţărnă îngeri,
Şi îngerilor le dăm viaţă,
Şi dăm vieţei lor răsfrângeri

De frumuseţi neasemănate,
De duioşie, de simţire, —
Şi-apoi iubim copilăreşte
Nebuna noastră 'nchipuire.

*

Dar după cum mirajul falnic,
Care pluteşte peste mare,
Când raza nu-l mai luminează
Se prăbuşeşte şi dispare, —
Aşa nălucile de-o clipă,
Pe care sufletul le chiamă
Din adâncimi misterioase,
Ca nişte visuri se destramă
Şi îngerii rămân ţărână, —
Pe când viaţa, solitară,
Rostogoleşte spre Nirvana
Dezamăgirea ei amară.

*

Ah! pentru ce n'avem puterea
Să reţinem, cristalizate,
Halucinările superbe,
Vedeniile adorate,
Şi să eternizăm secunda
In care se încheagă visul!...
Am coborâ pe lumea asta
Din ceialaltă — Paradisul.
Dar poate-atât noroc nu este
Ingăduit de legea Firei, —
Poate ne-ar obosi chiar însăşi
Monotonia fericirei.

Rozmarin

ILUZIA

Afară e noapte... Pe geam luna plină
Pătrunde'n odae cu slaba-i lumină, —
Şi discul ei palid, trecând printre nouri,
Pe jos zugrăveşte ciudate tablouri.

Tăcere-i afară, tăcere-i în casă,
Şi fruntea-mi, greoae, pe mână se lasă, —
Iar gândul mă fură, pribeagul meu gând,
Drumeţul ce merge, zimbind şi plângând.

Trăesc din nou iară viaţa trăită:
O văd mai frumoasă şi mai fericită,
Trăesc şi viaţa ce am de trăit,
Cu gândul, tovarăş pribeag şi iubit.

....Tăcere!... De suflet iluzia prinde...
Un zimbet o naşte, un dor o aprinde,
Un vis o măreşte — şi creşte mereu
Iluzia scumpă din sufletul meu.

O văd luminoasă ca raza de soare,
Zglobie ca unda pe val călătoare,
Cu-aripi diafane ce flutură'ncet,
Uşoară ca gândul uşor, de poet.

Şi'n sboru-i clădeşte, în sute de feţe,
Miraj de casteluri, cu turnuri măreţe,
Grădini nesfârşite, cu mii de cărări,
Scăldate în valuri de-azur şi cântări.

Prietenă scumpă, tovarăşă bună,
De-o clipă cu dânsa trăesc împreună
O lungă vecie de sfinte simţiri,
Pe-o lume de visuri, de dulci năluciri.

....Dar... iat-o, mă lasă, uşor se desprinde,
Aripi diafane spre ceriuri întinde, —
Şi zboară, se duce, se duce mereu
Iluzia scumpă din sufletul meu.

O văd mai departe — şi tot mai departe..
Se pierde... Abisul de ea mă desparte:
Un fulg ce dispare în nemărgenit,
Un son ce se stânge încet, liniştit...

....Iar eu rămân singur... Pe geam luna plină
Pătrunde'n odae cu slaba-i lumină, —
Şi discul ei palid, trecând printre nouri,
Pe jos zugrăveşte ciudate tablouri.

Rozmarin

OMUL ȘI MAREA

Trad. din BAUDELAIRE

Om liber! totdeauna te-ai îndrăgit de mare.
E propria-ți oglindă pustiu-i solitar.
Pe tine te contempli aievea în vâltoare,
Și sufletu-ți întocmai ca valu-i de amar.

In sânul umbrei tale îți place să te pierzi,
S'o strângi cu drag în brațe, cu ochii s'o desmierzi,
Și inima ta uită că-i pradă disperării,
La plânsetul sălbatic, sfâșietor al mării.

Sunteți de o potrivă de muți și 'ntunecați,
Om! nimeni nu-ți cunoaște imensa adâncime!
O! mare! cine știe comorile-ți intime?
Cu-atâta gelozie secretul vi-l păstrați.

Și totuși, iată veacuri, de când cu îndârjire
Și fără remușcare și milă vă luptați.
Atât de mult vă place eterna nimicire,
O! luptători deapururi! O! frați neîmpăcați!

Gr. Sălceanu

NEVERMORE

Trad. din P. VERLAINE

Aducerile-aminte, ce vor cu mine? Toamna
Făcea să sboare sturzul prin aerul mocnit
Şi soarele c'o rază tăcută străpunsese
Ingălbenitul codru de vânturi pustiit.

Mergeam aşa de singuri, cu ochii în pământ,
Mergeam tăcuţi, cu părul şi gândurile'n vânt.
Deodat'asupra-mi ochii de foc şi-i pironi:
„Ce zi fu mai frumoasă în viaţa ta?" şopti

Cu glasu-i fraged, dulce, sonor, catifetat.
Un zâmbet plin de taină răspunsul i l-a dat
Şi mâna ei cea albă i-o sărutai, sfios.

— Ah! cele dintăi roze, cât sunt de parfumate!
Şi ce plăcut răsună, ce dulce şi duios
E'ntâiul „da" ce iese din buzele-adorate.

Gr. Sălceanu

COASTA DE RĂSĂRIT A CONSTANŢEI

Malurile de răsărit ale oraşului Constanţa se surpă. De multe ori s'a dat alarma de locuitorii păgubiţi în avutul lor; presa s'a făcut ecoul acestor plângeri motivate şi, în cele din urmă, chestiunea a fost ridicată şi în Parlamentul ţării. De vre-o 20—30 ani încoace o stradă întreagă, cu clădirile ce o mărgineau, s'a năruit pe râpi. Cealaltă lature a străzii oferă privirii aspectul unor ruine sau a unor clădiri, unele destul de frumoase, gata să se nărue şi ele în curând. Oraşul se îngustează mereu din această parte, lăsând sub râpi mormane de maluri dărâmate, amestecate cu moloz de clădiri. Acolo unde ar trebui să se întindă alei şi grădini şi vile, în genul colţului din spre cazinou, care să încânte ochiul şi să trezească admiraţia celui ce pluteşte pe mare, ca şi mulţumirea celor ce vin să-şi înviorează sufletele într'un cadru frumos de natură, se ridică, dimpotrivă, ruine şi maluri informe, cele mai urâte, fără exagerare, de pe tot litoralul românesc.

Evident, această stare de lucruri nu mai poate dura.

Oameni cu grije de viitorul şi frumuseţea Constanţei au ridicat problema *„consolidării malurilor"* încă înainte de războiul cel mare; ba chiar s'a trecut şi la realizarea ei de fapt. Urmele acestei consolidări se văd şi azi în digul de piatră care, acolo unde a fost pus, nici pe departe nu corespunde scopului pentru care a fost ridicat. Malurile au continuat să se dărâme şi oraşul să se ruineze; iar digul nici măcar n'a înlesnit în deajuns sedimentarea micului golf închis de el, pentru câştigarea de spaţiu mai larg acestui oraş strâmtorat.

Pentru aceea, un studiu mai atent al râpelor mării, a naturii lor geologice, a circulaţiei apei subterane şi, în genere, a cauzelor care determină surparea malurilor, se impune ca necesar.

Coasta de răsărit a Constanţei, dela capătul de S. al plăjii Mamaia până la hotel Carol, imită grosso modo ţărmul Dobrogei meridionale. Ea înaintează în linie aproape dreaptă dela Nord la Sud, desenând o serie de golfuri largi, puţin intrate în uscat, cu plăji folosite pentru băi şi un număr de capuri stâncoase, care marginesc aceste golfuri. Cauza acestui contur de ţărm stă

în adâncimea sau înălţimea temeliei de piatră, care se găseşte la baza peninsulei oraşului, faţă de nivelul mării. Acolo unde stratele mai rezistente ale calcarului sarmatic apar în temelie peste nivelul mării, valurile îşi îndeplinesc mai cu greu opera lor de abraziune, iar coasta înaintează în apă câte un cap stâncos; pe când acolo unde calcarul de temelie s'a aflat mai jos ca nivelul mării, abraziunea a scobit golfuri largi şi nisipoase în materialul sfărâmicios şi puţin rezistent al argilei suprapuse.

Prin urmare, coasta de răsărit a Constanţei nu se prezintă peste tot la fel. Ea se poate împărţi în două secţiuni bine distincte şi foarte caracteristice prin formele ce le oferă privirii, ca şi prin agenţii diferiţi care le modelează. Şi anume:

1. De la hotel Carol până la biserica grecească predomină tipul de ţărm stâncos.

2. De la biserica grecească până la plaja Mamaia avem tipul de ţărm argilos.

O analiză mai amănunţită a celor două tipuri ne va duce la concluzii diferite asupra formelor, agenţilor de modelare şi asupra modului de consolidare al malurilor corespunzătoare.

1. *Ţărmul stâncos* mărgineşte spre răsărit mai mult ca jumătate din partea peninsulară a oraşului. Această peninsulă se întinde dela Cazinou până la „Grand Hotel", lângă care s'a şi desgropat „poarta măcelarilor" din vechea cetate greco-romană Tomis. Oraşul antic, cel puţin în cuprinsul zidurilor sale, ocupa numai această parte de uscat. După obiceiul elin, coloniile greceşti, din nevoia siguranţei faţă de atacuri, se ridicau pe insule şi peninsule, adecă în locuri mai bine apărate de natură. La Tomis, Milesienii au găsit actuala peninsulă, ceva mai largă pe atunci, însă nu cu mult. Ea este singura de pe tot litoralul românesc, după Caliacra, unde uscatul înaintează mai adânc în mare. Existenţa şi persistenţa ei se datoreşte, precum s'a spus, temeliei sale de calcar sarmatic. Această rocă, mai rezistentă decât celelalte roce care formează subsolul oraşului Constanţa şi, în acelaş timp, ridicată cu câţiva metri peste nivelul mării, a oferit o bună pavăză împotriva valurilor, asigurând peninsula pentru un timp îndelungat.

De altă parte, din săpăturile făcute în cuprinsul oraşului vechiu, ca şi din secţiunea malurilor, se vede bine că aci, peste stânca sarmatică, se aşterne deadreptul loessul (lutul galben), sau, pe alocuri, şi pământul de umplutură amestecat cu sfărmături din clădiri mai vechi. Loessul însă, ca şi pământul de umplutură, sunt terenuri poroase, care lasă ca apa de infiltraţie să meargă la adânc, până la stâncă, şi apoi să se scurgă spre mare printre crăpături, care străbat roca sarmatică în toate sen-

surile. De altfel multă apă de infiltraţie nici nu există în această parte a oraşului, relativ bine pavată şi canalizată şi nici efectele eroziunii sau disolvării subterane nu pot fi însemnate, mai ales că şi faţa peninsulei nu se ridică, în partea de jos, la mai mult de 6—7 m., iar în partea de sus la mai mult de 16—20 m. peste nivelul mării. Avantajul cel mare al acestei părţi din oraş este şi faptul că, între stânca sarmatică şi stratul de pământ de deasupra lipseşte argila impermeabilă, care are însuşirea de a împiedica scurgerea apei în adânc, silind-o în schimb să circule orizontal şi să izvorască în maluri la o anumită înălţime. In porţiunea peninsulară a oraşului scurgeri subterane şi izvoare în maluri nu se observă: nici în spre port şi nici spre răsărit. Temelia oraşului, prin urmare, e asigurată.

Să cercetăm pe rând diferitele puncte ale acestui ţărm.

1. *Capul stâncos de sub Hotelul Carol.* Digul bulevardului s'a oprit aci, aşteptându-şi continuarea către nord. Stâncile sarmatice arată o stratificare evidentă şi o pronunţată înclinare spre larg. Capetele lor înălţate sunt retezate de o suprafaţă de abraziune până sub mica râpă de sub Hotel, care se arată a fi făcută numai din pământ vechiu de umplutură. Rezistenţa acestei râpe, de atâtea decenii, e semnificativă. Ea arată că, acolo unde în faţa mării înfuriate stau stânci ce înaintează destul în larg, chiar malurile alcătuite din material mai puţin rezistent, au o viaţă mai lungă sub clima uscată a Constanţei. Stratele de calcar se văd în continuare şi sub mare, până la vre-o 40—50 m de la ţărm. Ele ies bine la iveală mai ales în orele când suflă brizele sau vântul din spre uscat şi împing marea spre adânc. Aplecarea lor aşa de pronunţată spre NE ne arată că aci avem de a face cu un ţărm tectonic, cu o dislocare a uscatului, cu încovoiarea temeliei de piatră spre adânc; de unde se poate trage concluzia că ţărmul mării în această parte este foarte vechiu, adecă dela originea formării bazinului actual al M. Negre şi că retragerea uscatului în faţa puterii de abraziune a valurilor a fost aci mai neînsemnată. Peste această temelie de stânci s'ar putea creea în viitor o platformă în genul celei de la Cazinou, peste care să se ridice o clădire mai impunătoare.

2. *Capătul de sud al plăjii „Duduia“.* Temelia de piatră, înaltă de vre-o 2 m peste nivelul mării, apare disolvată într'o grămadă de blocuri enorme, unele uşor rotunzite de valuri, altele scobite în părţile lor mai moi şi toate izolate din vechea massă compactă prin acţiunea de desagregare chimico-mecanică a mării. Clădirile înaintează până lângă apă, unele cu mici grădini atârnate şi apărate prin ziduri de consolidare, cărora blocurile de stânci le oferă un prim zăgaz de spargere a mării pe furtună. Iniţiativa particulară a arătat aci ce se poate face pentru con-

solidarea unor maluri joase, cu temelia de piatră peste nivelul mării, în scopul de a câştiga spaţiu pentru clădiri. Păcat că şi cerinţele estetice n'au fost ţinute în seamă. In cazul prelungirii bulevardului, de bună seamă că toate aceste clădiri vor rămânea în interior şi alte clădiri vor oferi faţada cuvenită în spre mare.

3. *Coasta şi plaja de la băile „Duduia"*. Ea se desfăşură în semicerc între două capuri stâncoase. Peste temelia de calcar, care se găseşte chiar la nivelul mării, sau puţin mai deasupra, şi din care jocul valurilor a creeat un cordon de pietricele întins pe lângă ţărm, se ridică o coastă în pantă, înaltă de aproape 10—16 m, în întregime din loess şi „umplutură" şi fixată în parte de vegetaţie sălbatică. Surpări aci nu se produc iar înaintarea mării a ajuns la termenul ei final. Din potrivă, marea sedimentează şi creează o mică plaje. Insă în apa micului golf apar stânci submarine, care arată că temelia de piatră nu e departe de faţa mării. Coasta e uscată şi nicăeri nu se observă scurgeri de ape subterane. E un mal destul de sănătos şi vechiu. Aspectul său estetic însă lasă totul de dorit.

4. *Malul mării dintre plaja „Duduia" şi băile „Morfi"*. Aceeaşi temelie înaltă de calcar sarmatic, care apără coasta ca un dig, acelaş aspect de bolovani rotunziţi de valuri şi de suprafeţe de abraziune, aceeaşi înfăţişare de dezagregare chimico-mecanică a stâncilor şi, în fine, aceeaşi coastă de loess, cu panta fixată de ierburi şi tufe sălbatice — semn de vechime şi relativă soliditate — întăresc şi mai mult constatările anterioare. Totuşi ruinile şi crăpăturile zidurilor groase ne arată d. ex. în dreptul unui cap stâncos, că furia valurilor pe furtună trebuie să producă trepidaţiuni şi zguduiri destul de puternice care, alături de opera vremii şi neglijenţa oamenilor, să ofere efecte ca cele ce se văd la clădirile de deasupra acestui cap stâncos. In altă parte, un început de surpare a malului a silit pe proprietari la consolidarea sa prin ziduri modeste.

Orizontalitatea stratelor rocei sarmatice şi înălţimea lor dela nivelul mării, pe alocuri până la 5 m, ne arată un ţărm de distrugere care trebue să se afle departe de ţărmul primitiv. Din tot lungul litoralului constănţean, aci probabil lucrează valurile mării cu mai multă putere. Expunerea spre vânturile dominante de N E şi înaintarea în mare a acestui cap, dincolo de care se arcueşte spre nord şi se scobeşte în uscat o plaje întinsă, face ca valuri înalte venite din larg să izbească direct în aceste stânci şi să le roadă într'un tempo mai grăbit ca în alte părţi.

5. In sfârşit, la *capătul de nord al coastei stâncoase*, stratele sarmaticului rămân încă peste nivelul mării, până sub biserica grecească. Aci se face contactul cu coasta argiloasă, caracterizată prin râpe verticale recente, în contrast cu pantele mai domoale şi fixate de vegetaţie ale coastei anterioare. Suntem

în faţa a două tipuri de ţărm marin: unul mai vechiu şi mai consolidat de natură prin pante şi vegetaţie, iar de oameni prin ziduri şi unul recent, cu faleze de lut, golaşe şi verticale şi supus surpării.

In rezumat şi drept concluzie:

De la Hotel Carol şi până la biserica grecească avem o coastă mai rezistentă, cu strate puternice de stânci ce se ridică câţiva metri peste nivelul mării şi care oferă o bună pavăză oraşului în potriva atacului furios al valurilor. Opera de abraziune şi de dezagregare chimico-mecanică merge destul de încet. Ea este încetinită şi de blocurile izolate de stânci ce se află sub apă atât în dreptul capurilor, cât şi în dreptul plăjilor. Furia valurilor, totuşi, produce trepidaţiuni şi poate cauza crăparea zidurilor. Stratul de loess de peste roca calcaroasă oferă şi el destulă rezistenţă agenţilor atmosferici, mai ales că în spre mare se termină cu pante mai domoale, fixate prin vegetaţie şi, pe alocurea, prin ziduri. Permeabilitatea loessului şi a calcarului şi lipsa argilei împermeabile nu îngădue apelor subterane formarea de izvoare în coaste şi deci subminarea clădirilor din acestă parte. Iniţiativa particulară a arătat în bună parte ce se poate face pentru fixarea malurilor şi pentru câştigarea de spaţiu. Opera viitorului se va reduce deci la crearea unui dig şi la umplerea spaţiului dintre dig şi actualul ţărm, spre a se câştiga teren pentru continuarea bulevardului mării şi eventual pentru construire de vile.

II. *Coasta argiloasă.* Aceasta se întinde de la biserica grecească până la plaja dela Mamaia şi se desfăşură în linie aproape dreaptă, cu slabe arcuiri largi în uscat. Stânci nu apar decât foarte rar în fundul mării, cum ar fi în dreptul băilor „Tataia", sau mai spre nord, în dreptul unui cap. Caracteristica ei, dela prima vedere, o formează malurile diforme, cu pereţi drepţi de loess în partea superioară, cu o terasă aplecată şi foarte accidentată pe la mijlocul înălţimii şi cu râpe de argilă în partea inferioară, lângă apă. Mormane enorme de pământ năruit de sus şi amestecat cu stânci sau bulgări de cristale roşcate de gips, apoi râpe care muşcă adânc falezele de lut, dau impresia ruinei care se desăvârşeşte sub ochii noştri. Pe terasa mijlocie apar ochiuri mlăştinoase şi, în bătaia soarelui de dimineaţă, vezi şiroind firicele argintii de apă de sub pereţii verticali de loess spre băltoacele de pe terasă. Jos, marea se revarsă peste o plajă nisipoasă mărginită în multe părţi de un cordon de galete rotunzite, ceea ce arată, pe de o parte, că marea aci mai mult sedimentează iar nu distruge, iar de altă parte că temelia de piatră, din care valurile au creat cordonul de prundiş, se află cam la nivelul mării. *Nu marea este agentul principal care dis-*

truge aici malurile constănţene. Acţiunea ei asupra lor e indirectă: ea nu face de cât să fărâmiţeze şi să spele materialul năruit de sus, să-l transforme, prin bătaia valurilor, în nisip şi mâl şi să-l risipească în larg. Inălţimea coastei, până la 40^{m} peste nivelul mării, pe un front de câţiva chilometri, ne arată că vechiul ţărm trebuie să fi fost departe de cel actual, undeva în larg; iar sedimentarea actuală şi creearea de plăji nisipoase arată că opera de abraziune a mării aproape s'a terminat, că marea prin urmare nu mai înaintează ca în trecut, că ţărmul ei aproape stagnează la o făşie îngustă, că în sfârşit suntem în faţa unui ţărm aproape fixat. Afirmaţia că oraşul Constanţa este ameninţat cu timpul să devie o insulă este o erezie. Nu marea este aceea care în momentul de faţă distruge malurile, ci o cauză cu totul deosebită. Marea astăzi joacă numai un rol secundar; ea este doar o forţă accesorie care îndeplineşte numai opera de nivelare, de curăţire a materialului ce se prăvale în apele ei. Pentru a descoperi adevărata cauză a surpării malurilor, e necesară o cercetare geologică a naturii lor şi un mic studiu de observaţie asupra circulaţiei apelor subterane.

In alcătuirea stratigrafică a părţii continentale a oraşului Constanţa distingem trei feluri de roce: *loessul, argila* şi *calcarul sarmatic*; pe când în partea peninsulară nu s'au putut distinge de cât două: *loessul şi calcarul sarmatic.* Dela început, prin urmare, putem afirma că *argila* este aceea care, prin însuşirile ei, cauzează noile aspecte ale malurilor de NE ale oraşului Constanţa.

a) Loessul formează primul strat de la suprafaţa podişului. El acopere ca o haină o bună parte din ţara noastră. Grosimea sa variază după loc. In malurile Constanţei atinge de la doi până la peste opt metri. E o rocă friabilă, care se sfărâmă strânsă în mână şi lasă pe degete o pulbere, întocmai ca şi creta. E foarte *avidă de apă,* pe care o suge şi cu care se încarcă ca un burete; însă, din pricină că e şi *foartă poroasă,* apa pătrunde repede în ea şi se duce prin pori la fund, spre alte roce de la temelie. De acea, în genere, loessul e o rocă mai mult *uscată.* O însuşire caracteristică a ei este că *se crapă în sens vertical* şi, prin năruire, formează *pereţi,* aşa precum se pot vedea în orice râpă de lut galben, adecă de loess. Privind malurile Constanţei ori cine poate distinge pe ele grosimea stratului de loess, după pereţii verticali ce cad de la faţa podişului în jos.

b) Sub loess vine al doilea strat geologic, *argila.* E o rocă roşcată, destul de *compactă* şi *impermeabilă.* Apele care ajung la suprafaţa ei nu mai pot trece în adânc. In contact cu aierul se crapă în toate sensurile şi se surpă pe pante ca grămezi de

bulgări până în apa mării, ducând cu sine şi blocurile de gips intercalate în massa ei. E o rocă aquatică, adecă depusă pe vremuri în ape, în deosebire de loess, care e o rocă eolică, aşternută pe încetul, ca praf, de vânturi. Argila aceasta însă nu înaintează mult dela malul mării spre interiorul continentului. Tiveşte doar o buză a podişului Dobrogean şi încă nu peste tot. Prezenţa sa o trădează terasele de surpare din malurile mării. Asemenea terase mai vedem şi în dreptul satului Tuzla, unde au fost plantate cu vii. Nu sunt terase marine, care să indice, prin urmare, o suprafaţă de abraziune, rămasă la înălţime în urma unor oscilaţii de nivel ale uscatului sau mării; ci sunt, pur şi simplu, *terase de surpare.* Ele se cunosc şi după aceea că au o suprafaţă aplecată spre mare şi foarte neregulată, adecă presărată cu mormane şi cu gropi. S'au format, adecă, prin dărâmare de maluri. Fenomenul se petrece astfel:

Apele de ploaie, care cad asupra Constanţei şi împrejurimilor din spre apus, precum şi alte ape de infiltraţie din cuprinsul oraşului, străbat uşor pătura poroasă a loessului până la baza sa, adecă până la contactul cu argila. Aceasta fiind impermeabilă, împiedică pătrunderea apei mai în adânc; în schimb o sileşte să se scurgă subteran peste faţa ei, până când găseşte o ieşire la aier liber în râpele din spre mare. Acolo apar numeroase izvoare, care şiroesc mereu, mai ales după o vreme ploioasă şi, răsărind în maluri la contactul între argilă şi loess, slăbesc baza acestuia. Cum, pe de altă parte, loessul se crapă în felii verticale, e de ajuns o mică slăbire a bazei sale, pentru ca porţiuni din maluri să se surpe. Se formează jos un morman care, cu cât e mai aproape de pereţii de loess, cu atât e mai înalt; în timp ce mormanele mai vechi de la marginea din spre mare a terasei, roase de ploi şi de şiroirea apei, sunt mai scunde. Iată de ce terasa se apleacă spre mare şi iată de ce suprafaţa sa este aşa de neregulată. Intre aceste dâmburi distribuite fără regulă se adună apoi apele izvoraşelor sau şi ale ploilor şi formează mici băltoace, persistente chiar în timpul lunilor secetoase. O mică plimbare pe marginea superioară a râpelor e suficientă spre a convinge pe ori cine de aceste adevăruri. Istoria surpării malurilor de lut ale Constanţei este, prin urmare, însăşi istoria formării pomenitelor terase. De unde concluzia că, nu marea este cauza surpării malurilor, ci însăşi natura geologică a acestor maluri, stratificarea lor şi circulaţia apelor subterane, care ies în râpe la contactul între loess şi argilă.

c) In sfârşit, sub argilă vine *roca sarmatică.* Ea e formată din strate de calcar îndesate de scoici. Nu este o rocă prea tare, cum ar fi granitul, calcarul de Canara, sau şisturile cristaline dela Năvodari şi Sibioara; totuşi oferă destulă rezistenţă împotriva acţiunii valurilor mării. In dreptul coastei argiloase

calcarul sarmatic nu se vede în temelia uscatului, fiind acoperit de năruiturile venite de sus; dar el nu poate fi decât la nivelul mării, sau foarte puțin peste el. Dovada o avem în cordonul litoral de galete, adecă de pietre rotunzite, pe care unii proprietari le exploatează pentru trebuințele lor (Ex. Steflea). Baza aceasta de rocă mai tare este destul zăgaz împotriva acțiunii mării. Repet încă odată: dealungul acestei coaste marea nu înaintează mai de loc; ea sedimentează, creind plăji. Ea nu are altă influență asupra malurilor decât aceea că sfărâmițează, prin revărsările ei, bulgării de argilă ce-i vin de sus și îi preface în mâl, pe care apoi îl depozitează în larg, sau îl poartă spre sud cu ajutorul curenților litorali.

In urma acestor fapte, următoarele puncte trebuesc luate în studiu în vederea consolidării malurilor:

1. *Captarea apelor subterane* ce izvorăsc în maluri, spre a nu mai provoca surparea stratului de loess de deasupra și, împreună cu el, a clădirilor din această margine de oraș. In această privință se va putea utiliza experiența câștigată la consolidarea malurilor din partea opusă a orașului, din spre port. S'ar părea că sistemul unui șir de puțuri adânci, săpate la mică distanță prin loess și argilă până la temelia de piatră și umplerea lor cu stânci, este cel mai recomandabil. Apele subterane, colectate în aceste puțuri, se vor scurge în adânc și nu vor mai izvorâ în coaste. In acelaș timp aceste puțuri pline cu piatră vor fi tot atâția stâlpi de consolidare a unor maluri ce sunt supuse năruirii. Ele se vor face la anume distanță de râpele actuale, și nu peste tot, ci numai în dreptul acelor părți unde izvoare mai bogate șiroesc sub coaste.

2. *Ridicarea unui dig în mare* în tot lungul coastei, pentru ca materialul năruit de sus să nu mai fie spălat de valuri.

3. *Transformarea actualei terase de surpare într'o serie de terase artificiale*, îndiguite pe unde se simte nevoe cu ziduri de piatră, spre a împiedica curgerea materialului pământos la vale.

4. *Plantarea teraselor*, în părțile mai slabe, *cu specii de arbori cari își înfig rădăcinile foarte adânc.* Se va consulta pentru aceasta un botanist, care va ține în seamă cele două condiții necesare pentru adaptarea acestor plante la mediu: clima Constanței și solul argilos al malurilor.

Aceste lucrări terminate, toată coasta de răsărit a Constanței se va putea apoi înfrumuseța așa, încât să ne ofere un aspect tot atât de simpatic și de civilizat ca și coasta din spre Cazinou.

C. Brătescu

PÂRĂUAŞ...

Pârăuaş, ce curgi din munte,
Dintre stâncile cărunte,
Pentru ce vii tulburat,
Ca un suflet zbuciumat?

Şi de ce, din zori în noapte,
Tu te plângi în triste şoapte?
Şi de ce, din noapte'n zori,
Te plângi iar de-atâtea ori?

Nu cumva'n a'tale unde
Vre-un dor tainic se ascunde, —
Şi-ai plecat peste câmpii,
Ca să-l uiţi, să nu-l mai ştii?...

Dacă dorul te munceşte,
Vremea trece, dorul creşte, —
Şi zădarnic fugi de dor:
Dorul e ucigător!

Am avut şi eu, măi frate,
Un dor scump şi fără parte,
Şi-am plecat să uit şi eu
Dorul sufletului meu, —

Dar, întors din ţări străine,
Dorul 'l-am adus cu mine, —
Şi, pe oriunde-am umblat,
Doru'n suflet 'l-am purtat.

Rozmarin

Dr. CARL SCHUCHHARDT: O CĂLĂTORIE DE CRĂCIUN ÎN DOBROGEA LA 1884

In volumul publicat de administraţia etapelor germane „*Icoane din Dobrogea*“ la Constanţa în 1918, Dr. Carl Schuchhardt publică o interesantă „*Călătorie de Crăciun în Dobrogea înainte cu 34 ani*“.

După câteva lămuriri geografice asupra aşezării acestei provincii, spune că el a venit ca să studieze valurile romane cu lanţul lor de castele, vizibile încă până la Constanţa, lângă Marea Neagră. El le studiase şi vara timp de 8 zile, dar nu şi-a putut încheia atunci studiile şi observaţiile, fiindcă la termen fix era nevoit să se prezinte la Odessa. De aceea a cugetat să profite de prilejul ce i-l oferia vacanţa dintre Crăciun şi Anul nou pentru desăvârşirea studiilor începute.

Anotimpul era foarte nefavorabil. Vara a fost de o căldură „canibalică“, iar acum iarna se pregătia să-i facă o straşnică „obstrucţie“. Incă pe timpul când sosise din Moldova la Galaţi, aflase că nu va pleca nici un vas pe Dunăre de teama îngheţului. Vapoarele mari austriace, care făceau de trei ori pe săptămână cursa dealungul Dunării până la Odessa şi Constantinopol, încetaseră de mult să mai circule. Cu toate acestea, a găsit un Grec mic numit „Brăila“, care s'a încumetat să plece şi atunci, iarna târziu, până la Cernavoda. Pasageri se găsiau, fiindcă era în ajunul Sărbătorilor. Astfel într'un caic mic, de abia 12 persoane, s'au aşezat o mulţime de călători: un tânăr căpitan român care fusese acasă cu mireasa şi cu soacra şi făcuse o mulţime de cumpărături pentru nuntă, iar acum avea să se'ntoarcă la garnizoana sa de lângă Marea Neagră; doi proprietari, înarmaţi pentru vânătoare de iepuri şi dropii; un negustor neamţ, care voia să vândă cafea Turcilor şi Tătarilor şi altă lume. Caicul era plin şi căpitanul voios.

La început au stat toţi în linişte. Pe urmă unuia îi veni în minte să organizeze un „picnic" şi cu proviziile de mâncare aduse de diferite persoane s'a putut întinde o masă din cele mai bogate: şuncă, cârnaţi, beefsteac, costiţe de purcel, ba chiar şi un iepure întreg. Un bucătar iscusit le-a împărţit toate acestea în părţi potrivite şi cu prăjiturile, cozonacii, merele şi vinurile cele mai diferite, care n'au lipsit nici ele, s'a organizat un prânz „luculic".

Intr'aceea a început să ningă tot mai tare. Când au ajuns pe la Hârşova, pe la 4 ore, zăpada era de o jumătate de picior. Pe la ora 6 era aşa de întuneric, încât n'au putut merge mai departe timp de o oră şi mai bine, până ce n'a mai încetat ninsoarea. Abia la ora $9^1/_2$, după o călătorie de 12 ore, au sosit la Cernavoda.

Portul, gara şi un restaurant mai bunicel sunt lângă olaltă. Oraşul, un sfert de oră depărtare. Proprietarul restaurantului, un Grec, însurat cu o Vieneză. Fiind încăperi puţine, musafirii s'au concentrat mai mulţi într'o cameră.

Cu Schuchhardt a fost şi căpitanul grec al caicului.

Nefiind pilote pentru acoperit, au fost nevoiţi să facă foc toată noaptea. Căpitanul s'a întors a doua zi înapoi la Brăila, făgăduind că, dacă nu înghiaţă Dunărea, peste 3 zile iarăşi vine. In acest timp spera Schuchhardt să isprăvească lucrările şi să se întoarcă la Brăila. — A plecat, deci, imediat la Constanţa. Avea recomandaţia unui ministru către prefectul de Constanţa să-i pună la dispoziţie cai şi un însoţitor bun pe drum. Ziua a doua trebuia să o facă pe drum dela Constanţa la Megidia, iar a treia dela Megidia până la Cernavoda. A văzut mult şi din tren, fiindcă linia ferată e construită în apropierea valurilor. Această linie este de altfel şi cea mai scurtă dela Dunăre până la Mare. Drumul pe apă, prin Brăila şi Galaţi la Sulina, e un calvar nu numai din cauza lungului ocol, ci şi din cauza bancurilor de nisip dela gurile Dunării. Mai cu seamă era o jale înainte de instituirea Comisiunii Europene a Dunării. Artera principală de comunicaţie dela Viena la Constantinopol ducea pe Dunăre până la Cernavoda, iar de aici pe uscat până la Constanţa. De timpuriu s'a ivit, deci, ideia de a se creia o linie de comunicaţie mai bună decât o şosea. Dela Cernavoda începe o vale

deosebit de adâncă, ce se ridică puţin asupra nivelului Dunării şi se termină la 3/4 milă înaintea Constanţei. Valea e atât de caracteristică, încât s'au scornit poveşti că ar fi un braţ mort al Dunării. Dacă s'ar construi un canal, vasele n'ar mai face 350 Km., ci numai 60.

In 1839 inginerul prusiac von Vincke, studiind terenul, a aflat că pe distanţa de 6 mile terenul se ridică foarte puţin şi de acolo până la mare, 2 mile, duce peste o înălţime de 161 picioare parisiene. Pământul e calcaros. Atunci lucrul s'a abandonat, părând irealisabil. Acum e joc de copii, crede autorul. La începutul anilor 60, din iniţiativă engleză s'a construit linia ferată. Pe aceasta în două ore te găseşti în prietenosul oraş pontic Constanţa.

Da, oraşul face impresie foarte amicală, cu tot renumele prost ce i-a ieşit de 1900 ani şi mai bine. Vorbeşte apoi de Ovidiu, care aici a scris „Tristia“ şi „Pontica“ şi tot aci în „pontica terra“ e şi înmormântat. Multă vreme nu s'a ştiut unde a fost vechiul Tomis. De când s'au descoperit însă inscripţii cu „Civitas Tomitanorum“ orice discuţie e fără rost. Cu toate schimbările întâmplate de atunci încoace natura a rămas aceiaş.

Oraşul e pe o limbă de pământ, care se ridică până la o înălţime de 100 picioare asupra mării. Pe punctul extrem al peninsulei este Hotelul Carol, lângă far, având aranjament european şi fiind condus de un Prusac. Iarna e aproape pustiu. Insuşi directorul hotelului e la Nizza. Vântul suflă cu atâta turbare şi valurile se ridicau şi stropeau picături de apă până sus pe zidurile hotelului, care le sta ca un zid în cale. Vasele care vin numai odată pe săptămână din Varna şi Odessa, de astădată n'au mai venit.

Dându-ţi seama de urgiile vremii de aici, înţelegi pentru ce Grecii au întârziat atâta timp cu colonizarea în aceste părţi şi pentru ce însuşi Argonauţii au trebuit să fie conduşi de mână cerească şi să fie consideraţi ca adevăraţi eroi. Ovidius însuşi numeşte această mare „mare lipsită de porturi“, „mare portibus orbum“. Totuş comerţul a înflorit, semn că nici în alte părţi nu sunt porturi mai bune.

Inscripţii greceşti şi latineşti, fragmente de sculptură de tot soiul, părţi de figuri, pilastri, arhitrave, coloane, capiteluri

se văd adese ori zidite în pereţii caselor, sau în curţile şi pe străzile Constanţei. In partea de N.-E. a oraşului autorul a văzut un uriaş „pithos", adecă un vas cât o bute. Vasul Danaidelor pe monumentele greceşti încă are această formă; tot aşa e şi vasul în care se ascunde Eurystheus dinaintea vierului erymantic. Două minute dela Hotel Carol, pe malul sudic, se vede o vilă frumoasă, a cărei faţadă e plină de inscripţii şi sculpturi. E locuinţa de vară a lui M. Cogălniceanu, unul dintre cei mai însemnaţi şi mai populari bărbaţi ai României, care cel dintâiu s'a interesat de arheologia acestei provincii şi care a fost reprezentantul principal al ţării la congresul din Berlin. Schuchhardt a fost primit aici foarte amical şi sprijinit în tot chipul cu vorba şi cu fapta.

Dar nu e aceasta singura vilă din Constanţa. El spune, câtă lume vine vara aici, unde e nu numai un monument şi o piaţă Ovidiu, ci şi un hotel Ovidiu, o stradă Ovidiu, grădina Ovidiu ş. a. Monumentul era tocmai sosit în gară la Cernavoda şi, fiindcă transportul costa 1000 lei, s'a dat bal ca să se scoată cheltuiala aceasta. (Monumentul s'a comandat în Italia). Bietul Ovidiu! Nici turnat în bronz nu revine bucuros la locul exilului său!

Când prefectul i-a dat un însoţitor tatar, i-a spus: „Noi am avut recoltă proastă; cine ştie ce vi se poate întâmpla".

Mai înainte cu 8 zile dispăruse fără urmă, între Cernavoda şi Megidia, un funcţionar de gară. A doua zi dimineaţa la ora 7 avea să plece cu tătarul. Deşi aceştia nu sunt atât de cinstiţi ca Turcii, totuş cei din Constanţa au nume bun. Limba lor e o turcească stricată, dar, ca toate naţiunile străine, încep încet-încet să vorbească ceva româneşte (.... aber wie alle fremden Nationen im Lande fangen sie nach und nach auch etwas rumänisch zu sprechen an). In restaurante ei beau bere. Turcii mastică.

La 10 Ianuarie (29 Dec. st. v.), înainte de răsăritul soarelui, pe un ger de 10° Reaumur a plecat din Constanţa, dar nu pe şosea, ci razna pe câmpii. Vântul sufla puternic, să le taie nasul şi urechile. Neputând călători mult timp aşa, ca să se încălzească, mai coborau de pe cai şi-i duceau de frâu după ei. Intr'un cimitir turcesc a găsit o frumoasă inscripţie gre-

cească, de pe care ar fi luat bucuros copie cu sugativa umedă, dar pe vremea aceea de vifornită cumplită era imposibil. A fost nevoit deci s'o copieze cât mai fidel posibil.

Autorul şi-a atins scopul în ce priveşte studiul valurilor. Cine nu ştie de zidul dracului (Teufelsmauer) în Germania? Lucru drăcesc li s'a părut vechilor germani valurile de apărare ale Romanilor. Tot aşa sunt şi cele din Dobrogea, dar nu unul ci trei după olaltă: unul de pământ mai mic, altul mai mare şi al treilea de piatră. Şi aceste valuri sunt parte din pământ, parte din piatră. Fiind şi în Dobrogea construcţii diferite, evident că ele sunt din epoce diferite. Dacă aceste valuri ar fi aşezate pretutindeni la aceeaş distanţă, s'ar putea eventual zice că întâiul val a fost prima linie de apărare, al doilea a fost a doua şi al treilea a treia. Dar aici nu e cazul. Cele trei valuri când se apropie şi chiar se unesc, când se îndepărtează cale de câteva ore. Evident, deci, că fiecare val a fost o încercare de a salva imperiul roman dintr'o anume direcţie, apoi din altă direcţie. Nu se poate vorbi, deci, de un unic val al lui Traian.

Valul de piatră, cel mai nou dintre toate, a fost studiat mai mult. Mergând dealungul lui, autorul a constatat cu uimire că dacă nu s'a acordat interes ştiinţific acestor construcţii romane, s'a acordat în schimb interes practic, luând şi transportând de aici pietre în toată regiunea. Pietrele mari de formă pătrată şi lungi de 1 m. au fost cele care au trezit mai mult lăcomia locuitorilor postromanici ai Dobrogei. E piatra de calcar obişnuită între Dunăre şi Marea Neagră. Pietrele erau aşezate una peste alta fără legătură de mortar. Din felul cum erau tăiate aceste pietre se vede că ele serviau nu numai la fortificare, ci, ca şi în Bavaria, ele formau un zid liber. Valul avea dela Dunăre până la Mare 65 Km. şi era întărit şi cu şanţuri adânci de 2 m. E destul de mare, deci, ca să alimenteze cu piatră de construcţie necesară sate întregi. Astfel sunt: Omurcea, Murfatlar, Alacap; pietrele din cimitirele turceşti sunt tot din aceste valuri; însăşi linia ferată îşi datoreşte soliditatea tot acestora. In satul Hasancea a văzut autorul un şir lung de pietre destinate pentru Constanţa şi de acolo mai departe.

După întâia zi de călărit, autorul s'a întors la Constanţa

să cineze şi să doarmă bine şi a doua zi l-a găsit pe Tatar la gara din Megidia. In această zi a traversat interesanta vale dela Megidia la Cerna-Voda, având parte şi de un timp frumos. Malurile văii celei largi au înălţime de 15—20 metri. Valul construit deasupra malului sudic, în multe puncte s'a prăbuşit cu mal cu tot. De când s'a închis valea dela Cerna-Voda, Dunărea nu mai poate întra pe această vale; bălţile, care acoperiau întreagă regiunea aceasta, s'au împuţinat, stuful e înlocuit tot mai mult de iarbă şi în unele locuri se văd şi semănături. Cu toate acestea regiunea e încă tot un cuib de paludism cum nu este în toată România. Acest petec de pământ e însă foarte roditor, mai cu seamă în comparaţie cu stepa ce se întinde, departe spre Nord şi Sud, lipsită cu desăvârşire de apă, spre nenorocirea oamenilor şi a animalelor, aşa încât aici se îngrămădesc vitele dela păşunile cele mai îndepărtate. Aici sunt săpate puţurile cu apă şi aici îşi au şi păstorii turmele lor de viţei, cai şi oi şi colibele lor în şir lung.

Autorul a poposit la un păstor bătrân, îmbrăcat cu o sarică închisă ca o haină de călugăr. Făcea foc cu un fel de turfă primitivă (crede autorul) cu „stuf". Pentru a aţâţa focul a scos prin acoperişul bordeiului câteva fire de trestie şi le-a aprins. Bucăţica de carne de iepure ce i-a dat-o autorul, păstorul a privit-o cu neîncredere, fiind obişnuit să mânânce numai mămăligă cu brânză. Păstorul i-a mai spus că n'a fost niciodată în Cerna-Voda deşi e numai la 2 ore depărtare.

A sosit în aceeaş seară la Cerna-Voda, când trebuia să vină caicul dela Brăila. In cele din urmă îşi pierduse răbarea şi Tătarul şi venea în galop. Ajunşi în comună, au domolit galopul la trap. Era o negură aşa de deasă încât abia vedeai la distanţă de 5 paşi.

Aici această vreme ţinuse toată ziua şi începură să se arate şi sloi tot mai mari pe Dunăre. Căpitanul din Brăila telegrafie că nu poate veni.

Mai aveau o speranţă că vine un şlep din Rusciuc să descarce piei la Cerna-Voda şi să plece mai departe la Brăila sau Galaţi. N'a venit nici şlepul. Ziua următoare veniră cu trenul din Constanţa şi alţi pasageri cari păţiră ca şi el. Erau doi

moşieri, negustorul neamţ care voia să se ducă la Constantinopol, doi ofiţeri din Constanţa (un colonel şi un locotenent de roşiori) cari voiau să facă sărbătorile în capitală. S'a discutat mult dacă nu e bine să aştepte şlepul din Rusciuc, sau să telegrafieze căpitanului din Brăila să vie cu orice preţ, sau să plece cu bărcile pe Dunăre în jos. In sfârşit au căzut toţi de acord să închirieze nişte căruţe şi să meargă aşa până la Măcin. E vorba de un drum de 150 Km. Pe toată întinderea aceasta de pământ nu e decât orăşelul Hârşova; încolo sunt numai sate cu bordee în pământ. Erau şase persoane la început. Din milă s'au mai admis în caravană şi un Evreu şi un Grec şi, în 2 sănii şi 2 care turceşti, au plecat spre Nord, dealungul Dunărei. De şosele în partea locului nu poate fi vorba. Mergeau pe unde vedeau cu ochii: pe dealuri, prin văi, prin ponoare şi răzoare. După cinci ore s'au oprit în Topalu, unde au luat alte care până la Hârşova. Aici colonelul, voios, voi să facă un „chef", ceeace pentru el, ca fost student la Heidelberg, nu era noutate. Tot aici, dimineaţa, găsiră de cuviinţă să treacă în pripă Dunărea drept în gura Ialomiţei, fiindcă până la Măcin se pot îngrămădi sloii de gheaţă şi să le împiedice trecerea. Dela gura Ialomiţei apoi cu căruţa la gara Ianca. Şi, fiindcă barcagii greci refuzau să-i treacă, au trecut cu bărci militare. N'au putut trece decât aruncând un otgon celor de pe mal. In sat au luat masa şi un car pentru drumul spre Ianca. Innoptându-se curând, n'au putut merge decât până la Padina, unde fără a se anunţa, se duc la boerul, care i-a primit cu rară ospitalitate şi la care a găsit revista germană „Gartenlaube" şi care, fiind de origină din Transilvania, cetia şi Löbes Encyklopädie der Landwirtschaft, apoi cărţi nemţeşti de chimie, de fizică, de creşterea cailor, oilor şi romanele lui Spielhagen. După ce înşiră toate felurile de mâncare ce le-a dat, spune că le-a dat şi vin nou să bea.

A doua zi dimineaţa, pe la ora 10, plecară de aici cu un car cu 4 cai, dar nu ajunseră la Filiu decât după amiază, la ora 5. Aici iarăşi au găsit o cunoştinţă, însă, deşi nu era acasă, totuş colonelul a forţat uşa cu sabia şi a dat ordine servitorilor să gătiască de mâncare. Seara la 9 au plecat pe întuneric mare pentru a lua trenul de noapte din Ianca. Sătenii, oameni buni, nu i-au lăsat fără ajutor. Işi dau mereu signale ca să nu se

piardă unii de alţii. In sfârşit la 12½ erau la gară. Călătoria dela Cerna-Voda până la Ianca a durat trei zile. Autorul cu cei doi moşieri luă numai decât trenul de Brăila şi Galaţi, pe când ofiţerii mai aşteptară două ore după trenul de Bucureşti.

Aşa s'a sfârşit călătoria aceasta bogată în osteneli, dar şi în vederi interesante de locuri şi oameni, încheie autorul şi încheiem şi noi.

I. Georgescu

UN NEAMŢ DESPRE ŢARA NOASTRĂ IN ANUL 1858.

Un anticar german ne-a trimis zilele aceste o descriere de călătorie rămasă până acum necunoscută: *Dr. Wilhelm Hamm: Südöstliche Steppen u. Städte*, Frankfurt am Main (Sauerländer) 1862 8⁰, 349 pp. în care se află câteva ştiri demne de a fi scoase din uitare:

Autorul a scoborât Dunărea cu vaporul ca şi D-na Audouart, despre care am vorbit tot într'această revistă [1]).

Cele dintâi case româneşti le observă pe la Orşova. Le găseşte cu mult mai bune decât cele sârbe văzute pe malul drept, cele din urmă arătând ca nişte grămezi de fân cu o gură drept uşă. Prin Porţile-de-fier, atât de periculoase pe atuncea din caza stâncilor, vaporul face o alergare cu poşta valahă trasă de opt cai şi precedată de doi poştalioni pe drumul dealungul malului. Vaporul nu pare să se fi oprit până la Giurgiu. Autorul notează însă pe malul nostru bordeie cu păzitori, soldaţi înarmaţi. Astfel de posturi de gardă erau eşelonate dealungul malurilor dunărene [2]). Pe râu navigau corăbii greceşti şi turceşti, extraordinar de murdare. La Giurgiu noroi şi animaţie, multe trăsuri pentru aducerea pasagerilor la Bucureşti. Autorul continuă însă pe acelaş vapor, în care se încărca porumb şi cărbuni la Giurgiu.

La Brăila mare animaţie şi corăbii multe. La Galaţi noroi până la genunchi. Neamţul nostru se dă jos. Găseşte gazdă la otelul cel mai bun din oraş, „Hotel de Paris", destul de bunişor,

---

1) v. an IV, No. 4, p. 118.

2) Un astfel de post a fost desemnat în mod magistral de francezul Théodor Valério in anul 1855 şi reprodus în aquaforte în frumosul său album de costume (Les Populations des Provinces Danubiennes pl. IV,) iaraltul, din Banat însă, de Raffet în 1834 (cf. Demidoff: Voyage.................Paris 1854 p. 74.

dar de o scumpete grozavă. Populaţia portului era şi atunci cosmopolită: Români, Greci, Turci, Ruşi, Italieni, Unguri, Nemţi, Dalmaţieni, Albanezi etc. dar mai ales Ovrei. Oraşul în plină desvoltare, numărând 60.000 de locuitori, adică de zece ori mai mult decât în 1820. Locuitorii se plângeau însă de nesiguranţa care domnia in ce priveşte proprietatea ca şi viaţa.

Casele oraşului erau foarte proaste şi rău ingrijite, mentalitatea dominantă fiind „că aci trebuia câştigat repede parale ca să fie apoi cheltuite aiurea". — Mai toate mobilele erau importate dela Viena sau Marsilia, haine gata veniau dela Pesta, unde mulţi croitori lucru numai pentru piaţa Galaţilor. Trăsurile veniau deasemenea dela Viena, pentru a fi vândute la Bucureşti şi la Iaşi — mai toţi călătorii vorbesc de altfel de acest lux, dela sfârşitul veacului al XVIII-lea încoace [1]).

Hamm să mută la Hotel Europa al lui Bogdan, un han de soiul cel mai grozav; trecem peste detaliile provestite.

In oraş nu era mai nici o distracţie şi nimic de văzut — numai birturi cu mâncare proastă şi murdară. Canalizaţia lipsea, se bea apă din Dunăre, cei bogaţi o beau cu dulceţuri „spre a nu-i simţi gustul".

Singura casă mai bună era Bursa, unde era sgomot şi lume multă. Ovrei, sărafi, negustori, escroci şi alţii. In port staţionau două vase ale marinei engleze „Weser" şi „Boxer", în serviciul Comisiunii Dunărene. Pretutindeni animaţie mare; se încărca mult porumb. Singura fabrică din oraş era o moară cu aburi.

Pe Siret veneau cantităţi enorme de lemne cu plutele. „Dacă devastaţia pădurilor mai continuă ca până acum, Moldova se va găsi întrr'o zi lipsită de material lemnos,", spune Hamm în mod profetic.

In cafenele se jucau multe jocuri de hazard, ducaţii treceau repede din mână în mână, de dimineaţă până noaptea târziu.

Intr'o duminică Hamm asistă la o pedeapsă publică în stradă. Hotărârea judecătorească fu cetită de un funcţionar, lumea fiind chemată la faţa locului cu darabana. Cel vinovat fu bătut în

---

1) Un Conte Festeticz era cel dintâlu care începu pe la 1785 să importe trăsuri dela Viena în Principate (cf. Articolul nostru în Revista Istorică X, 1—3 p. 50).

mod grozav pe spatele gol, culcat pe o bancă pe care o luă apoi pe spatele său acoperit cu răni, după săvârşirea pedepsei. Această schingiuire nu făcu însă multă impresie asupra altor răufăcători. Câteva minute mai târziu străinul asistă la o bătaie între ţărani şi poliţişti, unul din cei din urmă căzând greu rănit la pământ. Vinovatul scăpă neatins. Tot într'aceiaş zi mai asistă la o astfel de scenă dintre un Evreu şi un crâşmar grec. Crime de tot soiul erau la ordinea zilei. Justiţia funcţiona prost; cine avea parale ştia de obiceiu să scape de pedeapsă.

In „grădina publică" cânta o muzică militară Duminicile Exista şi un teatru foarte primitiv.

Autorul făcu o excursie până la curtea Folteşti, la 34 km de Galaţi. Găseşte cuvinte bune pentru ţărani şi este plăcut surprins de curăţenia ce domneşte în casele lor — mai ales după experienţele ce le avusese la Galaţi. Regretă însă că plugarii beau prea mult şi că nu muncesc cum ar trebui, amânând întotdeauna orice treabă pentru ziua de mâine.

Dela Galaţi, Hamm pleacă, în Iunie 1858, la Tulcea, cu vaporul. Acesta era înghesuit de lume, între alţii şi Omer Paşa, preşedintele Comisiunei Dunărene.

La Tulcea era un birt nemţesc „Ringler" care oferea o acomodaţie destul de bună. Oraşul număra vre-o 20.000 locuitorii, în cea mai mare parte Greci, Bulgari, Italieni şi Nemţi. Turcii se împuţinară mult după războiul din Crimeea. Rămâneau dintre ei numai vre-o 60 de familii. Casele lor părăsite erau luate în stăpânire de alţii. Clădirile, mai toate de lemn, erau în stil turcesc, cu ferestrele închise cu zăbrele de lemn, ce ascundeau odinioară haremele.

Pe Dunăre erau aci vre-o sută de vase în drum spre Galaţi, pentru încărcarea cerealelor. Se mai observa un vas de război francez, „Averne", detaşat pe lângă Comisiunea Dunăreană.

Locuitorul cel mai de seamă din oraş era consulul austriac v. Martyrt căsătorit cu o boieroaică din Muntenia, n'am putut afla cine.

Negustorii principali erau toţi Greci, Ovreii ocupând un loc mai modest. Comerţul de vite era însă în mâna lor. Hamalii şi grădinarii mai toţi Bulgari, meseriaşii însă erau Sârbi sau Unguri. Românii de aci stăteau pe un nivel mult mai scoborât decât

ţăranii din judeţul Covurlui. Era şi o mahala nemţească în oraş, ai cărei locuitori nu par a fi fost prea simpatici, chiar după mărturisirea compatriotului lor.

De aci Hamm plecă cu căruţa la nişte sate „Kataloi“ [1]) şi „Atmadscha“ [2]) pentru a vizita coloniile de cultivatori germani stabilite acolo. Casele lor erau foarte sărăcăcioase, numai un fel de bordee îngropate în pământ, aproape fără mobilă şi fără unelte de gospodărie. Numai două sau trei locuinţe erau mai bune, şi ele însă de lut şi acoperite cu paie. Erau totuşi văruite alb şi aveau chiar ferestre şi uşi.

Hamm fut găzduit la un colonist francez, D. Puissant dela Dijon, ajuns crâşmar la Cataloi. Crâşmăriţa cetia romane franceze, culcată pe divan şi fumând ciubucul. Stăteau destul de bine şi odaia de musafiri conţinea unele mobile mai luxoase, dovedind că familia trecuse prin vremuri mai bune înainte de a ajunge în pustiu.

Coloniştii nemţi stăteau însă prost, murdărie şi sărăcie pretutindeni. Erau originari din Württemberg, Baden, Ungaria şi Polonia, în total vre-o 40 de familii. Fuseseră înainte în Basarabia, de unde fugiseră în timpul războiului din Crimea, pentru a scăpa de serviciul militar rusesc. Veniseră în Dobrogea cu speranţe mari şi cu câteva economii; pierduseră însă şi unele şi altele. După război încercaseră să se întoarcă în Basarabia. Guvernul Rusesc nu-i mai primi îndărăt; le plăti totuşi drumul înapoi în Dobrogea, dându-le chiar ceva bani şi provizii. Coloniştii aveau mai toţi simpatii pentru Rusia, ne mai având nimic german în afară de limbă, şi ea stricată, şi religia luterană. Cultivau porumb, cartofi, orz şi ovăz cu unelte de model rusesc, foarte primitive. Locuiau ca ţăranii ruşi în murdărie, dormind pe vatră şi împărtăşind casa cu porcii şi găinele, într'un miros grozav. Erau totuşi relativ mulţămiţi; aveau, cum se zicea, mai toţi bani ascunşi şi spuneau „es geht uns gut“; regretau însă

---

[1]) Cataloi, cf. M. Dict. Geogr. II. p. 228, la 12 km. spre SW de oraşul Tulcea. Satul era în 1899 locuit de Români, Bulgari, Germani austriaci şi Italieni.

[2]) Atmagea, cf. M. Dict. Gegr. I. p. 138' la 45 km. spre SW de Tulcea. In 1898 mai toţi locuitorii erau încă Nemţi, păstrând limba cam amestecată şi religia lor, protestantă sau anabaptistă.

amar că plecaseră din Rusia. Guvernul turcesc vroi să-i silească să devie cetăţeni otomani (rayas).

Colonia dela Atmagea era mult mai însemnată, mai toţi locuitorii erau din Posen (Prusia), unii din Württemberg. Veniseră deasemenea din Rusia, părinţii lor emigrând din Germania în anul 1815. Stăteau mai bine decât compatrioţii lor dela Cataloi şi Guvernul Prusian se interesa mult de ei prin agentul consular Blücher dela Galaţi.

Hamm ne arată cât de puţin era populată Dobrogea atuncea. Coloniştii primiră pământul gratuit dela Guvernul Turcesc. De vre-o adevărată înflorire nu putea însă fi vorba pentru ei sub stăpânirea unei administraţii înapoiate, conrupte şi chiar barbare.

Peste câteva zile Hamm plecă cu vaporul la Sulina, atuncea un oraş nou născut, foarte primitiv, dar unde se cheltuia mult pe la birturi. Mesele de biliard, tripourile şi crâşmele erau atracţiile acestui oraş, ridicat dela 1850 încoace, când exista numai farul şi o casă de piloţi. Casele erau mai toate de scânduri, cutii de ţigări şi alte astfel de materiale.

Locuitorii, tot atât de cosmopoliţi ca la Galaţi. Se vorbea de obicei o italienească stricată „lingua franca".

Hamalii câştigau aci bani mulţi, dela 1 până la 6 ducaţi pe zi. Aceste sume mergeau fireşte după câteva ceasuri în buzunarele crâşmarilor.

Hamm vizită şi cimitirul aci, absolut neîngrijit, cu crucile sale de lemn indicând locul de odihnă al unor marinari din mai toate ţările Europei. Cel mai vechiu mormânt era al unui danez sau norvegian: „Knud Knudsen", Mandal 1852.

Din Sulina Hamm părăsi regiunile noastre, plecând cu vaporul la Odesa.

Am crezut că va fi poate de un oarecare interes să dăm aceste spicuiri din cele povestite despre noi de acest străin acum aproape 70 de ani. Aceste pagine ne mai aduc, după multe alte, încă o mărturile despre starea înapoiată în care se afla ţara noastră acum abea o generaţie. Dacă mai avem multe de făcut, vedem totuşi că am înaintat bine de atuncea pe calea progresului, ceeace trebue să ne fie un imbold pentru a ajunge încă cu mult mai departe în viitor.

Constantin Karadja

LITERATURĂ „DOBROGEANĂ"

— Reliefări. —

„Dobrogea e ca o ţară necunoscută şi depărtată, spre „care nimenea nu râvneşte. Bucureştenii nu prea îşi părăsesc „trotuarele; iar când le vine „dor de lung călătorit", atuncea „visează peisagii cu ceruri azurii şi mări calme, rulete unde „s'ar putea câştiga averi nemăsurate, şi aventuri cu femei „frumoase, care au obiceiul să-şi aleagă totdeauna domiciliul la Florenţa..." (**„Privelişti Dobrogene"** *de* **M. Sadoveanu).**

Iată în câteva cuvinte lapidare soarta unei provincii, imaginea sa obişnuită străvăzută în conştiinţa atâtor oameni şi Români şi —, printre ei —, a atâtor intelectuali. Totuşi sunt nenumărate aspectele cari ne-ar putea interesa de aproape la viaţa fermecătoarei Dobroge

In paginile ce vor urma, se va căuta să se reliefeze literatura „dobrogeană", oricât de mărginit şi sărac în motive de inspiraţie s'ar părea subiectul...

* * *

Prin literatură „dobrogeană" înţelegem în primul rând operele cari s'au inspirat din variatele forme şi înfăţişeri ale vieţii din Dobrogea, operele de *„inspiraţie dobrogeană"*. Acestea fac parte integrantă din însăşi viaţa Dobrogei. Ele nu s'ar fi ivit niciodată şi niciodată n'ar fi avut un drept la viaţă, dacă nu le-ar fi inspirat Dobrogea cu oamenii, natura şi împrejurările ei caracteristice.

Operele acestea există prin Dobrogea; ele cuprind şi realizează, s'ar zice, *esenţă concentrată de viaţă dobrogeană.*

Dar şi Dobrogea există prin aceste opere, pentrucă ele o prind şi o redau în multivariatul ei caleidoscop; printr'însele putem cunoaşte şi înţelege aceeace Dobrogea are mai important, mai caracteristic şi, poate, mai artistic — deci mai înrudit cu eternitatea.

Individul comun nu poate prinde din *viaţa* Dobrogei—oricât de bine ar cunoşte-o — decât impresii fugare, păreri, unghiuri diferite, ţanduri întâmplătoare desprinse din marea realitate care este viaţa acestei provincii, pentrucă pe fiecare îl interesează în primul rând specificul ei dintr'un anumit punct de vedere. Operele inspirate însă din viaţa, datinile şi împrejurările respectivei provincii trezesc o imagine unitară—şi, desigur, cea mai desăvârşită—despre aceasta.

Prin urmare, Dobrogea, Dobrogea noastră, aceea care—independent de colţul de pământ ce poartă acest nume — trăieşte viu în sufletul nostru, este într'o mară măsură creaţia literaturii de *inspiraţie dobrogeană.*

Dar astfel de opere constituie numai indirect literatura „dobrogeană". Suprema contribuţie a unei provincii însă la literatura întregului neam este *artistul creator.* De aceea, una dintre principalele preocupări ale paginilor de faţă este—indiferent de motivele sale de inspiraţie şi de nuanţele scrisului său — artistul creator, pe care Dobrogea l-a dăruit întregii literaturi. Oricât de discretă ar fi legătura invizibilă între provincie şi artist, oricât de puţin aparentă este Dobrogea însăşi în creaţia poetului pe care ea l-a produs, totuş în sufletul acestuia trăieşte ceva din caracteristicul specific al Dobrogei.

* * *

Imaginea Dobrogei trăieşte vie în folklorul românesc. Deşi s'ar părea că din vechiul Regat provincia cea mai puţin românească din punct de vedere etnografic este Dobrogea, totuşi şi aici — ca pretutindeni—folkloriştii au putut găsi şi culege nepreţuite mărgăritare de poezie poporană, autentic româneşti nu numai prin fondul şi sentimentele lor, ci chiar prin graiul ce le învăşmântă.

Astfel, cel mai frumos cântec bătrânesc al nostru şi una dintre creaţiile estetice de mare valoare ale neamului nostru, „Mioriţa", are o variantă dobrogeană, culeasă de G. Dem. Teodorescu şi publicată în colecţia sa sub titlul *„Oaia năzdrăvană"*. De altfel, nu e nici o mirare, ţinând seama că una dintre principalele ocupaţiuni ale elementului românesc dobrogean este păstoria.

In varianta citată, eroii vrăjmaşi ciobanului moldovean nu mai sunt Ungureanul şi Vrânceanul din varianta lui Alexandri, ei „trei dorojani, feciori de mocani", adică vlăstare ale coloniştilor

ardeleni cari, întâmplător sau într'adins, urmând unul din obicinuitele drumuri ale migraţiunii păstoreşti, au ajuns şi s'au stabilit în Dobrogea.

Câteva alte minunate creaţii poetice ale poporului dobrogean le-a adunat în colecţia sa Teodor Burada. O doină din această colecţie o întâlnim şi în studiul „Circulaţia cuvintelor“ de B. P. Haşdeu.

Intr'adevăr, când a fost vorba să respingă seducătoarea, dar perfida teorie a lui Cihac asupra caracterului slav al vocabularului limbi româneşti, Bogdan Petriceicu Haşdeu şi-a găsit în Dobrogea exemplele poetice cu ajutorul cărora să facă dovada că nici chiar în această provincie, unde s'ar părea că influenţa slavă în decursul istoriei s'a exercitat mai intens şi mai complet, elementul lexical slav nu trăieşte în limbă nici pe departe aşa de puternic — de rezistent şi de general întrebuinţat — ca elementul latin. Sunt două exemple: o doină şi un bocet. Doina, care, după cum am spus mai sus, e împrumutată din colecţia lui Burada, sună astfel:

Vara vine, iarna trece,
N'am cu cine mai petrece;
Şi cu cine am avut,
Vai de mine l-am pierdut!
L-a mâncat negrul pământ
La biserică'n mormânt!

* * *

Operele de inspiraţie dobrogeană însă nu sunt propriu zis cele de mai sus, fiindcă ele numai întâmplător s'au întâlnit la un punct de intersecţie cu Dobrogea şi viaţa poporului dobrogean român.

Două sunt însă operele cari închid într'adevăr în sine imaginea Dobrogei: una cu coloratură ştiinţifică, deşi înveşmântată în haina literară, „Constanţa pitorească“ de Ioan Adam; alta cu coloratură şi nerv poetic, „Privelişti Dobrogene“ de Mihail Sadoveanu.

* * *

Perla Dobrogei şi perla Mării Negre este portul Constanţa, minunat şi feericul port construit pe un promontoriu de piatră ieşind în mare, de pe digul căruia ochiul şi sufletul poate urmări

până departe, în infinita zare, unda insinuantă şi momitoare ce te farmecă, transportându-te în lumea efemerei şi, totuşi, eternei închipuiri!

Frumuseţea şi vraja minunatei Constanţe şi a împrejurimilor ei a prins-o în pagini interesante, totdeauna plăcute, înălţându-se uneori la entuziasm de odă şi semnificaţie de imn, dar păstrând seninătatea şi seriozitatea ştiinţifică, I. Adam în *„Constanţa pitorească“*.

Deşi titlul se referă--s'ar părea—numai la portul Mării Negre, opera îmbrăţişează întreaga viaţă şi natură dobrogeană, lărgindu-şi cadrul, până la a ne da chiar o viziune a Constantinopolului, feerica cetate din basme.

Pe locul unde astăzi îşi oglindeşte chipul în valuri fermecătoarea şi graţioasa Constanţa, se înălţa odinioară colonia grecească Tomis. Originea acesteia se pierde în vremurile legendare, către cari ne duce povestea eroului Iaso, care s'a dus cu Argonauţii lui până în ţara Colchilor la regele Aetes, pentru a-i cere lâna de aur a berbecului sacrificat acolo de Phryxus, reuşind s'o cucerească numai prin vrăjile şi intrigile femeieşti ale Medeii.

Istoriceşte, autorul ne oferă precise şi preţioase informaţii: fundarea coloniei Tomis de către Milet, viaţa coloniei la marginea „Scytiei minor“, stăpânirea succesivă a Sciţilor, Geţilor, Macedonenilor şi Romanilor, insistându-se în special asupra rostului şi soartei oraşului sub împăraţii romani. In timpul evului mediu, atrage luarea aminte despotul Dobrotici, dela care se trage numele întregii provincii, figura lui Mircea cel Bătrân, sub stăpânirea căruia ajunge şi ţara, şi oraşul. In sfârşit Turcii devin cuceritorii, aducând sărăcia, mizeria şi obscurantismul acolo unde se înălţase falnică odinioară „Respublica Tomitanorum“ şi transformând bogata şi puternica cetate în slabul şi săracul sătuleţ Kiustenge. Timpurile noi aduc renaşterea Constanţei prin activitatea vrednicilor descendenţi ai vechilor stăpânitori ai lumii.

Intrând înăuntrul oraşului, aşa cum se prezintă astăzi, scriitorul ne înfăţişează principalele strade şi clădiri din Constanţa, oprindu-se asupra originalei siluete arhitecturale a Poştei: nezugrăveşte geamiile cu atmosfera lor de grav şi sumbru misticism, produs al unui colectiv suflet bolnav de răul gloriei de odinioară a decăzutei rase turceşti; ne plimbă pe bulevardul înţesat de lumea venită

să se răcorească de arşita de peste zi în brisa de amurg a mării; ne sugerează discret farmecul adevăratei plimbări pe bulevard, dimineaţa, în linişte şi singurătate; atrage atenţia noastră asupra Cazinului, evocându-ne imaginea măreaţă şi graţioasă a viitorului Cazino; ne conduce prin port, pe cheiuri şi printre vapoare, arătându-ne maiestatea operei săvârşite de munca tenace a omului.

Dar ceeace constituie farmecul special al Constanţei este — marea! De aceea, marea ne va fi zugrăvită în variatele-i aspecte şi minunatele sale efecte: splendoarea mării văzute de pe mal, călătoria cu barca în largul mării pe vreme liniştită şi în timp de furtună, răsăritul lunii, pe mare, apariţia soarelui dimineaţa din valurile mării, o excursie cu vaporul în tot întinsul mării, până la feericul păstrător al tainelor a două imperii, bogatul Bizanţ, astăzi umbra lui însuşi de odinioară; în sfârşit, izbucnesc puternice furtunaticele bântuiri ale vânturilor pe mare în timpul iernii, anotimp aşa de primejdios pentru navigatori.

Partea întâia, în care este vorba propriu-zis de „Constanţa pitorească", se încheie cu o splendidă şi măreaţă evocare a marelui exilat dela Roma în lumea barbariei gete, rafinatul şi elegantul poet Publius Ovidius Naso.

Ca o curiozitate istorică, verigă ce leagă pământul Dobrogei de lumea apuseană, autorul profilează pe fondul amintirilor din războiul Crimeii silueta monumentului francez înălţat de Franţa în onoarea fiilor săi seceraţi de ciumă în acel războiu şi aşezat deasupra gropniţei comune în care dorm amestecate şi înfrăţite osemintele atâtor tineri eroi.

In a doua parte a cărţii, autorul ne va condnce prin împrejurimile Constanţei de-alungul Mării Negre. Ajungând la Mamaia, caracterizează în cuvinte inspirate insula lui Ovidiu, plaja, limba de nisip zvârlită de mare între lacul cu apă dulce Siut-Ghiol şi Marea cea sărată, popasul la moara armeanului Agopcian, aspectul întinsului mării şi a împrejurimilor dunei văzute de pe dealul dela moară şi evocă încăodată figura copleşită de tristeţe şi resemnare a marelui Ovidiu. Această frumoasă monografie se încheie cu legenda „Mamaiei", extrasă dintr'un cântec vechiu turcesc, după care mamaia ar fi fost o moldoveancă furată de un paşă turc împreună cu mica şi drăgălaşa ei fetiţă, Constanţa.

In câteva trăsături se înfăţişează drumul plantat la vii, cu popa-

sul înveselitor la berăria Gruber şi alergările caracteristice cu caii mici de Dobrogea dela Anadalchioi. Apoi suntem transportaţi pe drumul prăfuit al Tekirghiolului spre locul cu acelaş nume, care îşi are şi el legenda lui: povestea bătrânului turc Tekir, care s'a tămăduit de picioare în nămolul rău-mirositor al lacului.

Dar ceeace îi inspiră autorului simţirile de cea mai înaltă tensiune este Tropaeum Trajani dela Adam-Clisi: după descrierea Tropaeului, a tumulusului învecinat, a municipiului din valea apropiată, se dovedeşte interesant şi convingător originea romană a monumentului şi cetăţii şi semnificaţia lor superioară de mândrie şi civilizaţie romană.

Descrierea frumuseţilor şi comorilor Dobrogei se sfârşeşte cu imaginea precis conturată a carierelor dela Canara, unde se dislocă enorme blocuri de piatră prin explozia dinamitei.

Incheierea cărţii cuprinde trecerea în revistă a poporaţiilor dobrogene: Românii autochtoni, Transilvănenii şi Mocanii, Cojanii şi Tătarii, insistându-se asupra rolului covârşitor atribuit Mocanilor, elemente neaoş româneşti, foarte dârze şi rezistente.

* * *

Aspecte şi mai variate, un complex de diverse note caracteristice ale vieţii dobrogene, impresii nenumărate topite într'o singură imagine unitară—Dobrogea noastră, crearea ei artistică prin meşteşugita putere a literaturii—, ne înfăţişează ciclul de schiţe şi nuvele cuprinse în volumul d-lui M. Sadoveanu „Privelişti Dobrogene". Vom încerca să prindem într'un tablou diferitele imagini şi idei ale acestui volum, din ansamblul căruia putem trăi intens şi artistic: Dobrogea.

Mai întâiu, o observaţie: oricât de interesantă şi plină de adevăr e „Constanţa pitorească", totuşi ea nu redă decât fugar şi fragmentat poezia Dobrogei. Cu multă putere de sugestivă şi plastică evocare se creiază irizata atmosferă poetică ce îmbracă Dobrogea de odinioară şi de acum în schiţele *„Privelişti Dobrogene"*.

Cu aplecările firii sale romantice către taină şi singurătate, către primitivism şi patriarhalism, către lucru neexplorat şi surprinzător prin farmecul şi noutatea lui, prin lirismul său caracterizat de deosebita înţelegere şi trăire a naturii, Mihail Sadoveanu a fost atras mai ales de Delta Dunării—desigur cel mai poetic şi misterios

colţ din toată Dobrogea; pe aceasta o cântă şi o poetizează. Tot astfel, dintre toate popoarele Dobrogei l-au interesat şi l-au pasionat locuitorii semi—barbari ai bălţilor: Lipovenii.

Dintru început, în schiţa *„Despre Dobrogea“*, scriitorul relevă îndurerat puţinul interes real ce această provincie trezeşte în sufletul Românilor; apoi, prin graiul plin de sevă şi umor al lui neica Ispas din Putna, de multă vreme pripăşit prin meleagurile dobrogene, ne caracterizează diferitele popoare conlocuitoare: Românii vioi, Bulgarii cu firea veşnic închisă şi posomorîtă, Grecii buni de gură, Turcii visători, Tătarii leneşi şi napăsători Lipovenii sălbăteciţi şi desbinaţi într'o sumă de secte, ba chiar Sasii „catolnici“ şi Talienii murdari şi spurcaţi, fiindcă mănâncă broaşte.

In următoarele şapte schiţe ni se înfaţişează Lipovenii în diferitele ipostase ale vieţii şi traiului lor zilnic: *„In satul Sarichioi“*, *„Pe Razelm“*, *„Lipovenii“*, *„Iarăş Lipovenii“*, *„Tot Lipovenii“*, *„Hotelul din Deltă“* şi *„O cherhana“*.

Iată pe dealurile Sarichioiului, ivindu-se printre vii femeile lipovence frânte sub povara muncii, îndobitocite de asprimea vieţii zilnice şi doborâte sub greul pumnului şi asprul călcâiului bărbatului. Domnul ajutor de primar Chiprian întrupează un tip de lipovean şiret şi prefăcut, „bezpopovt“ şi „norar“. Toată grozava semnificaţie a „norarului“ o aflăm în „Pe Razelm“: părinţi cari-şi silesc fiii, copii încă, să se însoare cu fete voinice în profitul tatălui. Viaţa obicinuită a acestor oameni se scurge între pescuit şi petrecere, adică chef, gâlceavă şi bătaie; de aceste năravuri nu se poţ desbăra nici când e vorba să aleagă un vlădică, sau să sărbătorească un mare eveniment, cum e despotmolirea canalului Sf. Gheorghe. Ceeace frapează la ei este misterul în care îşi învăluie credinţele lor religioase şi arta cu care ştiu să disimuleze orice întrebare li s'ar pune asupra acestor chestiuni. Altminteri, sunt de un total primitivism; aceasta se străvede mai ales din felul cum privesc ei dragostea: deplina stare de natură a legăturilor dintre bărbat şi femeie, dezbrăcate complet de orice văl de pudoare şi de poezie, pentru a se da satisfacţie unei necesităţi organice analoage cu setea şi foamea. Acest primitivism se vede şi în tratamentul brutal, pe care îl aplică bărbatul femeii, precum şi în felul lor de mâncare.

In schiţa *„Un veteran“* facem cunoştinţă cu un bătrân albit de griji şi nevoi, care a avut de luptat din greu cu nepăsarea şi

lăcomia micilor slujbaşi ai provinciei, fără a-şi putea căpăta pământul pentru care luptase şi la care avea dreptul: simbol al atâtor nedreptăţi ca se făptuiesc oriunde e vorba să se aşeze o lume nouă.

In toate schiţele de mai sus, viaţa omului e încadrată în frumuseţea şi splendoarea naturii. Acestea însă le simţim mai ales în *„Pe Dunărea veche“* şi *„Taine“*, pagini lirice de multă delicateţe şi deosebită adâncime, pasteluri şi ode dedicate naturii. Pe dinaintea ochilor ni se perindează pustietatea, vitele, ţarca-pasărea de pradă a bălţii—, raţa-cloşcă, egretele, etc. Iar la asfinţitul soarelui, suntem părtaşi la o luptă straşnică: conflict aprig între o lişită ce-şi apără puii şi o cioară ce-i atacă, până ce lişiţa reuşeşte să prăbuşească, să cufunde în apă şi să înece pe duşmancă; în urmă, linişte deplină, iar amurgul şi noaptea îşi întind aripile pline de mister asupra întregului cuprins al apelor; gândurile se cufundă în infinitul orizontului, în infinitul neguros al trecutului şi în infinitul impalpabil al viitorului.

La *„Popas“*, petrec oamenii cum pot; mănâncă borş de peşte gătit cu cvas, beau „vodcă“ şi spun poveşti, precum povestea „mortului“ care — „reînviind“ — sperie într'atât pe salvatorul său, încât acesta îl omoară de-abinelea cu câteva lovituri de „babaică“.

In câteva schiţe următoare — cele mai reuşite, fiindcă sunt cele mai pline de mişcare — ni se zugrăvesc câteva caracteristice tipuri ale bălţilor. *„Diavolul bălţii“* înfăţişează pe Sidor, sihastrul de pe grind, un biet om sălbătecit ca toate dobitoacele naturii, din care superstiţia populară făcuse un vrăjitor. *„Pribegii“* ne prezintă personagiul bizar al unui Englez, exilat de bună voie pe aceste meleaguri, care, în izolarea şi rudimentarismul său, îşi păstrase manierele aristocratice; precum şi pe domnul Franz, care — cu caracterul său blând, cultivat şi distins — ne cutremură ca una dintre marile enigme ale vieţii. Nu lipseşte nici umorul: *„Un cuceritor“* trece la nemurire pe ţiganul Gavril Tărăboi, care ştie — prin manierele lui mimetice şi mieroasele sale vorbe — să captiveze sufletele unui sat întreg de Lipoveni, împreună cu primarul lor Neculai Ionescu.

Pe Iani Milano, bătrânul grec cu sufletul de fiară, care a speculat odinioară fără pic de milă populaţia lipovenească de pe Dunaveţ, îl cunoaştem din *„La sf. Gheorghe“*. Povestea cea mai

tristă şi cea mai plină de învăţăminte însă este *„Gârla lui Ivan Maiorul“* : un maior rus, scăpând cu viaţă din părtăşia la un complot, se refugiază în bălţile Deltei, îşi pierde urma dar şi bunele deprinderi din lume, se asimilează tuturor celorlalţi pescari, iar, când mai târziu se poate reîntoarce la gloria şi onoarea din tinereţe, constată că îi este imposibil să revină, fiindcă noua-i viaţă i-a intrat în sânge şi ... se resemnează: părăsind Odesa, se reîntoarce la tovarăşii din Deltă.

De altfel, Dobrogea, pământ de încrucişarea atâtor rase şi popoare, cuprinde multe figuri decăzute în ele însele sau în urmaşii lor. Astfel, *„Mărire şi decădere“* ne înfăţişează pe Désiré Andriol, baroneasa de Weicum şi Moş Cherim, şi ne reaminteşte galeria marilor bandiţi ca Osman şi Ibraim, sau, cel din urmă, rusul Lecinschi.

Trecutul Dobrogei abundă în eroice figuri aventuriere : *„Umbre ale trecutului“*. Astfel este scurta, vijelioasa şi eroica apariţie a prinţului Pereiaslavului, viteazul Sviatoslav, care a venit cu cetele sale de Ruteni de pe malurile Volgei şi Donului, ca să moară la Silistra sub cuţitul lui Curia, căpetenia barbarilor bulgari.

Şi în istoria noastră descoperim o figură istorică, ce a avut legături cu delta Dunării : Petru Rareş Voievod. *„Un cântec“* ne povesteşte cuprinsul unui cântec rutenesc, după care „Piotr-Vaivoda“ ar fi trăit şi pescărit în bălţile Dobrogei, unde a iubit pe frumoasa Cazacă Marica, furată apoi de Tătari.

In sfârşit, după un expresiv şi pitoresc tablou al vechiului şi românescului aşezământ al *„Niculiţelului“* „Priveliştile dobrogene“ se încheie cu *„Povestea baciului Tomegea“ :* Cum l-a pedepsit baciul mocan Ilie Drăgan pe banditul Ibraim, prinzându-l şi omorându-l, fiindcă îl prădase, îi omorâse un copil şi-l însângerase la frunte. E într'aceasta povestea dârzeniei şi energiei admirabilei rase a Mocanilor, graţie cărora elementul românesc a putut pătrunde, cuceri şi naţionaliza întreaga Dobroge.

* * *

Puterea de impresionare a Dobrogei s'a extins asupra multor scriitori şi poeţi români printr'un dar natural de o mare bogăţie de inspiraţie şi o rară valoare poetică: Marea! Este adevărat că imaginile marine sunt frecvente în literatura românească şi înainte

ca ţările româneşti să fi posedat un colţ senin sau furtunos de mare. Dar contribuţia şi poetizarea mării devine una dintre preocupările constante şi obicinuitele motive de inspiraţie ale literaţilor români mai ales dela anexiunea celor trei judeţe sudice ale Basarabiei şi apoi a Dobrogei. Dar chestiunea aceasta e prea importantă ; ea merită să formeze obiectul unui studiu deosebit.

* * *

Spuneam însă încă dela începutul acestei schiţe că marea şi adevărata contribuţie a unei provincii la literatura neamului întreg şi ţării întregi este artistul-creator, literatul valoros născut pe meleagurile acelei provincii.

Când e vorba de artistul-creator dobrogean, un nume, unul singur, dar neperitor, pluteşte pe buzele tuturora, un nume freamătă inimile noastre: *P. Cerna!* Intr'adevăr, Panait Stanciof, poetul care şi-a luat drept pseudonim numele satului de pe malul dunărean, care i-a văzut naşterea şi i-a legănat zilele copilăriei, este cea mai strălucită contribuţie a Dobrogei la literatura română, încoronarea literaturii „dobrogene".

Panait Cerna este — prin excelenţă — *poet.* Tot ceeace a izvorât din pana lui s'a făcut vers, s'a transformat în poezie, poartă pecetea geniului poetic.

Poetul Cerna este un *subiectiv.* In toate operele sale trăieşte intens sufletul său: simţirea sa proprie şi personală, eul său caracteristic transformat în valori artistice. Subiectivismul său însă are marea putere a obiectivării ; pentru aceasta, poetul face obicinuit apel la alegorie, care este tocmai imaginea ce obiectivează chiar şi subiectivismul cel mai categoric. Intr'adevăr, în opera lui Cerna, îi cântă pasiunea, îi sensibilizează cugetarea, îi vădeşte crezul şi-i susţine idealul: creaţiunea alegorică a fantaziei sale poetice.

Fiind un subiectiv, Cerna — ca şi marele său înaintaş Eminescu — este poet *liric.* Toate poeziile sale poartă pecetea lirismului.

Uneori, lirismul poetului se polarizează în jurul naturii şi, creind frumuseţile acesteia, creiază în realitate simţirea ce poetul nutreşte pentru natură: Natura îl inspiră din afară înlăuntrul sufletului, ea trăieşte însă în opera sa poetică dinăuntru în afara sufletului, dând astfel poeziei caracter exultant. Dar cântarea naturii

cere poetului talent descriptiv şi temperament obiectiv. De aceea, de pildă marele înţelegător şi animator al naturii, adoratorul „teiului sfânt" şi „dulcei lumini a lunii", Mihail Eminescu, n'a putut creia nici un pastel. Din acelaş motiv, Cerna a scris puţine pasteluri şi nu dintre cele mai desăvârşite poezii ale sale: „*Primăvara*", „*Vârful cu dor*", „*După furtună*".

De obiceiu, poezia lui Cerna se întemeiază pe sentimentul de simpatie, pe iubirea caldă şi generoasă ce poetul nutreşte faţă de lumea întreagă, pe desăvârşită admiraţie pentru Divinitate şi făpturile Divinităţii.

Când simpatia, iubirea şi admiraţia se manifestă prin entuziasm şi exultanţă, poezia lui Cerna capătă caracter de odă. Astfel este capodopera „*Isus*", „*Spre Bucovina*", *Zece Maiu*" şi „*Lui Leo Tolstoi*".

Dacă sentimentul nu se adânceşte în insezisabilul domeniu mistic al sufletului omenesc, ci rămâne la simple dispoziţii, înflorituri de dragoste şi de voie bună sau voie rea, sentimente drăgălaşe, interesante, antrenante, dar nu adânci, lira poetului intonează un cântec, precum: „*Cântec*" (cântecul pasării), „*April*", „*Cântec de noapte*", „*Amor*", „*Nocturnă*", „*Cântec de Martie*", „*Cântec*" (= Cântecul ghiocelului).

De cele mai adeseori, iubirea şi admiraţia poetului au fost decepţionate, ele se manifestă înlăcrămat şi se *reliefează* în regretele elegiei, precum sunt: „*Plânsul lui Adam*", „*Dura lex*", „*Logodnă*", „*Torquato către Leonora*", „*Prometeu*", „*Ruga pământului*".

Alteori însă, poezia admirativă se amplifică şi se potenţează cu o bogată contribuţie a reflexiunii; cugetarea îşi face loc alături de simţire şi o fecundează, admiraţia se preschimbă în contemplaţie şi poezia devine meditaţie, cum sunt: „*Noapte*", „*Şoapte*", „*Inseninare*", „*Printre lacrămi*", „*Chiemare*", „*Pârâul şi Floarea*", „*Dor*", şi, mai presus de toate „*Către Pace*".

Clasificarea de mai sus a poeziilor lui Cerna, întemeiată pe genul literar căruia fiecare operă îi aparţine, este de sigur interesantă. Dar, pentru opera lui Cerna, e mult mai interesantă o altă clasificare, întemeiată pe motivele de inspiraţie ale creaţiilor poetice şi pe ideologia poetului.

Din acest punct de vedere, împărţim poezia lui Cerna în patru specii:

1. *Poezia erotică*, inspirându-se dela iubirea pentru femeie, în legătură cu care poetul îşi făureşte o concepţie nouă şi originală. Principalele opere ale acesteia sunt: *„Printre lacrămi“*, *„Şoapte“*, *„Noapte“*, *„Inseninare“*, *„Dor“*, *„Torquato către Leonora“*, *„Pârâul şi Floarea“* şi *„Chiemare“*.

2. *Poezia mistic-religioasă*, ce explorează adâncul tainic de nepătruns al sufletului omenesc şi veşnic insolubila problemă a relaţiilor dintre Om şi Divinitate, dintre Creator şi creaţiunea sa. Poeziile de această natură sunt: *„Isus“* *„Plânsul lui Adam“*, *„Prometeu“* şi *„Ruga Pământului“*.

3. *Poezia social-naţională*, care cântă idealurile şi revendicările omului ca fiinţă sociabilă — element component al unei naţiuni sau al unei clase sociale — şi plânge durerile, suferinţele şi nedreptăţile suferite de cei slabi, dela cei puternici, de naţiunea sa paşnică şi blândă dela naţiunile intolerante, hrăpareţe şi asupritoare. Astfel sunt: *„Către pace“*, *Zile de durere“*, *„Poporul“* şi *„După un veac“*.

4. *Poezia pur-filozofică*, a cărei concepţie despre om, viaţă şi dumnezeire îi dă caracterul filosofic. Aceasta e reprezintată prin operele: *„Ideal“*; *„Trei sburătoare“*, *„Dura lex“*, *„Sarcofagul“*, *„Către Ines“*, *„Prometeu“*, *„Lui Leo Tolstoi“*, *„Floare şi Genune“*.

Această clasificare a operelor lui Cerna, pe temeiul concepţiei ideologice, este mult mai adecvată şi mai proprie poeziei acestui creator, pentrucă *principala originalitate a lui stă în ideologia sa.*

Intr'adevăr, Cerna nu este numai un poet, ci în acelaş timp un *filosof*, sau — cel puţin — un cugetător. După Grigore Alexandrescu, care a avut predispoziţii filozofice; după Mihail Eminescu care a creiat şi concretizat o filosofie originală; Panait Cerna este al treilea mare poet al nostru, care are o atitudine şi o concepţie filosofică proprie şi originală. Poezia lui, în întregime, este — într'un sens larg — filosofică, adică îmbibată de cugetare şi reflexiune; de aceea, am denumit poezia cu caracter filosofic: *pur-filosofică.*

S'a susţinut că Cerna a fost un continuator al lui Eminescu şi s'a desvoltat sub influenţa sa. De această părere este şi d-l Gh. Ibrăileanu dela Iaşi. Adevărul este că toţi poeţii noi şi întreaga poezie post-eminesciană s'a desvoltat sub influenţa lui Eminescu. Dar Cerna nu e un continuator al ideologiei şi atmosferei poetice

eminesciene, dimpotrivă: Cerna are o concepţie ideologică diametral opusă aceleia a lui Eminescu.

Eminescu era un pesimist, Cerna este *plăzmuitorul poetic al optimismului.* Eminescu conchide la nimicnicia vieţii, la nefericirea organică şi necesară a omului, la retragerea din lumea efemeră, a omului de geniu, în propria sa sferă şi carapace: „Un vis al morţii eterne e viaţa lumii întregi". Cerna dimpotrivă, vede viaţa frumoasă; crede că viaţa e un imperiu al binelui, că viaţa merită şi trebuie să fie trăită — intens şi activ —; susţine că geniul are datoria a a se jertfi mulţimilor suferinde şi obidite, că fiecare om trebuie să fie un luptător idealist şi un vrednic slujitor al idealului său; afirmă că numai cei slabi şi mişei se tem de viaţă — deşi o adoră şi doresc s'o poată trăi — şi deaceea trebuiesc sacrificaţi fără milă marelui principiu al perfectibilităţii omenirii („*Dura lex*").

Cerna este *cântăreţul iubirii,* ca şi Eminescu — într'o mare măsură. Cerna cântă iubirea sub toate formele sale: iubire de natură, iubire de femeie, iubire de mamă, iubire de semeni, iubire de pământul patriei, iubire de neam, iubire de om, iubire de viaţă, iubire de Dumnezeu. Dar, pe când poezia lui Eminescu, chiar când începe cu un zâmbet, se sfârşeşte cu un suspin şi o negaţiune; mai toate operele lui Cerna, chiar dacă încep cu un suspin, se termină cu înflorituri de zâmbet şi sincere accente de fericire; îndemn la viaţă şi iubire, pentru desăvârşirea prin iubire a acestei vieţi, pentru învingerea şi nimicirea durerii prin iubire:

„In iubire fară margini este marginea durerii"
(*„Lui Leo Tolstoi").*

Originalitatea poetului Cerna se complectează cu alte trei atribute, care-i întregesc şi-i fortifică cugetarea:

1. Un desăvârşit şi neîntrecut *altruism,* care se ridică până la nebănuite culmi ce ating chiar sublimul. Acest altruism se manifestă în opera sa fără nici o zăgăzuire; atât în ce priveşte viaţa sa intimă şi personală, de pildă poezia *„Logodnă"*, cât şi în viaţa socială şi general umană, cum se vede în capodopera *„Către Pace"*, mai ales partea III a, care nu-şi află pereche în literatura românească decât doar *„Anul 1840"* de Gr. Alexandrescu.

2. O caldă, antrenantă şi cuceritoare *pasiune,* care domină atmosfera fiecăreia dintre operele sale. Aceasta se vădeşte prin to-

nul vibrant, prin muzicalitatea surdă dar captivantă şi mai ales prin retorismul aşa de caracteristic subiectivităţii poetului. Retorismul însă e o armă cu două tăiuşuri, fiindcă, dacă poate da operei foarte multă viaţă şi căldură, îi poate răpi impresia de sinceritate. Poezia lui Cerna însă face impresia desăvârşitei *sincerităţi,* fiindcă retorismul nu e un atribut al concepţiei, ci o simplă — şi de altfel ponderată — manieră de exteriorizare a concepţiei. Exemplu admirabil este poema *„Chiemare"*, una dintre cele mai reuşite creaţii ale lui Cerna.

3. Ceeace caracterizează poezia însă este imaginaţia creatoare, puterea de plasticizare a poetului. Cu marea sa putere ideologică cu pasiunea şi retorismul său, e uşor de înţeles că ceeace va caracteriza stilul poetului Cerna, adică creaţia plasticităţii, este verbul şi noţiunea. De aceea, *stilul* poeziilor lui Cerna este prin excelenţă *verbal* şi *noţional*, lipsit de scânteietoarele imagini ce împodobesc la fiecare pas poezia lui Eminescu.

Totuşi fantazia creatoare a lui Cerna făureşte minunate şi originale forme imaginative generale ce îmbracă în întregime operele sale; cea mai obicinuită dintre aceste forme este *alegoria.* Din această cauză, multe din capodoperele sale capătă valoare de simbol: *„Isus"* e simbolul supremei jertfe a geniului pentru fericirea omului; *„Pârâul şi Floarea"*, simbolul supremului sacrificiu al bărbatului pentru fericirea femeii iubite; *„Prometeu"*, simbolul revoltei nebiruite împotriva prejudecăţilor şi a autorităţii constituite; *„Floare şi Genune"*, simbolul supremei fericiri ce gustă omul bun care ştie să-şi preţuiască viaţa şi să şi-o trăiască frumos şi rodnic chiar în cele mai vitrege împrejurări; *„Dura lex"*, simbolul supremei aspiraţii a omului după fericire şi după perfecţiune, *„Chiemare"*, simbolul totalei contopiri, aevea şi în amintire, cu forţa iubirii şi fiinţa iubită.

Iar, dacă nu găsim nici o poezie ţesută din măestre flori stilistice ale fantaziei creatoare, Cerna dăruieşte în schimb literaturii române imagini fără pereche. Astfel: splendida imagine a stâncii după ploaie cu care se încheie *„Şoapte"*; sublima imagine a tranziţiei dela noapte la sfântul „mâine" din *„Noapte"*; graţioasa şi tragica imagine a florii fecundate, ce sfârşeşte *„Plânsul lui Adam"*; pregnanta şi lapidara evocare a figurii divine a lui Isus: cel de odinioară, cel de astăzi, cel din viitor; imaginea florilor udate de

roua nopţii, în bătaia razelor soarelui de dimineaţă, care constituie finalul din *„Printre Lacrămi“*; imaginile cerului, a stelei şi-a pârâului — bogat în ape la început, apoi cu albia secată — din *„Pârâul şi Floarea“*; imaginea miresii din primul vers al poeziei *„Logodna“*; imaginea răzbunării naţionale şi imaginea revoltei sociale din *„Către Pace“*; imaginea fericirii dela Ferrara din *„Torquato către Leonora“*; imaginile ţăranului român supus obidei şi asupririi, şi revolta lui mai apoi din *„Poporul“*; imaginea dorului după odihnă şi a îmbrăţişării soarelui din *„Ruga pământului“*; imaginea florii atârnate pe marginea prăpastiei din *„Floare şi Genune“*; însfârşit, preţioasa imagine a cerului — „chip purtător de zâmbet şi de vise“— şi admirabila gradaţie a celor trei chemări din *„Chiemare“*.

Astfel, poet şi filosof, artist şi cugetător, P. Cerna, fiul Dobrogei, este una dintre cele mai interesante, mai originale şi mai talentate figuri din literatura românească.

* * *

Iată minunatele daruri, pe care Dobrogea, depărtata şi necunoscuta Dobroge, le-a făcut literaturii româneşti: frânturi de cântec în graiul poporului; pagini inspirate de viaţa dobrogeană — unele mai modeste, altele mai avântate: unele mai didactice, altele inspirate dintr'un neţărmurit avânt poetic—; în sfârşit, vlăstare dobrogene, suflete rupte dia sufletul Dobrogei pentru a întregi şi a defini imaginea artistică a întregului nostru suflet naţional.

In fruntea contribuţiei Dobrogei la literatura românească, în fruntea literaturii „dobrogene“ deci, străluceşte eroica figură, aureolată de nimbul poeziei şi al cugetării, a marelui Cerna, care a fost cel mai de seamă cugetător în poezia românească de după Eminescu şi unul dintre cei mai mari poeţi români.

Valeriu I. Grecu

SFÂNTA ANA

Minune negrăită este
De veacuri lacul sfintei Ana,
Precum a fost într'o poveste
O zână mândră Cosânzeana.

Pe o cărare nesfârşită
Ce şerpueşte prin brădet,
Spre creasta'n nouri adumbrită
Te sui, te sui, încet, încet.

Acolo, sus, zăreşti de-odată
Un crater de vulcan în munte,
Ca o coroană nestimată,
Podoabă pe-o regească frunte.

Iar când privirile-ţi pătrund
Spre-albastrul cu reflexe clare,
Măestrul lac îţi pare'n fund
Un pumn de apă'ntr'o căldare.

De prin bătrâni povestea spune
Că'n locu-acesta plin de slavă
Erau cutremure nebune
Şi vajnic clocotit de lavă.

Dar într'o zi veni o zână,
In strae albe'nveşmântată,
Şi, întinzând alene-o mână,
Ea potoli urgia toată

Făcu din sgura unui iad
Un colț asemeni unui raiu
Şi-i puse codri'ntinşi de brad
Să-i fie vecinic verde-alaiu

De dragul codrilor pletoşi
Ce lacu-l țin încercuit,
Ea a uitat de feți frumoşi
Şi îşi făcu aci un schit.

Rămase ca să facă strajă,
S'asculte'n taină spre Tuşnad,
Cum într'o negrăită vrajă
Isvoarele în Olt tot cad.

De calci a zâni'mpărăție,
Te simți cu sufletul smerit,
Te'nchini, pătruns de măreție,
La iconița dela schit.

I. Dumitrescu-Frasin

FLORIAN

E o zi luminoasă de Iulie. Neteda pânză a boltei cereşti e tulbure la margini, dar de un albastru puternic spre creştetul tăriei. Arşiţa, care se revarsă de sus, adaugă o broboană de sudoare la fiecare pas şi la fie ce călcătură, un nouraş de praf fin se'nvolbură în atmosferă. S'au depărtat cele din urmă case ale oraşului şi sgomotul lui se topeşte aici în cântecul tânăr al mării.

Movilele de nisip, acoperite de plante cu tulpini băţoase şi frunze spălăcite, se'ndeasă unele într'altele, ascuţite ori turtite, şi întrerupte numai de clădiri, pe care mâna omului le-a semănat ici şi colo. Toamna e aproape şi totul este pustiu. Florile din parc s'au ofilit şi de mult îşi pleacă vârfurile lor gingaşe către pământ; numai copacii sunt încă semeţi şi luptă puternic cu vântul. Faţada albă a clădirii băilor e strălucitoare în bătaia soarelui, iar cele două aripi ale cabinelor se arcuesc uşor către mare şi contrastează cu vopseaua lor cenuşie şi, peste tot coşcovită. Şi cu cât te'nfunzi în depărtare, cu atât totul se pierde în difuziunea razelor solare, încă puternice; toate sunt vagi.

Departe, în fund, surâd căsuţele albe cu pălării aurii de stuf ale satului Mamaia. Drumul coteşte la stânga şi, mergând pe marginea bălţii, priveşti perdele de stuf, tufe de iarbă, copii cari pescuesc cu undiţa, gospodine care au venit din depărtare ca să-şi nălbească pânzele şi, iată-te ajuns...

Deschid portiţa de zăbrele de scânduri, umbrită de un salcâm plângător, sui prispa de lut răcoritor sub privirile prieteneşti ale unui dulău care nu se îndură să-şi lase locul. Gros şi înalt cât un stejar din codrii cei bătrâni din ţara Moţilor, cu faţa roşie svâcnind de sănătate, cu ochii scânteietori, cu priviri înţepătoare, iată-l pe Florian.

Atelierul nu-l mai recunosc. Stau la mijloc, privesc jur împrejur şi totuşi...

— „Vezi? Acum am şi distanţă şi lumină".

Şi, dând la o parte covoare vechi olteneşti, îmi arată urma peretelui dărâmat. Sunt multe lucrări nouă. Stau pe aceiaş canapea, în acelaş colţ şi prind într'o privire tot cuprinsul atelie-

Pictorul Florian

rului. In fiecare trăsătură văd un vis din trecutul artistului, în fiecare tablou o năzuinţă pentru care mulţi ani amarnic a mai sângerat. Cu zeci de ani în urmă, plin de tinereţe şi de putere, a scoborât în capitala ţării libere. Şi ca toţi artiştii neamului românesc, a trăit viaţa cea mai miseră cu puţinţă. Mulţi dintre tovarăşii lui de pe acele vremuri n'au putut rezista acestor greu-

tăţi şi au plecat de mult de pe această lume. Dar tânărul moţ nu era dintre aceia cari pot fi cu atâta uşurinţă înlăturaţi. El voia să învingă, şi a învins. Cutreera împrejurimile Bucureştilor, picta mereu care cu boi, naturi moarte, tipuri de mahala şi alte asemenea, dar din când în când mai da câte o raită şi pe la Constanţa, unde zile şi nopţi nu se mai despărţea de marea pe care încerca s'o prindă în formele ei cele mai caracteristice.

La Bucureşti cerca zădarnic să vândă marine.

— „Ce umbli dumneata după fleacuri?! îi spunea ovreiul ce înrăma tablourile, singurul amator de artă de pe acele vremuri. Astea nu-s lucruri serioase. Ţine tradiţia. Fă interioare, nuduri indecente chiar, fă ori ce, dar marea cum ai s'o pictezi d-ta?"

Şi iarăş cutreeră aceleaşi părăgini pentru a descoperi noi colţuri demne de pictat; dar de data aceasta, când le vindea, strecura printre ele şi câteva marine, chiar dacă nu i se plătiau. Şi, spre surprinderea negustorilor, acestea se vindeau înaintea tuturor celorlalte.

— „Ştii, domnule Florian, într'o ţară unde publicul nu are nici un gust pentru artă, se vând până şi marinele d-tale".

— „Vrei să-ţi mai dau şi altele? Cu cinci lei bucata" şi faţa artistului se'nsenina.

— „Cinci bucăţi pe care ţi le primesc în comision".

Lucrând astfel cu încăpăţânare de moţ, strecurând o marină printre 20 naturi moarte, după ani de zile de muncă, a putut să se impue. In 1914 Florian căuta un locuşor undeva, pe malul mării. Se gândi la râpoasa peninsulă a Tuzlei. Pornind pe o iarnă groaznică într'acolo, ca să vadă şi să cumpere o casă, autorităţile acelui sat au văzut în el un spion... Şi tot planul s'a sfărâmat. Un timp a lucrat la Sulina, apoi la Constanţa. Pe urmă a dat peste sătuleţul Mamaia şi de atunci nimic nu l-a mai clintit din loc. Căsuţa albă de chiripici surâde spre nesfârşitele ape ale mării albastre.

A fost odată şi o corăbioară. Era mică de tot şi îndestul de veche, dar cu ajutorul ei putea să fure şi largurile mărilor. In timpul războiului însă, i-a fost rechiziţionată, iar bunul şi platnicul stat n'a găsit de cuviinţă să i-o mai restitue. Acum se gândeşte la alta. De ani de zile îmi vorbeşte despre acest vis.

Ştim cum trebue să fie, ce anume modificări i se va face, câte cabine şi câţi oameni vor sta pe ea.

— „La nevoie mai fac şi o încărcătură pentru Constantinopol, merg mai încet pentru ca să pot fura şi câte ceva din comorile largurilor, iar când ajung acolo, descarc, iau bani, apoi deschid expoziţia de marine pe vas“.

E de mirat tonul lui încrezător. Ochii mă ţintuiesc şi mă fac să cred că aşa va fi, iar degetele lui smulg unei ghitare un cântec pe care nu-l mai auzisem. E un amestec de note cu învolburări şi furtuni de tonuri.

— „Ţi se pare ciudat cântecul... E al meu! Un tablou mi l-a inspirat, sau poate cântecul mi-a inspirat tabloul... Nu mai ştiu. Chestia e veche. Şi răscolind printr'un teanc de hârtii, scoase la iveală o aquarelă mică de tot. Pe un ţărm stâncos stă un nud cu picioarele înfăşurate într'un şal presărat cu stele. Priveşte spre marea deasupra căreia stăpâneşte furtuna şi cu mintea încordată cearcă să prindă pe coardele unei harpe muzica înspăimântătoare care formează preludiul oricărei furtuni. Inţeleg şi tabloul şi cântecul; este balada mărei.

Privesc şi ascult. Ochiul şi urechea se înţeleg şi se completează.

— „Mult aş dori să duc în sufletul meu această melodie... Dar nu-s muzicant, şi...“

Pictorul surâde.

— „Lucrul e uşor! Inchizi peticul acela de hârtie în buzunar şi melodia nu-ţi va mai dispare din suflet“!

Şi a avut dreptate. Am plecat ducând cu mine mica bijuterie. Şi tot drumul marea mi-a cântat.

Când dau în plaje, noaptea e'n putere.

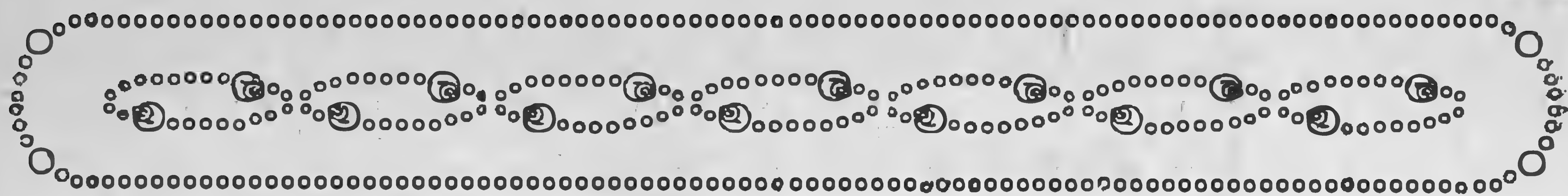
Peste tot pustiu. Apa sclipeşte ca un diamant cu mii de mii de feţe şi culori; valurile ei mici, dintr'o veche deprindere se repăd pe marginea asfaltată a plăjii, dar nu reuşesc decât să-mi ude tălpile ghetelor. Stelele au spuzit cerul. Vântul bate domol dinspre larg. Luna este încă sub orizontul apei, dar şi-a întins la marginea zărei făşioare de argint care îi prevestesc apropierea. Dinspre larg, un vapor cu toate luminile aprinse cârmeşte spre port. La curba pe care o face, talia lui sprintenă

s'apleacă. Scena îmi e cunoscută... E un tablou peste care am trecut uşor, pentrucă îmi părea nenatural. Dar acum... Imi pare rău că nu l-am privit mai bine.

Stau locului şi privesc până ce vaporul întră în ţărm. Ceva mă atrage înapoi, dar îmi reiau drumul, pentrucă un gând mă mângâie. Mâine mă voiu întoarce să văd mai bine vaporul, aceastǎ „Fantomă a Mărei Negre".

Mihail Procopie
Prof. Şc. Normală Constanţa

VALUL

— KATEDELARO —

Ascultă cum vine din clocotul mării
Un vuet sălbatic de valuri
Şi tot mai aproape e stânca pierzării
Şi suntem departe de maluri.

Siroco aleargă de-o noapte năpraznic
Şi 'n sbuciumul apelor reci,
In clipele morţii e singurul paznic
Ce cântă prohodul de veci.

Priveşte 'n adâncuri cum aripi de smoală
Pornesc înspre noi să ne soarbă,
Corabia geme şi ploaia năvală
O biciue 'n furia oarbă.

O clipă! şi cerul mocnit va dispare
In vuetul surd al furtunii,
Va plânge eternul în psalmi de 'ngropare
Ca jalea în sufletul Rhunii.

Şi valul ce vine acum spumegând
De groază şi chin purtător,
De asupră-ne mâine va trece cântând
Mai limpede 'n ritmu-i sonor.

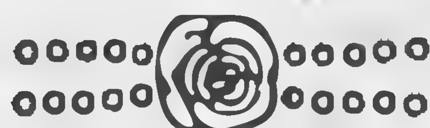
Şi noi în adâncuri albastre, pe pleoape
Purta-vom sărutul dorinţii,
Ce-a vrut să 'nflorească visarea pe ape
Şi liniştea 'n sbuciumul minţii.

Priveşte cum valul surâde şi piere
Şi altul în locu-i se sfarmă,
De par' că aceiaşi tăioasă durere
Străbate prin jalnica larmă.

Veni-vor şiraguri şi mâine ca azi,
Cumplite poveşti deşirând,
Ca doliul tăcerii, prin rarişti de brazi,
Ce cade din slăvi tremurând.

Adâncul ne chiamă, — fii gata, iubito,
E-aproape solemna pornire
Spre ţara tăcerii, ce-atât am dorit-o
Pe-o mare de vis şi iubire.

1923 Şuici-Argeş **Al. Soare**

MIEZ DE NOAPTE

Miez de noapte, lună plină,
Pe grădina 'n somn căzută
Vrăji de basm ușor coboară
Dintr 'o lume nevăzută.

Vântu-i calm și pe sub vișini,
Unde taine se 'nfiripă,
Strat de-argint par crinii-roua
Piatră scumpă în risipă.

Iar garoafele în lungul
Cărăruiei ce se frânge,
Par ca și o vinovată
Dâră roșie de sânge.

V. Lăiniceanu

IZVORUL

Din vârf de munți necercetați de nime,
Pe-a stâncilor împotrivire dură,
Izvoru — amestec de avânt și ură —
Semeț se prăvălește 'n adâncime.

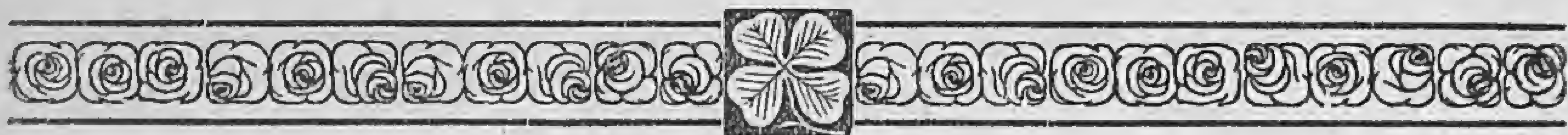
Și 'n larga 'ncremenire din natură,
Sub vraja stelelor din înnălțime,
A apelor demonică — agerime
Își urlă truda ei fără măsură.

Dar colo, jos, când miile de valuri
In leneșe undire și le-adună
Și 'nchează umbra celor două maluri,

Rătăcitor pe șesurile 'ntinse,
El merge'n zări murmurător să spună
Că piedici nu 's să nu rămână 'nvinse.

V. Lăiniceanu

TRANDAFIRII

Din câte flori răsar în primăvară
Cu haina lor ademenind zefirii,
Nici una nu-i aşa ca trandafirii
Să 'nbine 'n ea tot farmecul de seară.

Căci în avântul creator al firii
Lor li s'a dat cu 'mbelşugare rară
Cea mai senină, mai de preţ povară:
Simbol să fie'n veci de veci iubirii.

De-aceia când pe flori — înrourată
S'aşterne lin tăcerea ideală
Şi întâlneşti făptura adorată,

Parfumul lor, necunoscând sfială
Iţi face gândul bun ca niciodată
Şi sufletul uşor ca o petală.

V. Lăiniceanu

ROMA

Roma, Roma, faima ta
Umple lumea toată
Și mărirea îți va sta
Peste vremi săpată.

Căci în ceasuri de dureri
Tu nu ți-ai plâns fiii
Și-ai cântat celor ce pier
Cântul bătăliii.

Iată mândrul Hanibal
Ca un fulger vine,
Trece'n marșu-i triumfal
Crestele alpine.

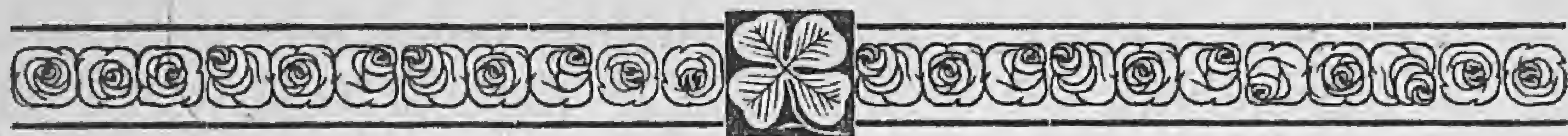
Și la porți s'au arătat
Hoardele pustiii
De ți s'au înspăimântat
In leagăn copiii.

Dar ca din pământ răsar
Toți legionarii,
Luptele să-ți poarte iar
Peste vechi fruntarii.

Și, cântând spre est și vest
Merg cuceritorii:
„Dulce et decorum est
Pro patria mori!".

I. Dumitrescu-Frasin

NOI DOCUMENTE PRIVITOARE LA FAMILIA HĂJDĂU

Până acuma mai mulţi scriitori şi istorici români s'au ocupat de familia Hăjdău. Fiecare din ei a studiat trecutul acestei familii din alt punct de vedere. In cartea: *Ideile şi faptele lui Bogdan Petriceicu Haşdeu de Iuliu Dragomirescu* se insistă mai mult asupra activităţii ştiinţifice a lui Bogdan Hăjdău. Nu se amintesc decât puţine lucruri despre trecutul îndepărtat al familiei. D. *Zamfir Arbure,* în cartea sa despre Basarabia, ne dă o spiţă a neamului Hăjdău. Informaţii mai complete, mai precise, ne dă genealogistul nostru, d. *Sever Zotta,* în studiul său întitulat: *Spiţa neamului Hăjdău* (Arhiva genealogică II 1913, p. 139—176). In cartea d-lui *Calinic Istrati: Prin satul Hajdăilor* (Cernăuţi, Glasul Bucovinei 1925) nu se dau relaţii decât asupra satului Cristineşti din judeţul Hotinului.

Cu ajutorul acestor informaţii se poate constitui trecutul familiei Hăjdău. Totuşi câteva chestiuni au rămas nerezolvite. S'a neglijat, între altele, faptul că familia Hăjdău stăpânise pe vremuri două moşii în Bucovina: *Bărlinţe* sau *Stârce* şi *Iordăneşti.* Despre aceste moşii şi legătura lor cu familia Hăjdău se află unele informaţii la *A. Pumnul: Scurta privire asupra fondului religionar,* la capitolul Iordăneşti, şi la d. *N. Iorga: Studii şi documente V p. 413* şi urm. Ele sunt amintite şi în diata lui George Lupaşcu Hăjdău dela anul 1732 (Arhiva istorică tom. I partea I p 53—55). Dar până acuma nu s'a insistat îndestul asupra legăturilor familiei Hăjdău cu aceste sate. Parte copiind, parte retraducând în româneşte documentele acestor două moşii aflătoare

în „Arhivele Statului“ dela Cernăuţi, publicând totodată şi un mănunchiu de documente şi regeste referitoare la familia Hăjdău, primite pe cale particulară, credem a face un lucru folositor. Genealogiştii noştri vor găsi în ele ştiri noi care completează cele ştiute până acuma şi vor fi în stare să observe filiaţiunea în linia femenină a familiei Hăjdău.

Lăsăm să urmeze documentele :

I

1665/7173 Mai 27.

Copiii lui Efrim Hăjdău împărţesc moşiile părintelui lor (regest)

Scrisoari de înpărţală între ficiorii lui Hăjdău anumi: Gheorghe biv vel căpitan i Stefan i Gafiţa i Miron i Axana, arătând că în parte lui *Gheorghe* s'au vinit satul Păşcăuţi şi giumătate de selişti din Tulbureni, pentru căci iaste hotar puţin la Păşcăuţi şi giumătate de sat di Nihoreni la Nistru.

Şi în parte lui *Stefan* s'au vinit satul Dolineni şi parte din Cruhleu ci să va alegi.

Şi în parte *Marii* s'au vinit satul Bărlinţii la Suceavă şi giumătate di sat di Nihoreni bez giumătate a lui Gheorghe.

Şi în parte *Gafiţii* s'au vinit a triia parte din Şăndreui şi giumătate de săliştí Dumeni iar acolo şi cât să va alegi în sat în Costiceni.

Şi în parte lui *Miron* s'au vinit satul Cinicăuţi şi parte din Nesva cât să va alegi.

Şi în parte *Acsanii* s'au venit giumătate de sat de Bilhăuţi şi giumătate de sat de Tulbureni fără a lui Gheorghi şi parte din Hruşaveţ şi din Tuliteni cât să va alegi la Nistru, parte din Medveja şi pe aiure ci vor afla să înpartă frăţeşti.

II

1665 Iunie 29.

Copiii lui Efrim Hăjdău împărţesc moşiile părintelui lor

Suret după împărţala ficiorilor lui Efrim Hăjdău, vele 1665/7173 Iunie 29.

Adecă noi boerii cei mari Neculai Buhuş marile logofăt şi Toma Cantacuzino marile vornic de Ţara de gios, Solomon vornic mari de Ţara de sus, Neculai Racoviţă hatman, Stamate marele postelnic, Toderaşcul marile spatar, Grigori marile paharnic, Duca marile visternic, facem ştire cu această scrisoare a noastră cum au venit înnaintea noastră toţi feciori lui *Efrim Hăjdău* ce au fost părcălab la Hotin, anume *Gheorghi* şi *Stefan* şi *Mariea* şi *Gafiţa* şi *Miron* şi *Axana* şi de bună voea lor s'au învoit şi s'au înpărţit moşiile părinţilor săi şi s'au venit lui *Gheorghi* satul Păşcăuţi şi giumătate de sălişte din Tulbureni şi giumătate de sat de Nihoreni, cari sănt la ţinutul Hotinului aceste sate, iară în partea lui *Stefan* s'au venit satul Dolineni şi partea din Cruhlic câtă să va alegi, şi parte *Marii* s'au venit satul Bărlinţii cari sănt pe Siret la ţinutu[l] Sucevii şi giumătate de sat de Nihoreni la Nistru, şi parte *Gafiţii* s'au venit a triea parte din Şăndreni cu vecini cari sănt în ţinutul Hotinului şi giumătate de sat de Dumeni, iar de acolo ; şi partea din Costiceni câtă să va alegi şi parte lui *Miron* s'au venit satul Cinicăuţi, care acum să numeşti Hăjdău şi partea de Nisfoae tot căt să va alegi cu vecini şi parte *Axănii* s'au ales în sat în Bălhăuţi giumătate de sat cu vecini şi giumătate de sat de Tulbureni sălişte şi partea din Hruşăvăţ şi din Tuleni căt să va alegi iar partea din Medveja şi de pe aiuri undi vor mai fi să fie cu toţi fraţi[i] din priuna, iarăşi vecini săş margă cineş pela locurile cari de pe undi var fi ; deci noi văzând a lor bună tocmală, că sau învoit şi sau tocmit şi sau înpărţit şi pentru mai mare credinţă am iscălit ca să să ştie.

III

1747 Ianuarie 19.

Sandul Hăjdău atestă că împărţala lui Gheorghe Hăjdău este adevărată

Suret dipe scrisoare[a] lui Sandul Hăjdău din leat 7255/1747 Ghinar 19.

Fac ştire cu această scrisoare a me, că întâmplândusă de am găsăt o înpărţală a lui *Gheorghie Hăjdiu* pentru moşiile sale ce şau înpărţit ficiorilor săi, lui *Vasilie* Hăjdău, şi *Marii* ce au ţinuto Bainschi şi *Ruxandii* ceau ţinut Zaharie, şi *Saftii*, găsânduo eu această înpărţală la Safta, fata lui Hăjdău, în care scrie cau dat *Iordăneştii* fici sale *Marii*, şi fiului său lui *Vasilie* Hăjdău iau dat Nihorenii, şi ficii sale Ruxandii Păşcăuţii şi giumătate de sat de Tulbureni, şi Saftii parte de Medveja, iară Dânjenii şi parte de Bunenii ce să va alege şi parte de Şândrenii ce să va alege să ne înpartă frăţeşte şi tâmplândusă la vreme Moscalilor când niau jecuit Moscali, sau răsăritu şi aceâ înpărţală dela mine; deci precum ştiu cu sufletul meu şi ţiin minte să scrie întrace înpărţală pentru aceste moşii ce să numescu mai sus am dat această mărturie a me la mâna lui Grigorie Hăjdău, ficiorii lui Vasile Hăjdău, nepot lui Gheorghie Hăjdău şi pentru credinţă am iscălit.

Văleat 7270/1762 Septemvrie 28.

Sandul Hăjdău, Grigoraş Hăjdău.

Constantin medelnicer am scris cu zisa Sandului şi sânt şi martor.

Aşa cum scrie mai sus au dat samă înainte noastră Sandul Hăjdău precum arată mărturiia lui, aceasta Sturza vel. logofăt.

Andrei Ruset logofăt, Mihalache Cost[ache] vornic.

Bartholomei Arhimandrit Putnii adeverez.

Pahomie Igumen Putnii.

Antonie eclaziarh Putnii.

Simion Buhuş biv vel paharnic adeverez.

Lupul Hadâmbul, vornic de poartă.

Ştefan Stărce.

IV

Iaşi, 1748, Decemvrie 4.

Judecata Domnului Grigorie Ghica, prin care se atribuie lui Sandul Hăjdău moşia Bărlinţe

[retradus în româneşte]

Noi Grigorie Ghica VV. din mila lui Dumnezeu Domn Ţării Moldovei dăm ştire cu aceasta scrisoare a noastră, precum au vinit înaintea noastră şi înaintea întregului Divan sluga noastră *Sandul Hăjdău*, fiul lui Miron Hăjdău, biv părcălab de Hotin, cu boeriul nostru *Andrei Balş* spatar, şi cu *Grigorie Hăjdău*, fiul lui Vasile Hăjdău, jăluind că spătarul Balş şi Grigorie Hăjdău cer părţi din moşia *Bărlinţe* de lângă apa Siretului în ţinutul Sucevei, care este driaptă moşie a lui, a Sandului Hăjdău, zicând că această moşie a fost a Mariei moaşa lor şi că ei ca şi Sandul Hăjdău dintr'o tulpină se trag, dar că ei nu pot dovedi că au stăpânit-o ; şi au mai zis că Sandul Hăjdău i-au scos din stăpânire ridicând el singur veniturile acestei moşii mai sus numite Bărlinţe, de aceea ei în domnia noastră de mai nainte au dat jalobă, după care le-am dat ispisoc domnesc precum să stăpânească moşia sus amintită împreună cu Sandul Hăjdău, iar dacă acesta ar avea ceva să răspundă să vie încoace la Divan. La aceste spuse ei au fost întrebaţi dacă în urma ispisocului nostru domnesc au stăpânit o parte de Bărlinţe şi dacă au fost la vre-o giudecată cu Sandul Hăjdău sau nu? Ei au răspuns că n'au stăpânit nemic; aşa dară s'a dovedit că au rugat să deie ispisocul domnesc, dară ei n'au trimis pe nime încolo ca să ceară partea lor, nici ei singuri nu au mers încolo. Sandul Hăjdău au răspuns cum că întreg satul Bărlinţe este moşia lui, iar tatăl său Miron Hăjdău a cumpărat-o dela sora sa Maria, fiica lui Efrim Hăjdău, pe timpul domniei lui Petriceicu Vodă. Scrisoarea de cumpărătură s'a pierdut din pricina vremilor tulburi din mânăstirea Bisericani care a fost prădată de hoţi, se ştie însă, că atât tatăl său a stăpânit-o toată viaţa sa, cât şi el o stăpâneşte de patruzăci de ani şi mai bine, ceea ce va dovedi şi prin marturi. A mai spus Sandul că tatăl său a lăsat această moşie pentru plata de 173 lei, care sumă el a remas dator unui Turc pentru miere şi cine

va plăti datoria va stăpâni moşia Bărlinţe; el singur a plătit datoria tatălui său fără sprijinul fraţilor săi şi de atunci stăpâneşte această moşie. Auzind răspunsul Sandului, am poruncit boierilor să cerceteze, iar ei au cerut Sandului Hăjdău să aducă marturi pentru răspuns, după care Sandul au adus marturi pe Vasilie, fiul popii Ştefan dela Ruginoasa, care a mărturisit că tatăl său popa Ştefan a fost duhovnicul lui Miron Hăjdău şi chemând Miron Hăjdău, pecând era bolnav, pe tatăl său în casa ginerelui său Iordachi Săvinel la Giurgeşti, l-au fost luat tatăl său şi pe pânsul încolo. După spovedania lui Hăjdău, a fost chemat în odaie şi i s'a poruncit să scrie diata pentru ficiorii lui Miron Hăjdău despre împărţala moşiilor şi a ţiganilor şi despre toate celelalte lucruri care cum va trebui să stăpânească şi aşa a auzit cu urechile sale cum Miron Hăjdău cu gura lui spunea popii Ştefan, cum au cumpărat satul Bărlinţe dela sora lui Maria, fiica lui Efrem Hăjdău, şi cum l-au deosebit de celelalte sate pe care le-a dat fiilor săi şi l-au menit pentru datoria Turcului, dar dacă fii vor plăti datoria frăţeşte, tot aşa să-l şi stăpânească, de altfel să-l stăpânească numai fiul care va plăti datoria.

Acest martur a dat mărturia sa şi în scris şi a vrut să şi jure că n'a mărturisit nici de dragul lui Sandul Hajdău, nici plătit fiind, ci a mărturisit numai ceea ce a auzit şi ceea ce ştie. Acest martur a fost primit şi marturia lui a fost crezută. Iar Sandul Hăjdău a mai adus şi alţi marturi, pe vatamanul de Pătrăuţi, cari au mărturisit cu fratele său Vasile, pe Tudosie Frunză tij ot Pătrăuţi, cari au mărturisit cu sufletele ridicate că cât îşi aduc aminte, tot Miron Hăjdău a stăpânit prin vre-o 48 ani dela a doua domnie a voevodului Mihai satul Bărlinţe, care mărturie au dat-o şi în scris şi au fost primiţi ca oameui buni şi vrednici de credinţă. Apoi după dreptate am cerut şi dela Andrei Balş şi Grigorie Hăjdău o dovadă şi li s'a îngăduit să dovedească prin scrisori sau marturi că au stăpânit şi ei părţi de moşia Bărlinţe şi dacă vor dovedi aceasta, atunci va fi cu dreptate s'o stăpânească împreună cu Sandul Hăjdău. Insă ei nu au adus nici o dovadă şi gălceava aceasta nici odată n'au fost la Divanul nostru, nici nu au făcut nemic după primirea scrisorii noastre. De aceea am găsit cu cale să credem martu-

rilor lui Sandul Hăjdău, cari au dat mărturie dreaptă şi s'a văzut şi din vârsta lor că ştiu adevărul şi-l mărturisesc. Dară Divanul stăruind ca să nimicim orice prepus şi să nu mai poată ridica pretenţii, Domnia mea împreună cu întreg sfatul nostru am hotărît că Sandul Hăjdău şi sora lui Maria să jure în biserică că au auzit cu urechile lor din gura tatălui lor Miron Hăjdău că el a cumpărat cu bani moşia Bărlinţi dela sora lui Maria, fiica lui Efrem Hăjdău, şi că nu ştiu că i-a fost dată danie sau a ajuns pe altă cale în stăpânirea lui şi dacă vor jura, atunci să nu mai aibă dreptate Balş şi Grigorie Hăjdău. Şi au mers amăndoi la biserică şi au jurat, după cum arală scrisoarea de mărturie a vornicului de poartă.

Astfel spatarul Andrei Balş şi Grigorie Hăjdău au fost daţi rămaşi şi li s'a spus să să liniştească pentru că s'a cunoscut că fără de cale au cerut dreptate, iar Domnia me au dat şi au întărit slugii noastre lui Sandul Hăjdău cu acest ispisoc al nostru satul Bărlinţe să fie dreaptă moşie, şi acest al nostru ispisoc de întăritură să-i slujească de veci şi această treabă să nu să mai judece.

Am scris eu Tănase Petracheiavici.

Iaşi, anul 7256 Decemvrie 4.

Grigorie Ghica VV.

procit. vel logofăt.

V

1764/7272 April 20.

[Regest]

Zapis dela *Vasile Hàjdău*, armaş, ficior lui Gheorghi Hăjdău, cu arătari că vănzind lui Toma neguţitoriul satul Păşcăuţi şi pe urmă viind maştihă sa cu testamentul tătăni-său cerănd că ei i-au dat acel sat şi cu giudecată luăndu-l dila Toma niguţitoriul şi Toma apucăndu-l di bani i-au dat satul Nihoreni stălpit şi ales despre alte hotară şi cu vad de moară.

VI

1765, April 22. Mân. Putna I. No. 194

Grigore A. Ghica scrie egumenului de Putna să aducă documentele familiei Hăjdău, pe care le posedă

Noi Grigoriea Alicsandru Ghica VV. boj mil. gpd. z. moldavscoi.

Scriem Domnie mea rugătoriului nostru svinţiei sale egumenului dela svănta mănăstire Putna sănătate.

Facem ştirea că Domnii meale ńiau dat jalubă Ştefan Miera i Sandul *Hăjdău* asupra svinţii Tale zicănd că au nişte scrisori de moşii şi de ţigani rămase dila Gligor[ie] Hăjdău pentru care scriem svinţii Tale să cauţi şi să . . . . toate acele crisori, însă cari vor scrii dipe Hăbăşeşti să le dai la niamul Hăbăşeştilor, iar cari vor fi scriind depe Hăjdău să le dai la măna Sandului Hăjdău şl dănd scrisorile toate să ei izvod iscălit dela fiişte care de scrisori ce ai dat, iar de vei ave svinţiea ta ceva a răspunde săţ trimiţi vechil să răspundă din preună cu toate scrisorile ce vii ave.

L[et] 1765 April 22.

VII

1766 Ianuarie 27.

Ruxanda, fiica lui Gheorghe Hăjdău, înzestrează pe fiica ei Catrina, căsătorită cu Lupul Totoiescu, cu jumătate de moşia Iordăneşti

Adică eu *Rucsanda*, fata lui Gheorghie Hăjdău, scriu cu aceasta încredinţată scrisoare me la măna ginerilui meu Lupul Tutuescu şi fici mele Catrina precum să să ştie că liam dat zestre pol sat de Iordăneşti din ţinutul Sucevii pe apa Siretului ce am depe sora me Mariuca ce au fost stiarpă şi tatu meu Gheorghie Hăjdău care iau dat tot satul Iordăneşti, deci de acum înnainte parte me de moşie pol sat Iordăneşti să fie a ginerilui meu Lupul şi a soţului său în veci nesmintit să fie dată dela mine ocină şi moşie, şi nici unul din fii mei sau din

niamurile mele să nu supere cu nimică la parte driaptă ce liam dat în Iordăneşti şi ori cine sar scula şi ar supăra la această parte ce liam dat să nu li să ţie în samă şi ginerile Lupu sau fica me Catrina să stăpâniască numita moşie sau ce or vre să facă cu dănsa şi pentru mai bună şi adevărată credinţă am iscălit.

Leat 1766 Ghenar 27.

Ruxanda.
Sandul Hăjdău martor.
Gavril Nemeschii martor.
Şi eu am scris cu zisa Ruxandi şi sănt martor.

Ioniţă Banteş.

VIII

1766 Martie 29.

Grigore Alexandru Ghica trimite pe câţiva boeri să hotârească jumătatea de sat Iordăneşti a lui Lupul Totoescu de cea a mânăstirii Putna.

Noi Grigorie Alexandru Ghica VV. boj mil. Gospod zemli moldavscoi.

Credincioşi boeri Domnii mele Du-lui Constantin Canano biv vel paharnic, Ilie sărdar ispravnic de ţinut Sucevii sănătate.

Vă facem ştire că Domnii mele au dat jalobă Lupul Totoescul mazil, ginerile Ruxandii, zicând că satul moşiia *Iordăneşti* ot Suceavă pol sat fiind a soacră sa, i lau dat lui zestre, iar pol sat fiind a unui Hăjdău nepot soacrei sale şi Hajdău şau dat acel pol sat ceau avut danie la mănăstire Putna şi călugări dela mănăstire Putna au pus măna pe tot satul Iordaneşti del stăpănescu, şi la aceasta cerşind dreptate iată că vă scriem Du-Voastre văzând carte Domnii mele să chemaţi de faţă pe călugări de Putna cu scrisoarea de danie a lui Hăjdău să le luaţi sama cu amăruntul şi de sa dovedi că soacra acestui jeluitor va fi avut pol sat de Iordăneşti şi că i lau dat zestre măcar de a fi dat Hăjdeu toată moşiia danie mănăstiri Putnii pentru pol sat a soacrei jeluitoriului de la fi dat rău cu lucrul ce na fi avut triabă să daţi mărturie la mâna jeluitoriu-

lui ca să i să de carte de stăpănire având dreptate aş stăpăni giumătate de sat, iar fiind pricina întralt chip şi nu iţi pute aşeza acole şi sar cere la Divan să le daţi zi de soroc să vie să ste de faţă la giudecată cu scrisori dovezi ce or ave, aceasta scriem.

1766 Mart 29.

1766 August 26. IX

Grigore Alexandru Ghica atribue jumătate de moşiia Iordăneşti lui Lupul Totoescul, ginerele Ruxandei Hăjdău.

Noi Grigorie Alexandru Ghica VV. boj. mil. gospod. zemli moldavscoi.

De vreme ce Domnii mele au dat jalobă Lupul Totoescul, ruptaş ot Hărlău, cumcă are jumătate de moşie din Iordăneşti ot Suceavă dreaptă a lui osăbit de jumătate de moşie tot den Iordaneşti a fratelui său[1]) Grigorie ceau dato danie la mănăstirea Putna şi acum călugări dela numita mănăstire Putna cu parte fratelui său Grigorie stăpănescu şi moşiia jeliutorului ce o are la Iordăneşti, pentru care zisă că şi la giudecată iar fi tras pe călugări aice la Divan, cum şi la ispravnicie de ţinutul Sucevii cu carte gospod şi nici decum nu poate ca săi ducă înainte giudecăţii şi în tărie îi stapăneşte şi ace giumătate de moşie a lui de Iordaneşti cu moşia frăţinăsău la care parte nu ar ave călugări nici o triabă, că nu le este lor văndută nici dată danie, pentru aceasta dară iată că prin traceastă carte a Domnii mele volnicim pe Lupul Totoescul ruptaş să aibă ai popri pe călugări dela mănăstire Putna din stăpănire acei giumătăţi de moşie din Iordăneşti şi să şi o stăpâniască ca pe driaptă moşia lui cu tot venitul după drese scrisori ce va fi având, însă prin ştire isprăvniciei de ţinut, iară având mai mult a răspunde să vie să ste de faţă la Divan din preună şi cu scrisori ce ar ave asupra acei moşii, întralt chip să nu fie, că aşe este poronca Domnii mele.

1766 August 26.

proci. vel. logof.

---

[1]) cumnatul său.

X

1767/7275 April 10.

[Regest].

Zapis dila *Marie*, fata lui Efrim Hăjdău, giupâniasa lui Alixandru cu care au văndut fratelui său, lui Gheorghe Hăjdău, giumătate di sat di Nehoreni ci sânt pe Nistru în ţinutul Hotinului bez ceialaltă giumătate di sat ci era a frăţâni său, a lui Gheorghi Hăjdău.

XI

1773.

Lupu Tutuescul, ginerele Ruxandei Hăjdău, lasă cumnatului său Nicolai Lăpădatul jumătate de moşie Iordăneşti.

Adecă eu Lupu Tutuescul şi cu giupâniasa me Catrina, fata Ruxandii, datam adevărată scrisoare noastră de danie la mâna fratelui[1]) Nicolae Lăpădatul, ficiorul Ruxandii, precum să să ştie că noi de nime siliţi nici sfătuiţi ci de a noastră bună voe niam sfătuit şi iam dat danie moşiia noastră pol sat de Iordăneşti în ţinutul Sucevii pe apa Siretului ci noao ne este dat zestre dela maica noastră Ruxanda, fata lui Ghiorghie Hăjdău, şi de acum înnainte să stăpâniască Nicolae Lăpădatu pol sat de moşie Iordăneşti în veci ca pe o driaptă ocină de moşie a Du-sale, fiilor şi nepoţilor Du-sale dăruită de noi în veci şi nime din niamurile noastre sau a ei cine ar fi să nu să amestece la moşiia noastră în Iordăneşti ce am dato danie lui Niculae împreună cu scrisorile ce pentru pol sat de Iordăneşti scriu care leam dat înpreună cu moşiia lui Nicolae şi noi pentru mai mare credinţă am iscălit, făcându sămnul sfintei cruci.

Leat 1773. *† Lupu Tutuescu*

Nicolae Jeian adeverez. Ion Duşbrachi am scris şi adeverez.

---

[1]) Cumnatul.

XII

1793 Noemvrie 6.

Se dă atestat pentru fetele lui Constantin Lepădat.

Adecă noi care mai în gios neam iscălit încredințăm cu adevărată mărturie noastră precum ştim pentru Constantin Lăpădat, ficior Rocsandi, ficii lui Gheorghie Hăjdău, precum au avut trii fiice anume Zmaranda, Nastasia, Catrina făcute în satul Rădeni ot ţănutul Hărlăului cu femeia sa din cununie Ilinca, fata lui Ion Donciul, şi rămăind copile sărace de părinți sau crescut pin casăle străinilor, mărgând la Țarigradu cu Mărie sa Doamna lui Costantin Moruz Vodă acum viind Catrina cu Mărie sa Doamna lui Alexandru Muruz Vodă sau măritat după Dumitrachi Volcinschi şi vrând săşi tragă la stăpânire sa părțile de moşie ce i să cuvin după tatul său Costandin cum şi părțile lui Macarie ieromonah, fecior Safti, feti lui Gheorghie Hăjdău, după danie ce eau făcut; pricinueşte Safta, fata lui Niculae Lăpădat, având giudecată cu Catrina pentru giumătate de sat de *Iordaneşti* ot ţănutul Şucevi în Bucovina nemţască făcând cumcă nu este neam şi nici o ştie. Deci noi mărturisim cu sufletele noastre înainte lui Dumnezău şi înainte orce giudecată sar întâmpla cumcă Catrina easte dreaptă fata lui Costandin, frate lui Nicolae, ficior Rocsandi, şi pentru mai adevărată credința neam iscălit.

1793, 6 Noemvrie

Ieromonah Toader Popovici

Eu Tărasie Monah, martor

Ilinca, fata Donciului, ce au ţănuto Costandin, făcior Rocsandri Lăpădetoi, au avut trii feate Zmăranda, Nastasia şi Catrina care pe Ilinca în casa noastră au crescut şi sau măritat.

Mariea Bălşoe.

Dela isprăvnicie Hărlăului : Cătră Catrina, fata lui Constandin Lăpădatului şi a Ilinchi, fată Donciului, întărim mărturie aceasta că adevărat numita Catrina este fata lui Constandin şi a Ilinchi pe care toţi martori dăm mărturie aceasta au aratat cu sufletele lor înnainte isprăvnicii. 1793 Noemvrie 8.

Theodorus Balş

Constandin, Caminar.

XIII

Carapciu pe Sirete, 1797 Februar 28.

Se dă mărturie de curgerea neamului Hăjdău, Totoescul și Lepădat.

Mărturie

Prin care eu mai gios iscălitul, stăpânitòr de moșie în Igești, de vârstă de 60 de ani, tuturor și mai ales cui se cuvine a ști mărturisescu după întreaga știința me de curgere a unor scrisori pentru giumătate de moșiia satului *Iordănești.*

1-le Fiindcă Ruxandra, născută Hăjdăoae, măritată Lăpădătoae au dat cu scrisoare ginerilui său Lupul Tutuiescu și ficii sale Catrinei giumătate de moșie satului Iordănești după cum arată și dovedescu scrisorile în veci să stăpânească.

2-le Lupul Totoescu cu soțul său Catrina după câtăva vreme au dăruit cu scrisoare de danie ace giumătate de moșie satului Iordanești Dumisale Nicolae Lăpădatu, ficiorul Ruxandei mai sus pomenită, dându̦i și scrisorile ce ave pe ace giumătate de sat de moșie Iordănești.

3-le Răpousatu Nicolae Lăpădatu au rănduitu pe vătavul Niculae Ducovici să fie după moarte sa epitrop pe toate averile sale, și după ce au răpăusat Niculae Lăpădatul numitul epitrop au luoat la sine o samă din scrisorile moșiilor, ce au a stăpâni clironomii răpousatului Nicolae Lăpădatul, iară vro 4 sau 5 scrisori ce scriu pentru giumătate de sat din moșia Iordanești ce le au luoat răpousatul Nicolae Lăpădatul dela soru sa Catarina și cumnatu său Lupu Totoescu cu danie au rămas la Catarina, soț răpousatului Nicolae Lăpădatul, maica Dumisale Saftii născută Lăpădătoae, măritată Boarcioae și luăndu mai gios iscălitul soț după lege pe numita Catarina am aflat aceste 4 sau 5 scrisori la numita Catarina strănse într'un loc cusute dintr'o turiatcă de cioboate de Tuluteni, ținădule eu câtăva vremi și mai în urmă liam dat clironomilor răpousatului Nicolae Lăpădatul anume Du-sale Andrei Borce și soțului său Safta, la care această mărturie după curgere arătată mai sus fiind trebuință pot întări cu putere giurămăntului ori când va fi de trebuință,

spre încredinţare aceştii adeveratei mărturi, întărescu cu a me iscălitură şi pecete înnainte altor martori de faţă poftite.

In Carapciu pe Siret la 28/17 Februar 1797.

Gheorghe Tiron, Nicolae Grigorce, Manole Borce, comisar de dajde, martor.

XIV

Cernăuţi 1800 Aprilie 25,

Ilinca Stârcea, fiica lui Sandul Hăjdău, lasă copiilor săi Catrina Goeaneasa, Balaşa Calmuceasa şi Casandra Răhtivan, apoi lui Petrachi, Gheorghi şi Ştefan părţi de moşie din Bărlinţă, Bocşte (!) şi Glodeni.

Eu mai gios iscălita Ilinca Stărcioe, fiica răpousatului Sandul Hăjdău, fac ştire şi hotărăsc prin aceasta a me încredinţată scrisoare pre cum să să ştie cum că după ce eau (!) pe ciilalţi copii ai mei anume Catrina Goeaneasă, Bălaşca Calmuceasa şi Casandra ce au fost măritată după Ioniţă Răhtivanu după cum am aflat cu cale pentru dânşii şi pe cât meau dat cugitul meu eam înzăstrat şi eam dăruit cu părţi din avere şi din moşăele meli din uni şi piste măsură, eară feciorului meu anume Petrachi cu re purtare lui aducăndumă la atăte păgubiri care piste opt mii de lei cu adevăr să pot socoti şi pentru aceasta nici decum de mai multă înpărtăşire din averele ce mau mai rămas şi din moşăi lipsăt a fi în veci hotărândul ca pe unul de atâte păgubiri şi de mare scărbă pricinuitor, eară cât este pentru feciorii mei Gheorghi şi Ştefan măcar că şi mai în trecută vreme leam fost făcut lor nişte scrisori asupra moşăei meli *Bărlinţă* ce să numeşte amindrile Stărce ca să aibă ei a o stăpâni şi a o moştini precum o scrisoare mai de curând sau fost făcut supt 5 zile a lunii lui Iunii anului 1798 însă fiind şarturile şi aşezământurile acelor scrisor lam cunoscut a fi desăvărşit şi nice de cum după cuviinţă şi nici de odihnă,. precum nice sau ţănut acesti nice sau putut pune în vre o lucrari de săvărşit ca nişte lucruri di sâne netemeelnice şă fară de odihnă, dice am nerisăt cu toatul aşezământul de mai înnainte făcutelor scrisori şi hotărândule a fi cu totu răsuflate acum dară piste

această a me scrisoare cu neschimbată în veci hotărăre le dau şi le dăruesc numiţălor de mai sus fiilor mei Gheorghi şi Ştefan şepte părţi di totă moşăe Bărlinţă sau cum sar zice mai bine un sat întreg făr de opta parte dintru aceasta moşăe dată mai înnainte sup stăpânire fiicei meli Catrini ca să aibă numiţi fii mei Gheorghi şi Ştefan aceste şepte părţi din întreagă moşăe Bărlinţi a le stăpăni şi a le moşteni în tocma în giumătate cu toţ următori săi în veci însă ţeindusă şi aceasta cum că numiţi fie mei Gheorghi şi Ştefan pentru a me vremelnică schimnisală adecă căt a ţăne vieaţa me am da căte 300 lei pe tot anul adecă 150 şi altul 150 lei şi precum am dat şi am dăruit aceste şepti părţi di moşăe Bărlinţ spre vecinică stăpănire şi moştenire numiţălor fii a mei Gheorghi şi Ştefan asemine spre a rădica dintre dănşii tot prilejul de neodihnă şi să nu aibă loc nice o întrebare care dintru care parte de loc aş tragi giumătate sa dintru aceşte şepti părţi de sat, dice am hotărăt ca fiul meu Gheorghie să aibă a stăpăni şi a moşteni parte din jos adecă începăndusă din hotaru moşăei Tereblece cât i sa vini lui la giumătate după dreapta măsură di toată cuprindire acestor şepti părţi din toată moşăe Bărlinţă întru o întinsoare cu toate vinituri şi mademuri aducătoare pe aceea giumătate a sa în veci neamestecândusă întru nimică un frate cătră parte altui frate, eară fiiul meu Ştefan să aibă a stăpăni şi a moşteni parte din sus adecă începându dila parte ce esti dată fiicei meli Catrini cât i sa vini după dreaptă măsură în giumătate dintru aceşte şepte părţi de moşăe întru întinsoare, earăşi cu tăte aducătoare pe giumătate din vinituri şi mademuri şi după măsura ce să va face şi despărţire de să va veni casăle fiiului meu Ştefan în parte de moşăe fiiului meu Gheorghie adecă aceli casă în care să află acum şăzător fiiul meu Ştefan, dice să aibă fiiul meu Ştefan a le strămuta şi a le rădica de acolo acele casă pe parte sa de moşăe ce i sa va vini lui după măsurătore care să va face în urmare acestii a meli scrisori şi căt este pentru măsurare acestor şepti părţi de moşăe Bărlinţă între aceşti doi fii ai mei Gheorghi şi Ştefan după hotărâre a meli scrisori, nice aceasta măsurare şi împărţire esti să să facă prin Craisinginir or prin alt giurat inginir cu chiltueala amăndurora acestor fii ai mei Gheorghi şi Ştefan şi nimeni din alţ copii ai mei nici

din următorii lor să nu aibă nice o puteri nice o dreptate şi nice un cuvânt de răspundere, nice cu un chip a să întindi nice odinăoră în veci cătră aceste şepte părţi de moşăe Bărlinţă ce leam dat la vecinica stăpânire şi moştenire numiţălor de sus fii ai mei Gheorghi şi Ştefan, eară cât este pentru parte de moşăe Bocşte ce să află la Moldova la ţănutu Neamţului care am fost dat fiice meli Casandri findcă mam înşteinţat pentru aceasta parte de moşăe sar fi stărnit o pricină de giudecată, dice pentru întâmplare care eu nice decum nu nădăjduesc ştiind a fi dreaptă a me a ce parte pe moşăe când sar tâmpla ca prin hotărâre giudecăţii să să lipsească aceea parte de moşăe, dice hotărăsc ca aceasta fiica me Casandra sau clironomii ei să între a stăpâni în giumătate cu fiica me Balaşa a patra parte din Glodeni ce esti în ţănutu Eşului fiindcă aceea parte de moşăe covărşeşte după stare părţălor de moşăe care leam dat celoralalţi fii a mei eară cătră părţăle de moşăe Bărlinţi care am dat ficiorilor mei Gheorghi şi Ştefan şi leam dăruit lor precum mai sus scrie şi nimene nice odinioară în veci să nu potă a să întindi cu nimică şi precum aceasta scrisoare şi hotărâre şi danie di bună voe am făcut ficiorilor mei de sus numiţ Gheorghi şi Ştefan după bună şi întimieată judecare şi întru toată întrăgime minţi şi a socoteli cu hotărâre ca în veci neclătită să rămâe, aşa poftesc şi pe cinstit K. K. giudecătorie ca să să treacă şi la tabula ţărei, eară cât easte pentru scrisorile celi mai înainte făcute de cătră mine pentru aceli şepte părţi de moşăe Bărlinţi fiind că precum mai sus sau arătat leam anerisăt şi leam făcut cu totul răsuflate, deci de să vor fi aflând vre unele dintru aceste mai vec scrisori întabuluite or cu ce fel di întindire cătră aceli şepti părţi de moşăe Bărlinţi să să şteargă şi să să scotă cu totul afară ca nişte răsuflate rămăend numai aceasta de acum scrisore a me întru întimiere nice cu un chip neclătită şi spre încredinţare înnainte cinştitilor persone ce sau întâmplat am iscălit adecă neşteind carte am poftit pe Du-lui Andrei Gafenco ca săm scrie numile şi poreclă me şi am pus pe lângă sămnul cruci şi pecete me şi poftind şi pe acei ce sau întâmplat ca să să iscălească martori.

Cernăuţi, 25 April vech. [Calindar] 1800.

Ilinca Stărcioe, fiica răpousatului Sandului Hăjdău.

Eu mai jos iscălit după pofta Du-sale Ilinchi Stărcioe am scris numile şi porecla Du-sale mai sus.

Andrei Gafenco.

Ia nizey podpisani na zodanie o fmu Pani Ilinki Styrczoja jak iprzytomnosei moiey transkeia vie erobita podpisnie jako prziacie y Tabularny Swiadek.

Tadeusz Turkul.

Ilie Calmuţchi.

Şi întâmplândumă faţă poftindumă Du-ei Ilinca Stărcioaia am iscălit martor.

Ion Ciomărtan

XV

Bărlinţi, 1824 Martie 15.

Nicodim Hăjdău dă informaţii asupra trecutului moşiei Dolineni.

Ispisoc sărbesc dela răpousatul Moise Mohila Voevod pe sat întreg Dolimeni dat lui Efrim Hăjdău şi după înpărţala din let 7173/1665 Iunie în 29 care sau făcut între ficiori lui Efrim Hăjdău şi sau venit în parte lui Ştefan Hăjdău, din care să trage Lupaşcu Hăjdău acest sat Dolineni după a noastră şteinţă şi după cum arată şi în zapis ce sau văzut la logofătul Vasile Balş dat la mâna cumpărătoriului Hristodor Petrino, Lupaşcu Hăjdău lau zălojit satul Dolineni la unchiul său Miron Hăjdău care ispisoc să află şi pân acu tot la clironomi lui Miron. Dară fiind că Du-lui Ştabscăpitan Nicodim Hăjdău să tragi din lenie lui Ştefan Hăjdău, care au fost ficior lui Efrim Hăjdău ce să află în oblastei Basarabei în târgul Lipcani înţălegând pentru ispisocul Dolinenilor că să află aice la mine în K. K. Bucovina au făcut cerere la mine săi dau hărtiile pe satul Dolineni să le pue în lucrare la giudecătorie Basarabiei ca unul ce să tragi din linie aceia a neamului hăjdăesc, pentru care am făcut rugăminte Du-lui mosului Gheorghi Stărce pentru scrisorile mai sus pomenite a satului Dolineni să me li dee să le pun în lucrare şi iarăşi să le aduc şi să le dau în mâna Du-lui pentru care mă şă îndatoresc. Ispisocul vechi sărbesc orighinal şi tălmăcire hrisovului şi întărită cu iscălitura despre copie

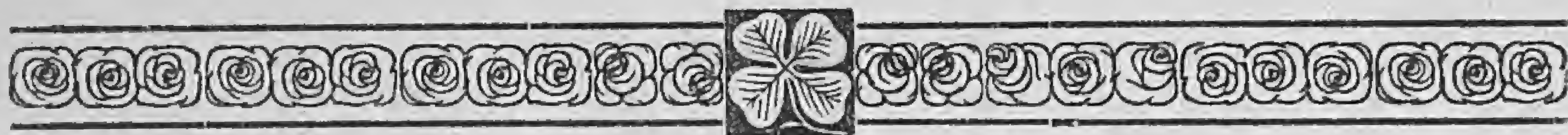
orighinal gospod şi dascal gospod Sănardarie Ciolăcescul în cursul anelor 1773 Iunie în 23 şi o ţidulă dela 1773 Iunie în 27 cu iscălitura Iordachi ftori logofăt în care încredinţează că clinoromii lui Miron Hăjdău au judecată cu Du-lor Bălşeşti pentru satul Doleneni. Aceste scrisori mai sus pomenite mă îndatoresc supt iscălitura me să le aduc iarăş la mâna Du-lui moşului Gheorghi Stârcea cu aceasta adaogere vrând Dumnezeu să iasă moşie Doleneni de supt înpresurare şi stăpânire străinelor iarăşi la neamul nostru hăjdăesc să să întoarcă, avem să supunem la înpărţală cu Du-lui moşu Gheorghi Stărcea.

Stabscăpitan Nicodim Hăjdău.

In Bărlinţi, în 15 Mart v. c. 1824.

Teodor Bălan

DIN FOLKLORUL ROMÂN

Colind de flăcău

Iar şi (cutare) voinic
De dimineaţă se scula
La Dumnezeu se ruga,
Cheile'n mână lua,
La grajd de piatră mergea,
Grajd de piatră descuia,
Tot cai buni că-mi încerca;
Incearcă murg, încearcă negru;
Găsi surul cal mai bun,
Cal mai bun şi mai blajin...
De căpăstru mi-l lua
Și afară că-l scotea,
Tot de vânat se gătia.
Ogar galben sgărduia,
Șoimei vineţi neteza,
La vânat că mi-ţi pleca,
La vânat
Peste Bârlad
Vână ziua
Toată ziua,
Mai nimic nu folosi.
Când pleacă seara'n deseară
Și-i vremea la'nturnătoare,
Când ochi negri şi- arunca
Pe marginea drumului,
La cea tufă de negară,
Văzu sora soarelui,
Tot plângând volecăind,
Faţa dalbă sgâriind,
Perişor dărăpănând
Și din gură blestemând:
— Vedea-te-aş dalbă colelie,
Colelie într'o câmpie,
Să te pască cai din lume,
Ciobanii cu oile,
Văcarii cu vacile,
Viţelari cu viţeii...
Iar şi (cutare) voinic
El din gură aşa-i grăia:
—Taci, tu, Doamnă, nu mai plânge;
Nu te iau roabă să-mi fii
Și te iau doamnă să-mi fii;
Doamnă mie, curţilor,
Nuror bun părinţilor,
Cumnăţică fraţilor,
Leliţă surorilor...
Iar şi (cutare) voinic
Iar să fie sănătos
Cu-ai săi fraţi, cu-ai săi părinţi
Și cu noi cu bună seara.

Cules de la Neagu Cazacu, gardian, Topalu, de Petre Cazacu, normalist, Constanţa.

Colind

D'ale cui sunt ceste curţi,
Ceste curţi, ceste domnii,
Ceste dalbe'mpărăţii,
De-s aşa'nalte,
Minunate,
C'un stobol cam pe departe?
La mijloc d'un stoborel
Crescut-au ici cei doi meri.
Sus în vârf la ceşti doi meri
Mi-arde două lumânări;
Sus îmi arde, jos îmi pică.
Pică-şi una, pică-şi două,
Picătura cea de-a noua
Ruptu-i-s'a, făptui-s'a
Râu de vin şi-altul de mir
Și-altu-i d'apă limpejor...
Dar în apă cin'se scaldă?
Era bunul Dumnezeu;
Se scălda şi se'mbăia,
Cu vin alb se boteza,
Cu bun mir se miruia,
Vestmânt alb se primenia.
Mai în jos de vadul oii
Scoase bătrânul Crăciun.
Se scălda şi se'mbăia,
Cu vin alb se boteza,
Cu bun mir se miruia,
Vestmânt alb se primenia.
Mai în jos de vadul oii
Scoase Ion, sfânt Ion,
Se scălda şi se'mbăia,
Cu vin alb se boteza,
Cu mir bun se miruia,
Vestmânt alb se primenia...
Și mai jos de vadul oii
Scoase icea cest domn bun,
Cest domn bun, jupân (cutare)
Se scălda şi se'mbăia,
Cu vin alb se boteza,
Cu mir bun se miruia,
Vestmânt alb se primenia...
Atunci, Doamne, cui mă potrivesc?
Ori ţie, ori lui Ion?
Potrivesc potrivei mele.
Fost-am tânăr şi-am făcut:
Pusei casa lângă drum,
Câţi călători că-mi trecea
Tot mie că-mi mulţumia
Tot mie, părinţilor,
Și mai mult lui Dumnezeu...
Și mai fac, Doamne, mai fac
Puţuri grele'n câmpuri rele
Câţi setoşi apă că-mi băură,
Toţi mie, că-mi mulţumiră
Tot mie părinţilor
Și mai mult lui Dumnezeu...
Și mai fac, Doamne, mai fac
Poduri grele'n ape rele.
Câţi căruţaşi că-mi trecură,
Tot mie că-mi mulţumiră,
Tot mie, părinţilor
Și mai mult lui Dumnezeu...
Pus-am cruci pe la răspântii;
Câţi rătăciţi că-mi trecură,
Tot mie că-mi mulţumiră;
Tot mie, părinţilor
Și mai mult lui Dumnezeu...
Ca şi-aicea cest domn bun,
Cest domn bun, jupân (cutare),
El să fie sănătos,
Gazdă bună-a lui Hristos!

(Cules de la Ion Lungu, 18 ani, comuna Sudiţi, judeţul Jalomiţa).

Colind

Astă seară-i seară mare,
Ler Doamnele *)
Seara mare a lui Crăciun,
Când s'a născut Dumnezeu
Mititel şi'nfăşăţel
Şi'nfăşat în foi de măr.
Iar Jidovii mi-l aflară,
Mi-l aflară, mi-l cătară
Cam prin toate grajdurile,
Cam prin toate vadurile.
Iar Maica Sânta-Mărie,
Ea de veste că mi-a prins,
Fiu'n braţe şi-a luat,
Cărăruşă-a apucat,
Cărăruşa la trei munţi . . .
Urc'un munte, urcă doi;
Când fuse l-al treilea munte,
Puse jos să odihnească
Vestmântul să-şi primeniască . . .
Inapoi când se uita,
Inapoi pe urma ei,
Tare vine Sânt-Ion;
Vine tare şi-mi grăeşte:
— Ia-ţi, maică, fiul în braţe
Şi haid, maică, mai departe,
Că ştiu, maică, eu trei râuri
Trei râuri şi trei părâuri:
Râu de mir şi râu de vin
Şi-altu-i d'apă curată.
In cel d'apă să-l scăldăm,
In cel de vin să-l botezăm,
In cel de mir să-l miruim,
Cerului să-l dăruim!

(Cules de la Niţă Voineagu din comuna Pantelimon, plasa Cogealac, judeţul Constanţa).

Codreanul

Foaie verde d'un dudău,
Colea'n deal la Movilău
S'a aflat haiducul rău
Cel cu gheba mocănească,
Cu căciula ţurcănească...
Cât umbla, cât străbătea,
Cal pe gându-şi nu găsia...
Colea'n vale se lăsa;
Colea'n vale, la strâmtoare,
Unde trec munteni cu sare.
Inainte le ieşia,
Bună ziua le dădea:
— Bună ziua, măi muntene,
Nu ţi-e roibul de vânzare,
Să-ţi dau galbeni şi parale
Şi car mare cu opt boi,
Să pleci bogat dela noi?
— „Nu mi-e roibul de vânzare,
Nici mi-e roibul de schimbare,
Căci cu mama roibului
Plătesc valea Oltului
Şi de-aş vinde pe roibul,
Aş plăti Movilăul!"
— Apleacă-te, măi muntene,
Şi'ncalecă, Codrenele:
De mi-o plăcea umbletul,
Eu ţi-oiu da şi sufletul.
Muntenaşul s'apleca,

---

*) Se repetă după fiecare vers.

Codrenaşu'ncălica,
Trei pinteni că îi trăgea,
Valea se cutremura
Şi Codrean fugia, fugia;
Iar Munteanu sta pe loc,
Din gură zicea cu foc;
— Alelei, măi Codrenele,
Vin'Codrene înapoi,
De-mi dă carul cu opt boi,
Parale de cheltuială
Şi ghebă de primeneală!
— Ba, fă-ţi cruce, măi mocan,
Că ai cinstit pe Codrean;
De m'oiu întoarce'napoi,
In loc de car cu opt boi,
Ţi-oiu da nişte pumni sgârciţi,
De-i crede că-s buni găsiţi!
Mână, mână, mână, mână,
Pân'ce soarele apune.
Colea'n vale se lăsa,
Peste-o stâncă el că da . . .
Ciobanii cum mi-l vedea,
Peste iarbă se pitea;
Numai unul rămânea,
La foc se rostogolea,
Bolnăvior că se făcea . . .
Codrenaşul pricepea
Şi din gură aşa-i zicea:
— Mânca-te-ar lupii, mocan,
La ce mi te faci viclean;
De ţi-oiu trage-un iatagan,
Ai să sai ca un şoldan . . .
Scoal' de-mi alege-un cârlan:
Un cârlan de la Ispas,
Mai puţin rotund şi gras!
Mocanul că s'a sculat,
In cârd că s'a aruncat
Şi cârlanul l-a luat,
Lui Codreanul i l-a dat.
Codreanul că l-a luat,
La oblânc l-a aruncat,
Colea'n vale s'a lăsat
La cârciumăreasa frumoasă,
Frumoasă şi drăgăstoasă.
Bea Codreanu şi cu ea
Lungă masă întindea.
Poţera-l înconjura,
Şaizeci de haiduci sosea
Gloanţe în Codrean trăgea.
Dar Codreanul le zicea:
— Alelei, tâlhari păgâni,
Cum am să vă dau la câni!
Şi'n baltag se rezema,
Câte şapte că trântea
Şi pe toţi mi-i ucidea.

(Cules de la Marin M. Martac, 33 ani, comuna Sudiţi, jud. Ialomiţa).

Cântecul lui Gheorghiţă

Şi-am tot zis: mă duc, mă duc
La poiană'n Câmpu-lung,
Să-mi aleg un cal porumb;
Rotat vânăt porumbel,
Să mă uit cu drag la el.
Mă uitai din deal la vale
La murgu cu coama mare.
Coama-i bate şalele,
Coada-i astupă urmele.
Şi-apoi spune, moş bătrân,
Căluşeii când se fur?
Numai Luni de dimineaţă
Pe negură şi pe ceaţă!
Şi iar spune, pui de cuc,

Dacă-i fur, unde să-i duc?
Să-i duci în cot de pădure!
Și iar spune, rândunea,
Ingheţată-i Dunărea,
Să treacă neica pe ea
Cu trei cai alăturea?
Azi e Luni şi mâne-i Marţi,
Pleacă Gheorghiţă'n Galaţi
Cu 50 de cai furaţi,
Numai vineţi şi rotaţi.
Ghiorghiţă, giambaş de cai,
Ziua fură, noaptea fură
La primar în bătătură;
Jură şi mărturiseşte,
Păgubaşul se lipseşte.
Foaie verde anason,
Gheorghiţă, eşti numai om,
Că nici noaptea nu ai somn.
Dare-ar, Dumnezeu, şi-o da,
Și s'o desprimăvăra,
Și voinici mi-oiu aduna
Opt sute de tinerei,
Să intru'n codru cu ei
Și-oiu lua Oltu la vale
Că vin Saşii cu parale
Şi m'oiu aţinea la cale.

(Cules de la d-şoara E. N. Zlotea, comuna Cara-Murat, judeţul Constanţa).

Cântecul orfanului

Și-am zis: verde foaie lată,
Maică, inimă de piatră,
Mai scobori din cer odată,
Să mă vezi, cum mai trăesc?
Pe lume cum vieţuesc?
O zi bună, două rele,
Aşa trec zilele mele;
O zi bună, una rea,
Aşa trece viaţa mea.
Să ştiu, mamă, c'ai veni,
Drumul ţi l-aş pardosi:
Piatră şi nisip de mare,
Să vii, mamă, tot mai tare;
Nisip şi piatră măruntă,
Să vii, măicuţă, mai iute!

(Cules dela Elena Sparghe din comuna Seimenii Mici, judeţul Constanţa).

Cântec de haiduc

Foaie verde brânduşele,
Jele-i, Doamne, cui e jele;
Jele-i, Doamne, codrului
De-armele haiducului;
Că le plouă 'şi le ninge
Şi n'are cine le'ncinge;
Că cine mi le-a avut,
A făcut nu-ş ce-a făcut
C'a pus faţa la pământ
Şi mi-a intrat în mormânt
N'a intrat ca să'nfloriască
Ci-a intrat să putreziască
Și să nu mai voiniciască.
Aşa-i vieaţa haiducească!
— Las'aşa, aşa să fie,
Nu mă las de haiducie
Nici de codru înverzit
Nici de murgu priponit
Nici de mândrele pistoale
Nici de puşca sclipitoare

Nici de cuţitele mele
Ferecate la prăsele;
Nici de viaţa bună rea,
Nici de mândruliţa mea;
Că sunt tânăr şi voinic
Şi n'am teamă de nimic.

(Cules de Posa St. normalist, dela Nicolai Alexe 84 ani din Ţăndărei)

Colind la craca de tiparos

La craca de tiparos,
Tiparos miros frumos
Mi-este-un leagăn legănel
De traftan verde.
Dar în leagăn cine şade?
Şade (cutare) făt-frumos
Și leagănă pe Hristos.
Leagănă-l şi întreabă-l:
Când e capul veacului,
Sfârşitul pământului,
Urgisita cerului?
— Când va bate fiu pe tată,
Fie-sa pe mamă-sa,
Finu-său pe naşu-său,
Fină-sa pe naşă-sa. —
Atunci e capul veacului,
Sfârşitul pământului,
Urgisita cerului.
Iar (cutare) făt frumos,
Să rămâie sănătos!

(Cules de la Ioan Chirilă de 17 ani, din Seimenii Mici, judeţul Constanţa).

Colind de fată mare

Intreabă, întreabă mari boeri
Și-o'ntreabă pe Mariţa: *)
— Tu, Mariţo, fata noastră,
De când tu ţi-ai dobândit
Cel trup nalt aşa'mbrânat,
Genele, sprâncenele
Ceaste'nghinăţelele,
Faţă dalbă rumeioară
Și glas mândru de fecioară?
Dar Mariţa cea frumoasă,
Ea le rupse şi grăise:
— Daleu, daleu, mari boeri,
Ce stătuşi şi mă'ntrebaşi:
Eu cu dreptu spune-v'aş.
Avut-a taica, avut-a maica,
Avut-a taica d'un fecior,
Hiind cu mine frăţior.
Taica umblă să-l însoare,
Maica nu vrea să-l însoare
Și-l trimite'ntr'o solie
Intr'o solie'n Ungurie;
De-acolo să ne aducă
Trei zugravi, trei meşteri mari,
Nouă să ne zugrăviască
Zalele, zabalele,
Frânele, căpestrele
Și-aste'nghinăţelele.
Trimisese-i adusese,
Și la treabă mi-i pusese
Eu hiind încă prunculiţă
Pe fereastră trasu-m'am
Pe zală uitatu-m'am
Trei zugravi văzutu-m'a.
Din trei table mi-a bătut,

*) Tot la două versuri se repetă refrenul: „Leroi Doamne!"

Trei scântei mi-a scânteiat
D'una'n spate, d'alta'n chept
D'alta'n faţa rumeioară.
D'atunci eu mi-am dobândit
Cel trup nalt aşa'mbrânat,
Genele, sprâncenele,
Ceaste'nghinăţelele,
Faţă dalbă rumeioară
Şi glas mândru de fecioară.
Dar şi Mariţa cea frumoasă
Ea să fie sănătoasă,
Cu noi toţi, cu bună seară!

(Culese de Bujilă Vasile, normalist, Constanţa, dela o bătrână de 75 de ani din Hârşova).

Cântecul prizonierilor români

Foaie verde trei smicele,
La moară la Dardanele
Macină Turcii ghiulele
Şi Bulgarii cartuşele,
Să ne omoare cu ele.
Săriţi voi Francezi, Englezi,
Sări şi tu, Italie tare,
Că ne-a'mpresurat Bulgarii
Cu tunuri şi cu chesoane,
Cu tunuri calibru mare;
Calibru trei sute unu,
De omoară tot Românul
Arde-v'ar focul tranşei,
Muncim la voi de ani trei
Şi tu, Dunăre turbată,
Fire-ai fi fost blestemată,
Ne-ai mâncat armata toată!
Foaie verde, foi de nuci,
Trenule, unde mă duci?
Colea'n graniţă la Turci
Să ţin caii Turcilor
La umbrele nucilor;
Să ţin caii de curele
Şi'n piept să primesc ghiulele,

(Cules de la Neculai G. Tataru, comuna Boascic, judeţul Constanţa).

Cântecul lui Bărgan

Foaie verde, foaie lată,
Sub răchita cea plecată
Peste apă atârnată,
Pe marginea Prutului,
La cotitul vadului,
Şade Bărgan adormit
Pe iarbă verde lungit;
Şi lângă dânsul legate
Unul d'altul aninate
Stau desagii durdulii
Plini cu prăzi dela Neflii,
Dela Cochinţi răpitori
Şi ciocoi despoietori.
Unul de altul legate
Să le treacă apa'n spate,
Ca în codrul său să vie
La adăpost să le ţie.
Prutu-i mare, vântu-i lin,
Dar pandurul e hain;
Prutul e mare şi lat
Şi panduru-i deşteptat.
Dar de-ar fi cât de deştept
Cu Bargan nu ţine piept,
Că-i voinic şi pişicher,
N'are grijă de neferi.
Foaie verde, măr uscat,

Iată-l că s'a deşteptat;
Desagii şi i-a luat
Şi spre Prut drept a plecat.
Pandurul colo-l pândeşte
Şi drept la mir mi-l ocheşte.
Bărgan ici, Bărgan colea
Şi pandurul cât colea;
Bărgan în Prut a sărit
Bărgan iată c'a pierit
Şi desagii lui cu el
In Prut au pierit la fel.
Bârgan ici, Bârgan colo,
Şi pandurul dincolo.
Bârgan nu ştiu ce-a făcut
Că Prutu'n not a trecut
In apă nu s'a'nnecat,
De pandur că mi-a scăpat
Şi în codru s'a'nfundat;
Desagii i-a pitulat
In ciuda pandurului,
Spre spaima ciocoiului.

(Cules de Poşa Ştefan, normalist, Constanţa, de la Buzoianu Neculai de 49 ani din comuna Ţăndărei).

Cântecul Chiruţei

Frunză verde, trei alune,
Lăţitu-s'a vestea'n lume
De frumuseţea Chiruţei,
De mândruleţea drăguţei
Sora dulce a popii
De la podul Craiovii.
Mai mândruţă decât ea
Câmpul floare nu avea,
Stea pe ceruri nu era,
Incât svonul ajungea
Dela sat până la sat
Până în loc depărtat,
Până'n ţara Turcului,
Turcului hainului.
Vestea dacă se lăţea,
Multe inimi s'aprindea,
Multe dorinţi s'aţâţa
Şi mulţi pe drumuri pornea,
Să vadă-i adevărat
Un lucru aşa minunat?...
Iată că'ntr'o dimineaţă,
Dimineaţă fără ceaţă,
Chiruţa cum se spăla
Cosicioara-şi pieptăna
Coadele că-şi împletea,
Tâmplele că-şi netezea,
Spre răsărit se'ndrepta,
Lui Dumnezeu se ruga
Şi sănătate-i cerea...
Apoi, mări, ce făcea?
Floare la cap că-şi punea,
Prin casă deretica,
Pe jos frumos mătura,
Gunoiul că aduna,
Pe mătură că-l punea,
Apoi uşa deschidea
Şi afară-l arunca.
Apoi într'un doar căta,
Spre soare că se uita,
Spre câmpie tot privea,
Tot privea şi se mira,
Se mira şi se'ntreba
Şi din gură că zicea:
— Doamne, bune Dumnezeu,
Ce-o fi ceea ce văd eu?
Fi-vor spinii înfloriţi,

Ori îs Turci nelegiuiţi,
Tot cu roşu'mpodobiţi
Şi pe drumuri grămădiţi?
De vedea şi mai vedea,
Chiruţa se'nspăimânta,
Din casă fuga ieşea,
La nen-so că se ducea
Sperioasă că-i vorbea:

— Scoală, nene, dragul meu,
Că nu ştiu ce-am văzut eu:
Ori că-s spinii înfloriţi,
Ori îs Turci nelegiuiţi,
Tot cu roşu înveliţi
Şi pe drumuri grămădiţi?
Popa dacă auzea
Numai decât se scula,
Pe fereastră căuta
Şi din gură cuvânta:

— Sora mea, comoara mea,
Te rog nu te speria
De toate câte-i vedea
Şi câte s'ar întâmpla,
Că eu sunt pe lângă tine
Şi toate-or ieşi cu bine...
Ce vezi tu pe-acea câmpie
Şi-i gata spre noi să vie
Nu sunt spinii înfloriţi,
Ci sunt Turci nelegiuiţi,
Tot cu roşu'mpodobiţi
Şi pe drumuri grămădiţi.
Ei aicea vor venì
Şi pe tine te-or peţì.
Dar, dragă, tu nu te'ntrista,
Că la Turc eu nu te-oiu da
Şi nimic nu s'o 'ntâmpla,
Până capul sus mi-o sta.
Bine vorba n'o sfârşea,
Iată Turcii că sosea,
Năvală'n casă dădea,
Toată casa cuprindea.
Iar din ei un Turc bătrân
Ce scotea din ciubuc fum
Bună dimineaţa da,
Iar popa îi mulţumea,
Frumos îl hiritisea
Şi din gură îi zicea:

— Bine-aţi venit sănătoşi
Şi spre bine bucuroşi,
Cu gândurile curate
Şi cu inimi neîntinate;
C'aţi venit în casa mea,
Doi berbeci eu voiu tăia
Şi prea mult m'oiu bucura,
Cu mine de-ţi ospăta.
Turcul, dacă-l auzea,
Vreme de loc nu pierdea.
Cărbune'n ciubuc punea,
Tutun dintr'însul trăgea
Şi îndată răspundea:

— Noi de masă-ţi mulţumim;
N'am venit ca să prânzim,
Ci pe Chira s'o peţim
Şi-apoi cu ea să pornim.
Intr'o zi, când m'am sculat,
Către cer eu m'am uitat
Şi cerul cum l-am zărit,
O lumină m'a orbit;
Lumină strălucitoare
Ca şi o rază de soare.
Atunci foarte îngrijat,
Pe mine m'am întrebat:
— Nu ştiu soare-a răsărit
Ori Chiruţa s'a ivit?
Nu e răsărit de soare,
Ci e chip de fată mare,
Că zorile n'au sosit

Şi nici noaptea n'a pierit.
Atunci iute mă'mbrăcai,
Slugile mi le luai;
Pe drum cu toţi am plecat
Şi acilea am picat:
Pe Chiruţa s'o peţesc
Şi cu ea să mă'nsoţesc;
Grăbeşte dar a mi-o da,
De nu, vai de vieaţa ta!...
Popa, dacă auzea,
Foarte rău se încrunta,
Pe paloş mâna punea
Şi din gură-aşa grăia:

— Până capul sus mi-o sta
Sora la Turc nu voiu da!
Turcul, dacă auzea,
Foarte rău se mâniea,
Slugilor le poruncea,
Paloşele toţi scotea,
Spre popa se repezea, —
Cum s'arunc lupii la oi.
Popa vreme nu pierdea,
Mânecele sufleca,
Paloş din teacă scotea
Şi la Turci aşa răcnea:

— Alelei, tâlhari păgâni
Şi ucigaşi de Români!
Cum o să vă dau la câni,
Că de-atâta sunteţi buni!
Cum zicea, aşa făcea,
In Turci busna că dădea;
La mulţi piepturi spinteca,
La mulţi capete sbura,
Pe mulţi morţii îi dădea.
Dar degeaba se lupta,
Că păgânul nu scădea,
Ci mai tare se'nmulţea.
Pentr'un Turc care cădea,
Zece de-afară venea.

— Aoleo, popo sărace,
Turcii cu Chira ce-or face,
Că-ţi slăbesc puterile
Şi se'ncurc vederile?!
Sfântul soare sus lucea,
Vremea prânzului venea
Şi popa mereu slăbea,
Pân' deodată jos cădea.
La pământ când se vedea,
Paloş de Turc când zărea,
Spre capu-i că se'ndrepta,
Ochii el îşi închidea,
Din piept adânc suspina,
De moarte se pregătea.
Inainte de-o murì,
Spre soru-sa lung privì,
Lacrimi din ochi că vărsă
Şi din piept amar oftă.
Turcii mult nu aşteptară,
Plânsu-i nu-i înduioşară,
Ci la el se repeziră,
Cu sete mare-l izbiră,
Pieptul lui îl spintecară
Şi capul îi retezară.
Iar Chiruţa, vai de ea,
Roabă la păgâni cădea.
Atunci sorioara popii,
Cel de la podul Craiovii,
Singură de se vedea,
Capul, mintea nu-şi pierdea,
Ci până să-şi lase casa
Şi până din ea să iasă
Pe podele'ngenunchea,
Mânile-şi împletecea,
Ochii 'n sus că-şi ridica
Şi Turcilor le grăia:

— „Alelei, agalelor,

Alelei, paşalelor,
Turcilor, osmanilor,
Turcilor, grabnicilor,
Pieirea Românilor,
Prea tare nu vă grăbiţi,
Ci fiţi buni şi zăboviţi,
Să iau capul frate-meu,
Singurul sprijinul meu
Şi să-l duc colea'n grădină,
Să-l îngrop lâng'o tulpină
De înflorit trandafir
Să-l cânte cele albine.
Şi Chira cum se ruga,
Cu ochi frumoşi îi privia,
Pe Turci îi înduioşa
Şi-un pic o mai aştepta.
Iar Chiruţa, sărmana,
Capul frate-său lua,
De sânge că-l curăţa
Şi'n grădină că-l ducea
Şi gropşoară că-i făcea,
Cu însăşi mânuţa sa,
Sub umbră de trandafir,
Alături de-un calomfir.
Dar groapa cum o'nvelea,
Ea deodată jos cădea,
Lângă groapă leşinà
Minţile şi le pierdea
Şi când iarăşi se trezea,
Chiar la Dunăre era
Şi păgânii lângă ea
In ţara lor o ducea.
Atunci sora dulce-a popii
De pe la podul Craiovii
Pe pământ îngenunchia
Şi de Turci iar se ruga:
— Turcilor, agalelor,
Turcilor, paşalelor,
Turcilor, grabnicilor,
Prea tare nu vă prăbiţi
Şi fiţi buni şi zăboviţi,
Pe palme să mă spăl eu
De sângele frate-meu,
Singurul sprijinul meu
Şi la bine şi la rău!
Turcii o îngăduia
Şi Chiruţa, vai de ea,
Ştiind ce o aştepta,
Vreme de loc nu perdea,
Cruce mare că-şi făcea
Cu ochii spre cer privea
Şi'n Dunăre s'arunca
Strigând cu viers voinicesc,
In graiu dulce românesc:
— Decât roabă Turcilor
Şi râsul cadânelor,
Mai bine, păgânilor,
Să fiu hrană peştilor!
Turcii, dacă o vedea
Că în apă ea perea,
Pe locuri încremeneau,
Mânile şi le frângeau.
Iară Turcul cel bătrân
Şi cu barba până'n brâu,
In fire dacă-şi venea,
După Chira s'arunca
Şi în apă se'nneca.
Ceilalţi Turci, dacă-l văzură,
Vreme de loc nu pierdură,
După el se repeziră,
Ca să-l scape se căsniră.
Dar undele mi-i luară,
Cu toţii se înnecară.
Dar Dunărea înţeleaptă,

Unde Chira se sfârşea,
Apă lină se făcea;
Iar unde Turcii muria,
Tot vârtejuri se făcea,
De nici unul nu scăpa
Şi cu toţii se'nneca.

(Cules de Poşa Ştefan, normalist, Constanţa, de la Radu Tuţu de 73 ani din comuna Ţăndărei).

Cântec de fată mare

Foaie verde troscăţel,
Doi voinici pe min' mă cer:
Unul tânăr şi sărac,
Altul bătrân şi bogat.
— Spune, spune, puiu de cuc:
După care să mă duc?
— Lasă pe bătrân la dracul,
Ia pe tânărul, săracul!
Că cel bătrân şi bogat
Dimineaţa, când se scoală,
Işi ia furca subsuoară;
Ia furca, pleacă la fân,
Vine seara pufăind
Şi pe mândruţa'njurând.
Eu îi pui pe masă să cine,
El svârle cu blidu'n mine;
Eu îi fac pat să se culce,
El îmi trage-o sfântă cruce.
Dar ăl tânăr şi sărac,
Dimineaţa, când se scoală,
Işi ia furca subsuoară;
Ia furca, pleacă la fân,
Vine seara fluierând,
La mândruţa lui gândind.
Eu îi pui masă să cine,
El mă chiamă şi pe mine;
Eu îi fac pat să se culce,
El îmi spune-o vorbă dulce.

(Cules dela Ion David, 60 ani, comuna Cogealac, jud. Constanţa).

Cântecul celui scârbit

Frunză verde lozioară,
Inimioară, inimioară,
Ce-mi stai tristă şi amară?
De te-aş vedea'n primăvară
Să te scot din piept afară,
Te-aş pune pe prispă iară,
Să te bată vânt de vară
Şi ploaie de primăvară.
Vânt de vară te-a bătut
Şi tu nu te-ai cunoscut,
Şi tu nu te-ai scuturat
De necazu'n care-ai dat.
— Frunză verde lemn dubit,
Cunosc omul necăjit
După mers, după păşit;
Că-i e pasul mititel,
Se ţine scârba de el.
— Şi iar verde viorea,
De s'ar găsi cineva
Să-mi iea scârba cu mâna,
Şi cămaşa că i-aş da.
Eu cămaşă mi-oiu mai face,
Scârbă'n lume n'aş mai trage.
Că scârba de cin' se leagă,
Nu-l mai vezi cu mintea'ntreagă.

Şi de mine s'a legat,
Tare rău m'am săturat
Tot de plâns şi de oftat
De străini mereu mustrat.

— Verde foaie, trei pelini,
Rău e, Doamne, prin străini!
Că străinu-i ca ciulina,
Te înghimpă ca albina.

(Cules dela Remus Iorgulescu din Adamclisi, judeţul Constanţa, de Popescu Dumitru, normalist).

Comunicate de **Ioan Georgescu**
profesor, Constanţa

CURIOSITĂŢI DOBROGENE

Alături de vânatul iepurilor cu ciomagul, o altă curiositate a Cadrilaterului dobrogean este şi *vânătoarea vulpilor cu troaca sau tivga.* Ciudăţenia aceasta ne-o povesteşte un tânăr din Turtucaia. Iată ce ne scrie dânsul:

„De obiceiu felul acesta de sport îl practică vânătorii fără permis de vânătoare. De oarece cunosc mai mulţi din tagma lor, am rugat pe unul dintre ei, anume *Iusuf,* să mă introducă în tainele meşteşugului său. Bucuros, vânătorul mi-a răspuns: ca să vânezi vulpea, ai nevoie de trei lucruri: de-o troacă, de fulgi şi de un cocoş, dacă-l ai; dacă nu, merge şi fără de cocoş. Apoi vânătorul începu a-mi explica pe rând la ce serveşte fiecare dintre cele trei lucruri, neuitând să se mai odihnească din când în când, făcând pauze, în care timp se mai întindea a lene pe „duşecul" (salteaua) din faţa sobei şi mai trăgea din plin câte un ciubuc, pe care-l privia cu nespusă plăcere.

La această vânătoare troaca joacă rolul principal. După ce se rupe troaca din vrej, se lasă la soare să se usuce, ca să devie mai dură şi să poată răsuna mai tare. Pe urmă i-se taie din partea superioară, care e bombată, jumătate. Prin gaura obţinută se introduce în fund o bucată de carne şi se fixează acolo cu cocă. Cu vre-o opt troci astfel pregătite şi cu o traistă de fulgi de pasere se pleacă apoi la . . . vânătoare.

Ajuns în pă lure, vânătorul aşează trocile lângă tufişuri, în apropierea unei cărări, sau chiar pe cărare, la distanţă de 50 de paşi una de alta; apoi risipeşte în preajma trocilor fulgi albi, ca să poată fi uşor observaţi şi de vulpe şi de vânător. Pe urmă omul se doseşte la pândă.

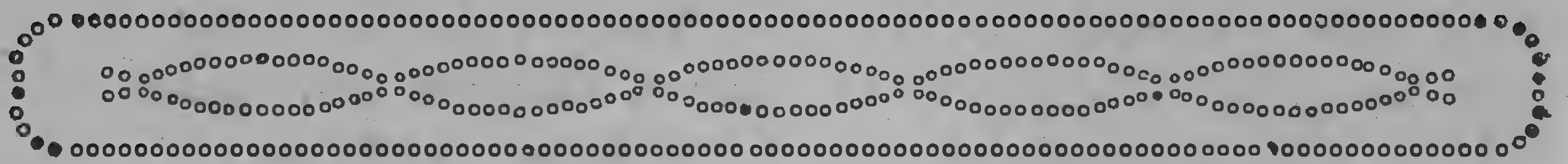
Vulpea, — umblând după pleaşcă de vânat, zărind grămada de fulgi de lângă troacă, se repede asupra ei şi îmbucă lacomă o parte, crezând că a dat de vr'un vânat; însă, văzând că s'a înşelat, respiră tare şi mult, ca să lepede afară fulgii. După aceea, mirosindu-i carnea din troacă, vâra capul în ea cu silă, până ce ajunge cu botul la carne, pe care o mănâncă. După ce a mâncat-o, caută să scape din troacă, însă nu mai poate de urechi. Neavând încotro, bălăbăneşte cu capul, smuncindu-l, până ce dă de un copac, de care începe a izbi troaca. Speriată de zgomot, se opreşte puţin, se retrage, apoi iar dă cu troaca din cap în copac şi iar se opreşte.

In timpul acesta vânătorul, care e numai urechi, aude şi, venind în grabă, prinde vulpea vie. Şi să se mai zică *„viclean ca o vulpe"*!

Dar cocoşul ce rost are?

Are şi el un rost. Dacă nu vin vulpile la troci, vânătorul strânge cocoşul dintr'o parte mai simţitoare. Acesta ţipă de durere, iar la ţipătul lui aleargă vulpile în grabă, socotind că au dat de pleaşcă. Până la cocoş, însă, dau de troci, unde-şi găsesc Bacăul!"

Salsovia

TOPONIMIE ROMÂNEASCĂ ÎN BULGARIA

Nu avem până acum studii amănunţite şi complete asupra răspândirii elementului românesc în Bulgaria şi nici asupra toponimiei româneşti din ţara vecină. Bulgarii — cunoscută fiind mentalitatea lor — au tot interesul să ascundă sub vălul uitării asemenea dovezi de expansiune românească. Cu o persistenţă diabolică ei înţeleg să facă zgomot numai în jurul minorităţii bulgăreşti din Dobrogea, *minoritate recent colonizată* şi cu atât mai recentă, cu cât ne coborâm spre sud, ori cât s'ar părea de curios acest fapt, — (vezi studii publicate de Miletici, Işircoff, Kanitz, Jirecek, Ionescu dela Brad, şi de alţi autori menţionaţi în paginile Analelor Dobrogei) —, *în sate cu toponimie turcească*. In manualele noastre didactice (vezi Geografia României de *S. Mehedinţi*, ed. IV, 1925, pag. 32—35 şi pag. 42—46) se vorbeşte pe scurt despre elementul românesc în apusul Bulgariei şi dealungul Dunărei, dându-se chiar şi o hartă la pag. 34 cu teritoriul *Şopilor*, unde astăzi, alături de Bulgari trăeşte şi o numeroasă populaţie românească. *„Bălcescu, în drumul spre Constantinopole scrie cu mirare că până la poalele Balcanilor n'a întâlnit nici o urmă de sat bulgăresc“*; după înfiinţarea statului bulgar la 1877, *„unele sate româneşti au fost bulgarizate; altele risipite, iar Bulgarii, coborându-se din Balcani s'au ivit în Deliorman (Cadrilater), unde mai înainte nu se pomeneau de loc“*. (pag. 35). La pag. 44 autorul citează mărturia lui Jirecek, fost ministru în Bulgaria, care afirmă că *„dela Târnova peste Şumla spre Silistra, călătoriai pintr'o ţară turcească“*. *„Cei mai vioi dintre Bulgari sunt cei din mijlocul Balcanilor (Srednia Gora). Aceia au luptat mai mult în potriva Turcilor. Dar tocmai acolo avem dovezi că trăiau până în timpurile din urmă Români cari s'au bulgarizat. Au rămas doar numele satelor“*.

Nu avem până acum o hartă a Bulgariei făcută în vederea numirilor topice româneşti. Aceasta este o lucrare a viitorului, pe care ştiinţa românească trebuie s'o realizeze. In rândurile ce urmează voim numai să atragem atenţia asupra acestui important capitol, pe care ni l-a sugerat şi o hartă de popularizare apărută în editura Carl Flemming A. G. Berlin u. Glogau, ediţia 8, pe scara 1 : 600.000 şi intitulată „*Bulgarien und Ost-Rumelien*“ Autorul este F. Handtke. Harta, apărută cu prilejul războiului balcanic, dă, evident, numai o parte din localităţile Bulgariei şi anume, de sigur, pe cele mai importante. Ei bine, în această hartă aflăm, spre surpriza noastră, nu numai lângă Dunăre, dar chiar până sub poalele Balcanilor şi dincolo de Balcani, în basinul Iskerului superior (în jurul Sofiei şi a Samacovului) şi al Strumei, până la graniţa Jugoslaviei şi Rumeliei, un număr considerabil de numiri topice româneşti asupra originei cărora nu mai încape nici o îndoială.

Când privim această hartă a Bulgariei din ajunul războiului dela 1913, ne impresionează în primul rând toponimia aproape exclusiv turcească a Bulgariei nordice dela râul Iantra până la M. Neagră, apoi toponimia covârşitor turcească a întregii Rumelii şi, în fine toponimia slavă şi românească a Bulgariei nordice, începând dela râul Iantra până la hotarul dinspre Jugoslavia.

Citām aci numirile topice româneşti:

Intre râul Timoc (traco-romanul Timacus) şi Lomul apusean găsim ca nume de sate: *Vârfu, Bălei, Sălcuţa, Florentin, Deleana, Smârdan, Măcriş, Păpădia, Isvoru, Şipotu, Sălaş, Călugăru, Ursoiu, Târgovişte, Vlahovici, Vlahadniţa, Vlahmahale.*

Intre Lom şi Ogost apar: *Dealu Obreji, Crucea, Mişoi, Călugăru, Hârleţ, Rediu, Vlaşco-selo*, şi tocmai sus, pe culmea Balcanilor, un „*Doinikinzy*“ (= Doine cânţi) sub care, spre apus, găsim localitatea *Berlok* (= Bârlog ?).

Intre Ogost şi Isker, Dunăre şi Balcani, găsim: *Jugăneşti, Şerbăneşti, Serbiniţa, Cruşeviţa, Lipniţa, Guliţa, Ostrovu, Vădeni, Dealu Vârteji, Boureni, Borovan, Palilui, Crăpşan, Ogodeni, Cireni, Mramoreni*, (sic), *Peşteni* (de 2 ori), *Crpeţ* (= Cârpiţi), *Popiţa, Cainari, Roman, Creiţa, Dormanza, Coliby, Bucovăţ* de 2 ori, din care unul la mijlocul distanţei între Dunăre

şi Balcani, iar celălalt chiar sub culme) *Sanogi* (Zănoage? sub munte), *Clisura, Novăceni* (în munte, pe un afluent al Iskerului), *Lăşeni, Caraşu, Boşniţa.*

Intre Isker şi Vid, din Dunăre în Balcani: *Măgura, Mitropolia, Todoriţa, Tudoriceni, Petroveni, Blosniţa* (şi în parantez Blasnicevo), *Gloşeni, Galata, Izvoru, Teteveni* (sic) şi sus, sub Balcani, surprinzătorul *Lupeni!*

Intre Vid şi Osma, dela Dunăre spre munţi: *Grădeşti, Creta, Comoara, Breşliani, Bivolari, Lascar, Dărmăniţa, Pavlicheni* (un sat vecin e scris însă Pavlikjane), *Radoveni, Şopot,* şi sup Balcani *Coliby.*

Intre Osma şi Iantra: *Bolgăreni* (în sensul în care se zice Ungureni), *Craşan, Grădeşti, Bogata, Cocina, Policrăeşti, Temniţa, Murgaş, Bolovana, Butia, Bodijani,* iar imediat sub Balcani: *Coliby* şi *Stomăneşti!*

Intre Iantra şi Lomul de lângă Rusciuc: *Basarabov, Călifari, Ciucane* (sic), *Iliana* (oraşul scris şi Elena) şi *Dolănceni.*

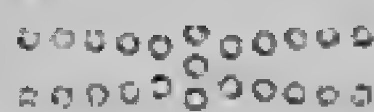
La sud de Balcani, în basinul Iantrei superioare, în jurul Sofiei, până la graniţa veche a Serbiei, Macedoniei şi Rumeliei, găsim: un lanţ de munţi *Vlaşina planina,* un sat *Clisura,* apoi *S-ta Ioana, Murgaş, Grădina, Vişan, Valoniţa* (sic), *Berendei, Bucan,. Cherul* (sic), *Mramor* (sic), *Bănişor, Bucinu, Bucino-dol* (valea), *Mănăstirişte, Mramor* (a doua oară), *Romanţi, Arsan, Cârnul* (sic), *Clisura, Bucina* (a treia oară), *Bucina* (a patra oară), *Verdical* (?!), *Moşina, Calcaş, Călugăriţa, Graniţa, Grămăşdan, Coşniţa, Ketrov* (din chiatră-piatră, Chetroi ?), *Clisura* (în multe locuri), *Surla, Pàsărel, Păsărel* (a doua oară) *Văcărel, Balabou, Potop, Bogdanli* (= Moldoveni ?), *Colonari;* toate aceste nume, de la Surla în coace, apar între Iantra şi Rumelia, deci la SE de Sofia. Dar nume cu înfăţişare românească apar sub Balcani şi în NW. Rumeliei, însă harta de care ne folosim nu le înseamnă destul de clar şi de accea ele trebuesc cercetate după hărţi pe scară mai mare.

Iată un număr respectabil de *sate* cu nume româneşti. Puse pe harta Bulgariei, ele acopăr toată regiunea dela Iantra până în graniţa iugo-slavă şi dela Dunăre, peste Balcani, până la sud de Sofia, la izvoarele Iantrei, Strumei şi Mariţei. Câte văi, dealuri, vârfuri, locuri etc. vor mai fi având nume româneşti! De aceea, repet, toponimia românească în Bulgaria fiind

unul din capitolele foarte importante, care interesează deopotrivă şi pe etnograf şi pe filolog şi pe istoric, trebueşte neapărat luată în studiu şi poate că ea va aduce şi oare care lumini în unele probleme încă nu pe deplin limpezite.

Din seria de nume produse aci, marea majoritate au un caracter daco-roman; mai puţine au un caracter meridional, sau ceva mai arhaic; iar regiunea ocupată de aceste nume vine exact în dreptul Olteniei şi Munteniei apusene, până prin dreptul jud. Vlaşca, iar nu în dreptul stepelor de răsărit, în dreptul Bărăganului. E o constatare de natură antropogeografică, care nu trebueşte pierdută din vedere.

C. Brătescu

† V. BOGREA

Odată cu pacea şi buna învoire întru omenirea colectivă, altă pace, cea eternă, începu să pună stăpânire, începând din 1918, pe viaţa individuală a lui Vlahuţă, Delavrancea, Take Ionescu, Toma Ionescu etc.

Tristele păreri de rău se accentuau la gândul ce se impunea imediat cu întrebarea: veni-vor vre-odată alţii să completeze golul lăsat pe urmă-le?

Şi nu ştiu cum, gânduri asemănătoare ne ademenesc azi, când V. Bogrea „nu mai este". In drumul afirmării noastre temeinice ca neam în plină evoluţie, orice făclie călăuzitoare ce se stinge este o pierdere pentru care lăcrimăm, chiar dacă ar fi destule alte lumini, chiar dacă multe altele ar miji strălucirea lor ce va să vie.

Activitatea lui V. Bogrea n'o căutaţi, căci n'o veţi găsi, atât în ceea ce a scris pe hârtie, cât mai ales în ceea ce a scris în sufletul celor ce l-au cunoscut, în sufletul elevilor săi. Izvorul nesecat al cunoştinţelor l-a împărtăşit direct, prin grai. Pe estradă să-l fi văzut pe *omuleţul* acela cu sănătatea minată, să te poţi minuna de dărnicia divină cu care a fost fericit!

Din puţinul cât a scris însă, ne putem da seama de uriaşa sa cultură care a întârziat să se valorifice în opere voluminoase din cauza constituţiei sale şubrede. Articolele sale, mai ample sau mai sumare, tratează chestiuni de filologie, istorie, sau de amândouă la un loc ca: *„Dobrişan fratele Mircei-Vodă"*, *„Intre filologie şi istorie"*, *„Menţiuni humaniste despre noi"*, *„Despre Morlachi"*, *„Pasagii obscure din Miron Costin"*, *„Din vechea noastră terminologie juridică"*, *„Mărunţişuri istorico-filologice"* etc. toate publicate în Anuarul institutului de istorie naţională (Cluj). Apoi o serie de

alte articole de acelaş soi în Dacoromania (Cluj), Analele Dobrogei (Constanţa), Transilvania (Cluj) etc.

Febrilitatea nezăgăzuită a minţii lui nu se închidea numai în cadrul preocupărilor ştiinţifice, ci adesea se revărsa în note de subtilă poezie lirică intimă, sau în epigrame cu duh, ascuţişuri de stilet, la adresa cutărui pamfil-et, politician, misoghin, curent literar, Făgeţel-Ulm-Plopuşor ce scot Flamuri etc. Parte din activitatea sa din acest domeniu o găsim risipită în Neamul Românesc literar (Bucureşti), Societatea de mâne (Cluj), Ramuri (Craiova), Făt-Frumos (Suceava) etc.

Dar multiplicitatea sa spirituală a fost hărăzită să sălăşluiască un corp destinat de mult morţii. Viaţa i-a fost luptă aprigă întru perseverarea materiei. Işi dădea seama că va eşi învins de timpuriu când în „*Debemur Terrae*“ spunea:

Pământ avar,
E-aşa puţin din tine'n noi
Şi — aşa curând
Ne ceri puţinul înapoi —
Aşa curînd
Pământ avar!

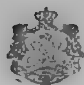
. . . .

Ţi-l dăm, căci tu ni-l ceri mereu
Pământ avar!

Dar se vede că există o lege de compensare, de echilibru. Natura dă subt altă formă ceea ce ia. Şi lui V. Bogrea i-a dat acea putere creatoare în ştiinţă şi artă, i-a dat acea memorie prodigioasă, acel spirit sesisant şi ascuţit, acel avânt de idealism supraterestru, acea sensibilitate emotivă şi acea minunată elocvenţă, toate în schimbul scurtimii zilelor.

Eug. Pohontzu

MONITORUL JUDEŢULUI CONSTANŢA

Abonamentul 1000 lei anual	Orice informaţii se vor cere dela Serviciul Judeţean din Prefectura — Constanţa —	Publicaţiile după învoială

TABLOU [1])

de împărţirea administrativă a Judeţului Constanţa

Reşedinţa judeţului — Constanţa — Municipiu

PLASA CONSTANŢA
cu reşedinţa în comuna Canara

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observaţii
1	Canara	Canara * *Cocoşul* Palazu-Mare	 Horozlar	
2	Caramurat	Caramurat *		
3	Cogealia	Cogealia * Mamaia *Năvodari*	 Caracoium	 Comună nouă Deslipit dela Cicrâcci
4	Gargalâc	Gargalâcu Mare* Gargalâcu-Mic Şahman		
5	Hasiduluc	Hasiduluc * Agigea Lazmahale		

NOTA. Semnul * indică reşedinţa comunei.

[1]) Reproducem acest tablou oficial, în care apar *54 de numiri nouă româneşti* date satelor din jud. Constanţa, în urma cererii populaţiei româneşti ce le locueşte. Considerăm aceasta ca încă un succes al acţiunii Analelor Dobrogei, continuată şi în presa din Constanţa, în „Dobrogea Jună", precum şi verbal cu locuitorii provinciei. — *Redacţia.*

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observaţii
6	Osmanfacâ	Osmanfacâ * Abdulah Ebechioi Mahometcea		
7	*Sibioara*	*Sibioara* * *Oituz* Taşaul	Cicrâcci	 Sat nou înfiinţat
8	Techirghiol	Techirghiol * Musurat		Se desfiinţează Urluchioi
9	Topraisar	Topraisar * *Biruinţa* Muratanu	 Muratan-Mic	
10	Tuzla	Tuzla * *Carmen Sylva* *Costineşti*	 Mangeapunar	
11	*Valul lui Traian*	*Valul lui Traian** Omurcea	Hasancea	
	PLASA CERNAVODA cu reşedinţa în Cernavoda			
1	Cernavoda	Urbană nereşedintă		
2	*Cochirleni*	*Cochirleni* * Ivrinezu-Mare Ivrinezu-Mic		
3	*Dunărea*	*Dunărea* *	Boascic	
4	Rasova	Rasova *		
5	*Saligny*	*Saligny* * *Făclia* *Ştefan-cel-Mare*	Azizia Facria	
6	*Seimeni*	*Seimeni Mari* * *Seimeni Mici*		

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observaţii
7	Tortoman	Tortoman * Defcea Derinchioi Geabacu		
8	*Ţepeş-Vodă*	*Ţepeş-Vodă* * *Siliştea*	Chiorcişmea Taşpunar	
		PLASA COGEALAC cu reşedinţa în comuna Cogealac		
1	Casapchioi	Casapchioi*		
2	Cavargic	Cavargic * Palazu-Mic Şeremet		
3	Cogealac	Cogealac * Tariverde		
4	Duingi	Duingi *		Comună nouă Deslipit de la Caranasuf
5	Inancişme	Inancişme *		Comună nouă Deslipit de la Cogealac
6	*Istria*	*Istria* *	Caranasuf	
7	*Mihai-Viteazul*	*Mihai-Viteazul*		Comună nouă Deslipit de la Casapchioi
8	*Pantelimon de Jos*	*Pantelimon de Jos* * *Runcu*	Terzichioi	
6	Pazarlia	Pazarlia * Ester Ghelingic		
10	Potur	Potur * Hamamgia		

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observaţii
11	*Râmnic*	Râmnicu de sus *Râmnicu de jos* *Călugăreni* *Colilia* Cuciuchioi		Venit de la Tulcea
12	*Săcele*	*Săcele* * *Vadul* *Traian*	Pelitlia Caraharman	
13	Toxof	Toxof * Chirişlic		
PLASA MEDGIDIA cu reşedinţa în comuna Medgidia				
1	Medgidia	Urbană nereş.		
2	Alacap	Alacap * Nazarcea *Valea-Dacilor*	Endecara-chioi	
3	Biul-Biul	Biul-Biul-Mic * Biul-Biul-Mare		
4	*Carol I*	*Carol I* *		
5	Chiostel	Chiostel * Caratai		
6	Cobadin	Cobadin *		
7	Docuzol	Docuzol *		
8	*Dorobanţu*	*Dorobanţu* *		Comună nouă Deslipit dela Carol I
9	Engemahale	Engemahale * Edilchioi *Lungeni*	Uzumlar	
10	*Izvorul-Mare*	*Izvorul-Mare* * *Veterani*	Mamutcuius Idriscuius	Comună nouă Deslipit dela Peştera

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observaţii
11	Murfatlar	Murfatlar *		
		Siminocul	Turc-Murfat	
12	Osmancea	Osmancea		
		Agemler	= CIOBĂNIȚA	
13	*Peştera*	*Peştera* *		
		Mircea-Vodă		
		Saidia		
14	*Satu-Nou*	*Satu-Nou* *		Comună nouă
		Celibichioi		Deslipit dela
		Remus-Opreanu		Facria şi Peştera
15	*Viişoara*	*Viişoara* *	Caciamac	Comună nouă Deslipit dela Cobadin
		PLASA MANGALIA cu reşedinţa în comuna Mangalia		
1	Mangalia	Urbană nereş.		
2	Caraomer	Caraomer *		
3	Chiragi	Chiragi *		
		Vârtopul	Delioruci	
4	*Comana*	*Comana* *	Mustafaci	
		Azaplar		
		Carachioi		
		Orzari	Eribiler	
5	*Darabani*	*Darabani* *	Dauluchioi	Comună nouă
		Grănicerul	Canlicicur	
6	Duranculac	Duranculac *		Venit dela Caliacra
7	*General C. Scărişoreanu*	*General C. Scărişoreanu* *	Enghez	
		Maior P. Chiriacescu	Cassicci	
		Amzacea		

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observaţii
8	Gherengec	Gherengec * Ascilar Haidarchioi		
9	Ghiuvenlia	Ghiuvenlia * Alibechioi		
10	Kalichioi	Kalichioi * Acângi Gheferfachi		Venit dela Caliacra
11	*Limanul*	*Limanul* * *Două-Mai* Hagilar Ilanlâc	Caracicula	
12	Sarighiol	Sarighiol * *Albeşti* *Arsa* *Coroana*	 Acbaşi Copucci Cadichioi	Cătunele Başpunar, Hoşcadin, Papucci se desfiinţează
13	Tatlageacul	Tatlageacul-Mare * Tatlageacul-Mic *Moşneni* *Schitul*	 Perveli Mangeapunar	
14	Valalâ	Valalâ *		Comună nouă Deslipit dela Chiragi
		PLASA HĂRSOVA cu reşedinţa în comuna Hârsova		
1	Hârsova	Urbană nereşedinţă		
2	Cartal	Cartal *		
3	*Ciobanu*	*Ciobanu* *		
4	Dulgheru	Dulgheru * Carapelit		

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observaţii
5	*Gălbiori*	*Gălbiori* * *Băltăgeşti*	Saragea	
6	*Gârliciu*	*Gârliciu* *		
7	*Ghizdăreşti*	*Ghizdăreşti* * *Tichileşti*		
8	Muslubei	Muslubei * Capugi Muslu *Şiriu*		
9	*Pantelimon de sus*	*Pantelimon de sus* *		Comună nouă
10	Sarai	Sarai * Balgiu Cadicâşla		
11	Satischioi	Satişchioi Erchesec		
12	Topalu	Topalu *Capidava*	Calachioi	
		PLASA TRAIAN cu reşedinţa în comuna Cuzgun		
1	Cuzgun	Urbană nereşedinţă		
2	Adamclisi	Adamclisi * Cherimcuius Urluia		
3	*Aliman*	*Aliman* * *Adâncata* *Vlahii*	Polucci Vlahchioi	
4	Beilic	Beilic * Baccuius *Mirceşti*	Demircea	

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observaţii
5	Caranlâc	Caranlâc *		
		Brebenei	Ciucurchioi	
		Rariştea	Bazarghian	
6	*Dobromirul din deal*	*Dobromirul din deal* *		
7	*Dobromirul din vale*	*Dobromirul din vale* *		Comună nouă
8	Enigea	Enigea *		
		Cocargea	= PIETRENI —	
		Ghiolpunar		
9	Enişenlia	Enişenlia *		
		Asarlâc		
		Nastradin		
		Lespezi	Techechioi	
10	Gorna-Kadieva	Gorna-Kadieva *		Venit dela Caliacra
11	*Mârleanu*	*Mârleanu* *		
12	Mulciova	Mulciova *		
		× *Haţeg*	Arabagi	
		Iusufpunar		
13	*Oltina*	*Oltina* *		
		Câşla		
		Răzoarele	Curuorman	
14	Parachioi	Parachioi *		
		Calaicea		
		Ghiuvegea		
15	*Tudor-Vladimirescu*	*Tudor-Vladimirescu* *	Regepcuius	
		Valea-Ţapului	Techederesi	

No. cor.	Comuna	Satele ce o compun	Vechea denumire	Observaţii
		PLASA NOUĂ cu reşedinţa în comuna Baeramdede		
1	Baeramdede	Baeramedede *		
		Cealmagea	= VETERANI =	CĂCIULAŢI
2	Cavaclar	Cavaclar *		
		Beşaul		
		Scărişoara	Merdevenli-punar	
		Sofular		Deslipit dela Cobadin
3	Cazilmurat	Cazilmurat *		
4	*Cerchezul*	*Cerchezul* *	Cerchezchioi	Comună nouă
5	Chioseler	Chioseler		
		Başpunar		
		Becterul		
		Borungea		
		Caraaci	= TUFANI	
		Curcani	Cherticpunar	
6	Demircea	Demircea *		Comună nouă
		Armutlia		
7	Docuzaci	Docuzaci		
		Calfachioi		
		Căscioarele	Mamuslia	
8	*Dumbrăveni*	*Dumbrăveni* *	Hairanchioi	
		Schender		
9	Hasancea	Hasancea *		Venit dela Caliacra
		Pădureni	Deliiusuf-punar	
10	*Negreşti*	*Negreşti* *	Carabacâ	
		Unirea	Caugagia	
		Terziveli		
11	Saragea	Saragea *		Venit dela Caliacra
		Şahvali		

Prefect, ANDREI POPOVICI. Secretar, M. MIRONESCU